

M.A.S. - Market Analysis & Synthesis
Brusselsesteenweg 46 a – 3000 Leuven

Tel: +32 16 22 69 67

Fax: +32 16 20 50 52

www.masresearch.be

info@masresearch.be

Federale overheidsdienst (FOD)
Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen
en Leefmilieu

Klimaatenquête 2017

Eindrapport

December 2017

Colofon

Opdrachtgever	FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu Dienst Klimaatverandering
Projectcoördinatie	Dirk De Martelaere, directeur Dirk Buyens, projectleider
Projectuitvoering	Dirk Buyens, projectleider Nele Van Der Donckt, projectleider
Datum	Oktober 2017
Status document	Eindrapport

Inhoud

1. INLEIDING	7
1.1 Opbouw van het onderzoeksrapport	7
1.2 Situering van het onderzoek	7
1.2.1 Algemene situering	7
1.2.2 Doelstellingen	8
2. METHODOLOGIE	9
2.1 Postaal onderzoek	9
2.2 Populatie en steekproef	10
2.2.1 De populatie	10
2.2.2 Bruto steekproef	10
2.2.3 Netto steekproef	12
2.3 Responsgraad	13
2.4 Verwerking van de gegevens	14
2.4.1 Data cleaning	14
2.4.2 Kwaliteit van de afgenomen enquêtes	14
2.4.3 Statistische weging	15
2.4.4 Resultaten voor deelgroepen	16
2.5 Leeswijzer: interpretatie van de resultaten	17
3. RESULTATEN	18
3.1 Profiel van de respondenten	18
3.1.1 Gezinssamenstelling	18
3.1.1.1 Huidige gezinssituatie	18
3.1.1.2 Aantal kinderen	19
3.1.2 Betaald werk	19
3.1.3 Woningbezit	20
3.1.4 Wagenbezit	20
3.2 Attitude ten aanzien van klimaatverandering	21
3.2.1 Bezorgdheid m.b.t. klimaatverandering	21
3.2.1.1 Bezorgdheid over de algemene problematieken	21
3.2.1.2 Bezorgdheid over de milieu-problatieken	23
3.2.2 Betrokkenheid	25
3.2.2.1 Betrokkenheid van de actoren	25
3.2.2.2 Interesse in het milieu en milieuproblematiek	29

3.3 Kennis m.b.t. klimaatverandering	30
3.3.1 Beeldvorming rond klimaatverandering	30
3.3.2 Het effect van menselijke activiteiten op klimaatverandering	33
3.3.3 Oorzaken en gevolgen van klimaatverandering	35
3.3.3.1 Landen	35
3.3.3.2 Gevolgen van klimaatverandering	36
3.3.4 Eigen kennis van de klimaatverandering	39
3.3.5 Kennis financiële steunmaatregelen	40
3.4 Gedrag m.b.t. klimaatverandering	42
3.4.1 Huidig gedrag en intenties met betrekking tot de milieuproblematiek	42
3.4.1.1 Verplaatsingen	42
3.4.1.2 Het huishouden	44
3.4.1.3 De woning	46
3.4.1.4 Gebruik van financiële overheidssteun	49
3.4.2 Energiebewustzijn	51
3.4.2.1 Selectiecriteria	51
3.4.2.2 Belang van het energieverbruik	53
3.4.3 Inspanningen om klimaatverandering tegen te gaan	57
3.4.3.1 Eigen inspanningen	57
3.4.3.2 Overheidsinspanningen	58
3.5 Klimaatbeleid	59
3.5.1 Het internationale klimaatbeleid	59
3.5.2 Het Belgische klimaatbeleid	61
3.5.3 De langetermijnvisie op klimaatverandering	64
3.5.4 Financieel beleid	66
3.5.4.1 Prioriteit financiële steunmaatregelen	66
3.5.4.2 Maatregelen met financiële implicaties	68
3.5.5 Invloed van de overheid	
3.5.5.1 Maatregelen om het gedrag van burgers te kunnen veranderen	70
3.5.5.2 Invloed van de overheid op het gedrag van burgers	72
3.6 Informatie en communicatie	73
3.6.1 Informatie over de klimaatproblematiek	73
3.6.1.1 Informatiekanalen	73
3.6.1.2 Voorkeur informatiekanalen	76
3.6.1.3 Bronnen van informatie	78
3.6.1.4 informatie over financiële steun	80
4. BESLUITEN	83
De attitude ten aanzien van klimaatverandering	83
De kennis met betrekking tot klimaatverandering	83
Het gedrag met betrekking tot klimaatverandering	85
Het klimaatbeleid	86
Informatie en communicatie	87
Significante verschillen ten opzichte van de vorige enquête (2013)	88

Grafieken

GRAFIEK 1 - VRAAG 33: WELKE VAN DE VOLGENDE OMSCHRIJVINGEN KOMT HET BEST OVEREEN MET UW HUIDIGE SITUATIE?	18
GRAFIEK 2 – VRAAG 34: HOEVEEL THUISWONENDE KINDEREN HEEFT U (OOK CO-ouderschap)?.....	19
GRAFIEK 3 – VRAAG 36: HEEFT U MOMENTEEL BETAALD WERK?	19
GRAFIEK 4 – VRAAG 29: BENT U HUURDER OF EIGENAAR VAN DE WONING WAAR U HOOFDZAKELIJK VERBLIJFT?	20
GRAFIEK 5 – VRAAG 30: HOEVEEL WAGENS ZIJN ER IN UW GEZIN?.....	20
GRAFIEK 6 – VRAAG 1: HIERONDER VINDT U EEN LIJST MET DINGEN WAAROVER SOMMIGE MENSEN ZEGGEN DAT ZE ZICH ZORGEN MAKEN. KAN U VOOR ELK VAN HEN AANDUIDEN IN WELKE MATE U ER BEZORGD OM BENT?	22
GRAFIEK 7 – VRAAG 2: EN ALS WE NU SPECIFIEK NAAR DE MILIEUPROBLEMATIEK KIJKEN, KAN U VOOR ELK VAN VOLGENDE ZAKEN AANDUIDEN IN WELKE MATE U ER BEZORGD OM BENT?.....	24
GRAFIEK 8 – VRAAG 6: WIE/WAT BEÏNVOEDT VOLGENS U IN BELGIË HET MEEST DE KLIMAATVERANDERING? (1).....	25
GRAFIEK 9 – VRAAG 6: WIE/WAT BEÏNVOEDT VOLGENS U IN BELGIË HET MEEST DE KLIMAATVERANDERING? (2).....	26
GRAFIEK 10 – VRAAG 14: WIE/WAT MOETEN VOLGENS U IN DE KOMENDE JAREN IN BELGIË (1)	27
GRAFIEK 11 – VRAAG 14: WIE/WAT MOETEN VOLGENS U IN DE KOMENDE JAREN IN BELGIË (2)	28
GRAFIEK 12 – VRAAG 28: IN WELKE MATE BENT U GEÏNTERESSEERD IN HET MILIEU EN DE MILIEUPROBLEMATIEK?	29
GRAFIEK 13 – VRAAG 3: GRAAG ZOULDEN WIJ UW MENING KENNEN IN VERBAND MET EEN AANTAL UITSPRAKEN.	31
GRAFIEK 14 – VRAAG 4: IN WELKE MATE HEBBEN DE VOLGENDE MENSELIJKE ACTIVITEITEN EEN EFFECT OP KLIMAATVERANDERING?	34
GRAFIEK 15 – VRAAG 5: WELKE LANDEN ZIJN HOOFDZAKELIJK VERANTWOORDELIJK VOOR KLIMAATVERANDERING?	36
GRAFIEK 16 – VRAAG 7: ZAL KLIMAATVERANDERING LEIDEN TOT DE VOLGENDE VERSCHIJNSELEN?	37
GRAFIEK 17 – VRAAG 8: ALS U ZICHZELF EEN SCORE ZOU MOGEN GEVEN OP 10, HOEVEEL ZOU U DAN.....	39
GRAFIEK 18 – VRAAG 24A: DE OVERHEID GEEFT FINANCIËLE STEUN (ONDER DE VORM VAN BELASTINGVERMINDERING OF PREMIES) VOOR INVESTERINGEN IN EEN AANTAL ENERGIEBESPARENDE TECHNIEKEN. BENT U OP DE HOOGTE VAN DEZE FINANCIËLE STEUN?.....	41
GRAFIEK 19 – VRAAG 18: HIERONDER STAAN EEN AANTAL UITSPRAKEN. IN WELKE MATE ZIJN DEZE VAN TOEPASSING OP U PERSOONLIJK? WELKE UITSPRAKEN ZIJN NU REEDS OP U PERSOONLIJK VAN TOEPASSING? WELKE UITSPRAKEN ZULLEN IN DE NABIJE TOEKOMST OP U PERSOONLIJK VAN TOEPASSING ZIJN (ONGEACHT OF U DEZE MOMENTEEL AL DAN NIET TOEPAST)? WELKE UITSPRAKEN MAKEN VOLGENS U ECHT EEN VERSCHIL OM DE KLIMAATVERANDERING TEGEN TE GAAN (ONGEACHT OF U DEZE MOMENTEEL AL DAN NIET TOEPAST)?.....	43
GRAFIEK 20 – VRAAG 18: HIERONDER STAAN EEN AANTAL UITSPRAKEN. IN WELKE MATE ZIJN DEZE VAN TOEPASSING OP U PERSOONLIJK? WELKE UITSPRAKEN ZIJN NU REEDS OP U PERSOONLIJK VAN TOEPASSING? WELKE UITSPRAKEN ZULLEN IN DE NABIJE TOEKOMST OP U PERSOONLIJK VAN TOEPASSING ZIJN (ONGEACHT OF U DEZE MOMENTEEL AL DAN NIET TOEPAST)? WELKE UITSPRAKEN MAKEN VOLGENS U ECHT EEN VERSCHIL OM DE KLIMAATVERANDERING TEGEN TE GAAN (ONGEACHT OF U DEZE MOMENTEEL AL DAN NIET TOEPAST)?.....	45

GRAFIEK 21 – VRAAG 18: HIERONDER STAAN EEN AANTAL UITSPRAKEN. IN WELKE MATE ZIJN DEZE VAN TOEPASSING OP U PERSOONLIJK? WELKE UITSPRAKEN ZIJN NU REEDS OP U PERSOONLIJK VAN TOEPASSING? WELKE UITSPRAKEN ZULLEN IN DE NABIJE TOEKOMST OP U PERSOONLIJK VAN TOEPASSING ZIJN (ONGEACHT OF U DEZE MOMENTEEL AL DAN NIET TOEPAST)? WELKE UITSPRAKEN MAKEN VOLGENS U ECHT EEN VERSCHIL OM DE KLIMAATVERANDERING TEGEN TE GAAN (ONGEACHT OF U DEZE MOMENTEEL AL DAN NIET TOEPAST)?	48
GRAFIEK 22 – VRAAG 24B: DE OVERHEID GEEFT FINANCIËLE STEUN (ONDER DE VORM VAN BELASTINGVERMINDERING OF PREMIES) VOOR INVESTERINGEN IN EEN AANTAL ENERGIEBESPARENDE TECHNIEKEN. HEEFT U AL GEBRUIK GEMAAKT VAN DEZE FINANCIËLE STEUN?	50
GRAFIEK 23 – VRAAG 19: WELKE SELECTIECRITERIA HANTEERT U BIJ DE AANKOOP VAN ONDERSTAANDE PRODUCTEN?	52
GRAFIEK 24 – VRAAG 20: IN WELKE MATE WAS IN HET VERLEDEN HET ENERGIEVERBRUIK DOORSLAGGEVEND BIJ UW AANKOOP VAN VOLGENDE PRODUCTEN?	54
GRAFIEK 25 – VRAAG 21: IN WELKE MATE ZAL HET ENERGIEVERBRUIK BIJ UW VOLGENDE AANKOOP VAN ONDERSTAANDE PRODUCTEN DOORSLAGGEVEND ZIJN?	56
GRAFIEK 26 – VRAAG 26: VINDT U DAT U MOMENTEEL VOLDOENDE INITIATIEVEN NEEMT OM KLIMAATVERANDERING TEGEN TE GAAN? 57	
GRAFIEK 27 – VRAAG 27: HOE TEVREDEN BENT U OVER DE ACTIES VAN DE OVERHEID OM KLIMAATVERANDERING TEGEN TE GAAN?	58
GRAFIEK 28 – VRAAG 11: IN WELKE MATE BENT U AKKOORD MET DE VOLGENDE UITSPRAKEN OVER DE INTERNATIONALE KLIMAATONDERHANDELINGEN?	60
GRAFIEK 29 – VRAAG 12: IN WELKE MATE BENT U AKKOORD MET DE VOLGENDE UITSPRAKEN OVER HET KLIMAATBELEID IN BELGIË?	62
GRAFIEK 30 – VRAAG 22: PERSOONLIJK BEN IK VOORSTANDER VAN	63
GRAFIEK 31 – VRAAG 13: IN WELKE MATE BENT U AKKOORD MET VOLGENDE UITSPRAKEN OVER DE OMSCHAKELING NAAR EEN KOOLSTOFARME ECONOMIE EN MAATSCHAPPIJ ALS OPLOSSING VOOR DE KLIMAATPROBLEMATIEK OP LANGE TERMIJN?	65
GRAFIEK 32 – VRAAG 23: HIERONDER VINDT U EEN AANTAL POSTEN WAARVOOR DE OVERHEID EVENTUEEL EEN FINANCIËLE STEUN ZOU KUNNEN GEVEN IN DE STRIJD TEGEN KLIMAATVERANDERING.	67
GRAFIEK 33 – VRAAG 15: IN WELKE MATE BENT U AKKOORD MET DE VOLGENDE UITSPRAKEN?	69
GRAFIEK 34 – VRAAG 16: DE OVERHEID KAN DOOR DE MAATREGELEN DIE ZE NEEMT HET GEDRAG VAN DE BURGERS	71
GRAFIEK 35 – VRAAG 17: IN WELKE MATE KAN DE OVERHEID INVLOED UITOEFENEN	72
GRAFIEK 36 – VRAAG 9A: VIA WELKE KANALEN HEEFT U INFORMATIE ONTVANGEN OVER KLIMAATVERANDERING?	74
GRAFIEK 37 – VRAAG 9B: VIA WELKE KANALEN HEEFT U INFORMATIE OPGEZOCHT OVER KLIMAATVERANDERING?	75
GRAFIEK 38 – VRAAG 9C: VIA WELK KANAAL ZOEKT U HET LIEFST INFORMATIE OP?	77
GRAFIEK 39 – VRAAG 10: IN WELKE MATE WENST U INFORMATIE MET BETREKKING TOT KLIMAATVERANDERING TE ONTVANGEN VAN VOLGENDE BRONNEN?	79
GRAFIEK 40 – VRAAG 25: INDIEN U OP DE HOOGTE BENT VAN DEZE FINANCIËLE STEUN (BELASTINGVERMINDERING OF PREMIES) DOOR DE OVERHEID TOEGEKEND, VIA WELKE KANALEN HEEFT U ZICH HIEROVER DAN GEÏNFORMEERD?	81

1. Inleiding

1.1 Opbouw van het onderzoeksrapport

In dit inleidend hoofdstuk wordt het **onderzoek gesitueerd** in zijn context.

In het tweede hoofdstuk wordt de **gehanteerde methodologie** van het onderzoek uiteengezet. Dit omvat de samenstelling en trekking van de steekproef, de organisatie en het verloop van het veldwerk en de respons.

In het derde en belangrijkste hoofdstuk worden de **resultaten van het onderzoek** gerapporteerd.

Tenslotte worden de resultaten van dit onderzoek samengevat onder de vorm van **besluiten**.

1.2 Situering van het onderzoek

1.2.1 Algemene situering

De Dienst Klimaatverandering wenst via een herhaling van een publieke enquête die al driemaal uitgevoerd werd, een inzicht te krijgen in de evolutie (tussen 2005 en 2017) van drie aspecten, met name (1) de kennis van het Belgische grote publiek over de klimaatproblematiek, (2) de subjectieve interpretatie en (3) de persoonlijke attitude / bereidheid er zelf iets aan te doen.

Deze opgedane kennis moet de Dienst Klimaatverandering van dienst zijn als evaluatiemiddel en als middel om toekomstige campagnes optimaal uit te werken.

1.2.2 Doelstellingen

De Dienst Klimaatverandering van de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu wenste via een publieke enquête meer inzicht te bekomen in de kennis van het Belgische grote publiek met betrekking tot de klimaatproblematiek, de subjectieve interpretatie hiervan en de persoonlijke houding en bereidheid er zelf iets aan te doen.

Wat de kennis over de klimaatproblematiek betreft, wilde men onder meer te weten komen of de gewone man weet welke de grote uitdagingen zijn die zich stellen en wat de oorzaken zijn van het broeikaseffect. Heeft de man in de straat kennis van de impact van zijn eigen leefwijze? Weet hij wat het klimaatbeleid inhoudt, waar hij informatie kan vinden en welke kanalen tot subsidies, premies en belastingvermindering beschikbaar zijn?

Daarnaast was het belangrijk na te gaan hoe het gewone publiek de klimaatproblematiek ervaart. Wordt deze problematiek als urgent ervaren en hoe staat men tegenover de inspanningen van het klimaatbeleid? Leeft onder de bevolking het gevoel dat eenieder kan bijdragen om de klimaatverandering positief te beïnvloeden?

Tot slot wilde de Dienst Klimaatverandering weten in welke mate de man in de straat bereid is zich te engageren. Wil men bijvoorbeeld zelf inspanningen leveren op het vlak van mobiliteit en in het eigen huishouden? Is men bereid om hiervoor financiële inspanningen te leveren en zo ja, welke?

De vergaarde kennis wil de Dienst Klimaatverandering enerzijds aanwenden om toekomstige campagnes optimaal te kunnen uitwerken. Zij zal met behulp van de informatie beter kunnen inschatten hoe zij best kan inspelen op de gevoeligheden die leven, welk soort boodschap het best zal aanslaan, hoe die boodschap te verpakken én te personaliseren. Ook moet duidelijker worden hoe men de bevolking kan aanzetten tot actie.

Anderzijds is de bekomen informatie ook belangrijk als evaluatie-instrument. Indien de enquête met een zekere regelmaat wordt overgedaan, kan ze ook een beeld geven van de evoluties op dit vlak. Ze laat met andere woorden toe te meten of er sinds 2005 vooruitgang is geboekt.

2. Methodologie

Het onderzoek werd uitgevoerd in overeenstemming met de voorgaande klimaatonderzoeken van 2005, 2009 en 2013. De Dienst Klimaatverandering opteerde voor een postale enquête met de mogelijkheid tot deelname via internet.

2.1 Postaal onderzoek

Dit onderzoek werd gerealiseerd aan de hand van een gestandaardiseerde schriftelijke enquête waarin zowel de formulering als de volgorde van de vragen vastliggen, met de bedoeling een uniforme manier van bevraging van de respondenten te verkrijgen.

Analoog aan de voorgaande edities van het klimaatonderzoek werd deze enquête uitgevoerd aan de hand van een postaal onderzoek. Door de verschillende voordelen van deze bevragingmethode is postaal onderzoek de meest aangewezen manier om burgers te bevragen over dit onderwerp. De voordelen van postaal onderzoek zijn de volgende:

- Daar alle burgers beschikken over een domicilie kan de gehele doelgroep via deze methode worden bereikt;
- De respondent kan de vragenlijst invullen op een voor hem/haar gepast moment;
- Postaal onderzoek is redelijk goedkoop.

Een mogelijk nadeel van postaal onderzoek is de soms lagere respons. Om toch een goede respons te behalen werden enkele responsverhogende maatregelen genomen zoals een visueel aantrekkelijke vragenlijst en het werken met een begeleidend schrijven en een herinnering.

Aan de hand van de identificatiecode in het begeleidend schrijven, kon de vragenlijst ook online worden ingevuld.

Het postpakket voorzag ook een omslag voor het terugsturen van de ingevulde vragenlijst. Dit was een briefomslag van A5-formaat met daarop het adres van het onderzoeksbureau en de uitdrukking 'port betaald door de bestemming'.

Alles werd gedrukt op FSC-gecertificeerd papier om ten aanzien van de respondent te benadrukken dat de Dienst Klimaatverandering ook zijn verantwoordelijkheid opneemt om onze leefomgeving te sparen.

2.2 Populatie en steekproef

2.2.1 De populatie

De populatie bestaat uit alle Belgen in de leeftijdscategorie van 16 jaar tot 75 jaar.

2.2.2 Bruto steekproef

De enquête werd verstuurd naar inwoners tussen 16 en 75 jaar. Deze inwoners werden **willekeurig geselecteerd** uit de adresgegevens. De adresgegevens zijn nodig voor het versturen van de enquêteformulieren, het registreren van de deelnemers en het versturen van een rappel aan de niet-respondenten.

Om te vermijden dat de gerealiseerde steekproef scheefgetrokken (gebiased) is door een ondervertegenwoordiging van bepaalde leeftijdsgroepen (al dan niet in combinatie met geslacht), hebben we gewerkt met een steekproef op basis van de responscijfers van de voorgaande klimaatenquête (2013) voor elke combinatie leeftijd x geslacht en dit voor elk van de 3 gewesten (Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Vlaanderen en Wallonië).

We controleren dus met name drie parameters (gewest (N=3), en leeftijd (N=6) x geslacht (N=2)). Deze manier van werken is wetenschappelijk gezien superieur aan een klassieke steekproeftrekking.

Deze noemt men een gestratificeerde toevalstrekking met gekend steekproefkader.

De tabel op volgende pagina toont het aantal respondenten dat we hebben moeten aanschrijven om het vooropgestelde doel van minimaal 1.500 enquêtes te behalen. Dit is de bruto steekproef.

In totaal werden 6.446 inwoners uitgenodigd om deel te nemen aan de klimaatenquête.

Tabel 1: Bruto steekproef

	Populatie (1 januari 2017)	Bruto steekproef
Geslacht		
Mannen	4 159 882	3 223
Vrouwen	4 184 768	3 223
Leeftijd		
16-25 jaar	1 327 089	1 389
26-35 jaar	1 460 583	1 388
36-45 jaar	1 488 149	1 190
46-55 jaar	1 600 110	992
56-65 jaar	1 426 769	793
66-75 jaar	1 041 950	694
Gewest		
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	871 280	744
Vlaanderen	4 806 834	3 173
Wallonië	2 666 537	2 529
TOTAAL	8 344 650	6 446

2.2.3 Netto steekproef

Onder de netto steekproef verstaan we steeds de gerapporteerde basis. Deze gerapporteerde basis is het aantal valide enquêtes op het einde 'van de rit', i.c. het aantal enquêtes dat verwerkt en gerapporteerd werd. Het zijn enkel deze geldige enquêtes die deel uitmaken van de gerapporteerde basis. Voor dit onderzoek bedraagt de gerapporteerde basis 1.540 geldige enquêtes.

Aan de hand van onderstaande tabel bekijken we hoe de netto steekproef is verdeeld naar geslacht, leeftijd en gewest.

Tabel 2: Netto steekproef

	Bruto steekproef	Netto steekproef
Geslacht	N	N
Mannen	3 223	814
Vrouwen	3 223	726
Leeftijd		
16-25 jaar	1 389	112
26-35 jaar	1 388	284
36-45 jaar	1 190	269
46-55 jaar	992	251
56-65 jaar	793	291
66-75 jaar	694	333
Gewest		
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	744	162
Vlaanderen	3 173	874
Wallonië	2 529	504
TOTAAL	6 446	1 540

De steekproef werd onder andere afgebakend op basis van leeftijd met 16 jaar als ondergrens en 75 jaar als bovengrens. De gemiddelde leeftijd van de deelnemers aan het onderzoek bedraagt 45 jaar. Noteer dat voor de socio-demografische beschrijving van de respondenten gebruik is gemaakt van de ongewogen data.

2.3 Responsgraad

De verhouding tussen de netto steekproef en de bruto steekproef geeft de responsgraad weer. De totale responsgraad voor het klimaatonderzoek 2017 bedraagt 24% (23 % in 2013).

Zoals blijkt uit onderstaande tabel neemt de respons toe naarmate men ouder wordt en haalt Vlaanderen betere responscijfers in vergelijking met Brussel en Wallonië. Dit is analoog aan 2013.

Tabel 3: Responsgraad

	Bruto steekproef	Netto steekproef	Responsgraad
Geslacht	N	N	%
Mannen	3 223	814	25
Vrouwen	3 223	726	23
Leeftijd			
16-25 jaar	1 389	112	8
26-35 jaar	1 388	284	20
36-45 jaar	1 190	269	23
46-55 jaar	992	251	25
56-65 jaar	793	291	37
66-75 jaar	694	333	48
Gewest			
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	744	162	22
Vlaanderen	3 173	874	28
Wallonië	2 529	504	20
TOTAAL	6 446	1 540	24

27% van de respons is binnengekomen via het web. De combinatie van een papieren vragenlijst (Papi) met de mogelijkheid de vragenlijst online (Cawi) in te vullen, is het profiel van de respondenten sterk ten goede gekomen dankzij de zeer complementaire profielen van beide methodes. Via het internet hebben de jongere respondenten en de mannen meer deelgenomen aan het onderzoek.

Het veldwerk vond plaats tussen 15 mei (drop Bpost) en 30 juni 2017 (7 weken).

2.4 Verwerking van de gegevens

2.4.1 Data cleaning

Onder *data cleaning* wordt verstaan ‘het optimaliseren van de datamatrix zodanig dat deze zo correct en zo volledig mogelijk is’. Hierbij wordt het zorgvuldigheidsprincipe gehanteerd dat erin bestaat dat we maximaal proberen te vermijden dat antwoorden geïnterpreteerd moeten worden of antwoorden verkeerd zouden geïnterpreteerd worden.

Eerst en vooral werd de data-file uitgezuiverd. Dit wil zeggen dat de onvoldoende ingevulde enquêtes uit de database geweerd werden.

Na deze uitzuivering werd vervolgens ook gekeken naar de coherentie van de antwoorden en de antwoordpatronen. Dit omvat o.a. het nagaan van tegenspraak, het nagaan of de vragen die beantwoord zijn ook effectief moesten beantwoord worden, enz. In deze context dient benadrukt te worden dat ook de data-invoerstructuur met de daarbij horende conditionele vragen, filters en *rules* een instrument is om er voor te zorgen dat deze coherentie maximaal is.

Wat betreft de gesloten vragen en de open vragen met voorgedeeerde antwoordmogelijkheden, deze zijn al gecodeerd aan de hand van de corresponderende *value labels*. De antwoorden op de restcategorieën (als “andere”) zijn als een tekst-string in het tabellenrapport opgenomen. Dit laat toe na te gaan wat de respondenten juist antwoorden en hoe ze dit antwoord formuleren.

2.4.2 Kwaliteit van de afgenomen enquêtes

Een enquête dient aan een aantal criteria te voldoen vooraleer zij als een geldige enquête weerhouden wordt. Het zijn enkel deze geldige enquêtes die deel uitmaken van de gerapporteerde basis.

Enkele voorbeelden van deze criteria zijn:

- minstens 90% van de karakteriserende variabelen moeten volledig en correct zijn;
- minstens 90% van een batterij van items die normaliter te beantwoorden zijn, moeten ook beantwoord zijn;
- minstens 90% van de relevante vragen¹ moeten ook beantwoord zijn.

De afgenomen enquêtes blijken over het algemeen zeer volledig te zijn. Het aantal ontbrekende antwoorden per vraag is dan ook zeer beperkt.

¹ Socio-demo's (leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, regio)

2.4.3 Statistische weging

Om representatieve uitspraken te kunnen formuleren voor alle Belgen, gebaseerd op een representatief verdeelde netto steekproef die een perfecte weerspiegeling is van de werkelijke situatie, werd er met wegingsfactoren gewerkt.

De weging werd uitgevoerd op drie variabelen simultaan: geslacht (2 categorieën) x regio (3 categorieën) x leeftijd (6 categorieën); wat in totaal 36 cellen geeft. Het resultaat zijn de gewogen data die voor deze drie met elkaar gecombineerde variabelen een perfecte weerspiegeling zijn van de populatie.

Deze weging werd uitgevoerd op basis van de gegevens van de FOD Economie, be.stat, bevolkingscijfers per 1 januari 2017.

Tabel 4: Gewogen steekproef

Gewogen steekproef	
Geslacht	%
Mannen	49,9
Vrouwen	50,1
Leeftijd	
16-25 jaar	15,9
26-35 jaar	17,5
36-45 jaar	17,8
46-55 jaar	19,2
56-65 jaar	17,1
66-75 jaar	12,5
Gewest	
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	10,4
Vlaanderen	57,6
Wallonië	32,0
Urbanisatie	
5 grote steden	30,0
steden	21,4
kleine lokaliteiten	22,1
landelijk	26,5
Opleidingsniveau	
lager + lager secundair	24,0
hoger secundair	39,6
hoger	36,4
TOTAAL	100

2.4.4 Resultaten voor deelgroepen

In dit rapport worden de resultaten weergegeven op het totaal van de steekproef, zijnde alle Belgen die hebben deelgenomen aan de klimaatenquête.

Verder worden de resultaten van bepaalde subgroepen vergeleken:

- geslacht
- leeftijd
- opleidingsniveau
- regio
- urbanisatiegraad

Men spreekt van een statistisch significant verschil – bijvoorbeeld tussen mannen en vrouwen - indien dit verschil (bijna) niet aan toeval te wijten kan zijn. Significant op het 95% betrouwbaarheidsniveau houdt in dat de kans dat het verschil aan toeval te wijten is, 5% is. Alle significante verschillen naar geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, regio en urbanisatiegraad worden in de tekst besproken.

Aan de hand van tabellen (zie bijlage) willen we nagaan of er m.b.t. bepaalde resultaten significante verschillen zijn naargelang de vernoemde subgroepen.

In onderstaand voorbeeld geven we de mate weer waarin men een serie van menselijke activiteiten een effect op klimaatverandering toeschrijft naargelang de regio van de respondenten. In de laatste kolom wordt weergegeven welke groepen significant van elkaar verschillen.

Toegepast op het voorbeeld, zien we dat de inwoners uit het Vlaamse Gewest significant minder (81%) de uitstoot van auto's een (heel) groot effect toedichten dan de inwoners uit het Waalse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Dit wordt aangeduid in de laatste kolom met 1/2 en 1/3, nl. groep 1 (Noord) verschilt significant van groep 2 (Brussel) en groep 3 (Zuid). Groep 2 (Brussel) verschilt ook significant van groep 3 (Zuid). Dit is aangeduid met 2/3.

		Percentages			Significante verschillen
	Regio	Noord (1)	Brussel (2)	Zuid (3)	
De uitstoot van auto's	(Heel) groot effect	81	96	89	1/2 1/3 2/3

We merken op dat significantie samenhangt met de grootte van de steekproef. Hoe groter de steekproef, des te eerder zijn de resultaten – bij gelijkblijvende omstandigheden – significant.

2.5 Leeswijzer: interpretatie van de resultaten

Vooraleer we de eigenlijke resultaten van het huidige klimaatonderzoek bespreken, is het nuttig wat meer uitleg te geven bij de wijze waarop de resultaten en grafieken geïnterpreteerd / gelezen moeten worden. Hieronder geven we enkele algemene opmerkingen met betrekking tot de interpretatie van de resultaten beschrijven.

Algemene opmerkingen

1. Bij 'single respons'-vragen (vragen waar er slechts één antwoord gegeven kan worden) dient de optelsom van de percentages van de verschillende antwoordmogelijkheden in principe 100% te zijn. Omwille van afrondingen kunnen er lichte afwijkingen zijn, d.w.z. dat de som van de percentages 99% of 101% is.
2. Sommige vragen uit de vragenlijst zijn 'multiple respons'-vragen, bv. de vraag "*Via welke kanalen hebt u informatie ontvangen over klimaatverandering?*". Dit betekent dat de respondent meerdere antwoorden kan geven. Daardoor kan het totaalpercentage (dus de som van de percentages van de verschillende antwoordmogelijkheden) meer dan 100% bedragen.
3. Bepaalde vragen werden niet aan iedereen gesteld, bv. de vraag "*Via welke kanalen heeft u zich geïnformeerd over de financiële steun toegekend door de overheid?*" die enkel is bestemd voor diegenen die op de hoogte zijn van deze financiële steun. Het aantal respondenten waarop de vraag betrekking heeft, wordt steeds weergegeven onderaan de tabellen en grafieken, bv. "Basis: alle respondenten die op de hoogte zijn van de overheidssteun (N=1353)". De weergegeven percentages worden dan ook berekend enkel op basis van de weerhouden respondenten, waarvan het aantal steeds onderaan de grafiek staat vermeld.
4. Bij een aantal vragen kon de bevroegde persoon antwoorden aan de hand van een vier- of vijfpuntenschaal, bv. bij de vraag in welke mate men bezorgd is om de milieuproblematiek. Om de resultaten van dit soort vragen makkelijker te kunnen interpreteren, hebben we de antwoordmogelijkheden gegroepeerd. Meer bepaald nemen we de twee beste scores (de zogenaamde TOP2, bv. "heel bezorgd" en "bezorgd") en de twee slechtste scores (de zogenaamde BOTTOM2, bv. "niet bezorgd" en "helemaal niet bezorgd").

3. Resultaten

3.1 Profiel van de respondenten

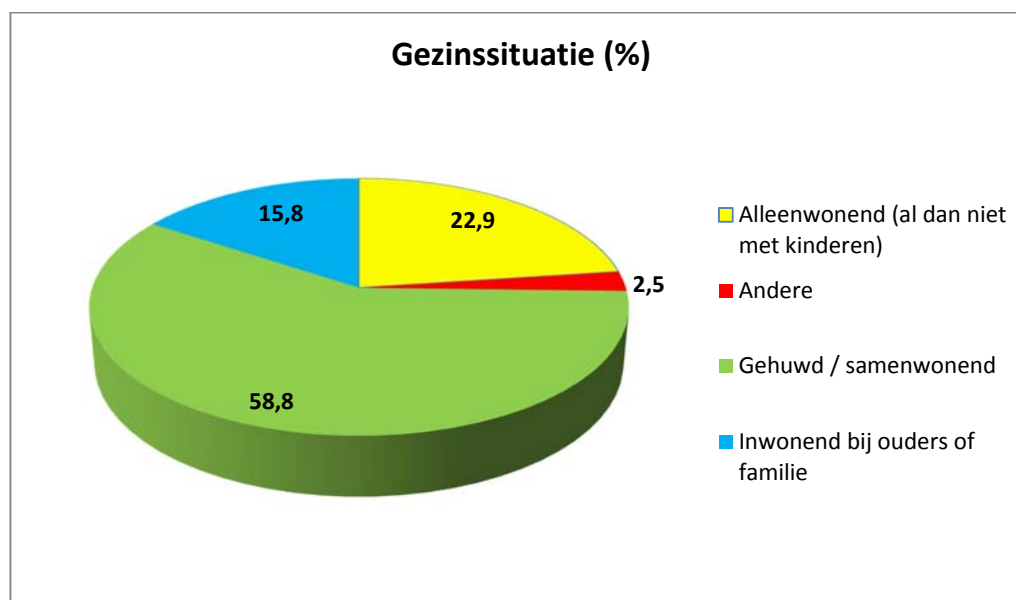
In een eerste luik van dit onderzoeksrapport schetsen we een profiel van onze respondenten. Hiermee bieden we een kader waarbinnen later bepaalde resultaten kunnen worden geïnterpreteerd. Achtereenvolgens komen volgende zaken aan bod: een beschrijving in termen van gezinssamenstelling, situatie op de arbeidsmarkt, woningbezit en wagenbezit.

3.1.1 Gezinsamenstelling

3.1.1.1 HUIDIGE GEZINSSITUATIE

De meerderheid van de bevroegde Belgen is gehuwd of samenwonend (59%). 23% is alleenstaand, 16% woont in bij ouders of familie.

*Grafiek 1 - Vraag 33:
Welke van de volgende omschrijvingen komt het best overeen met uw huidige situatie?*

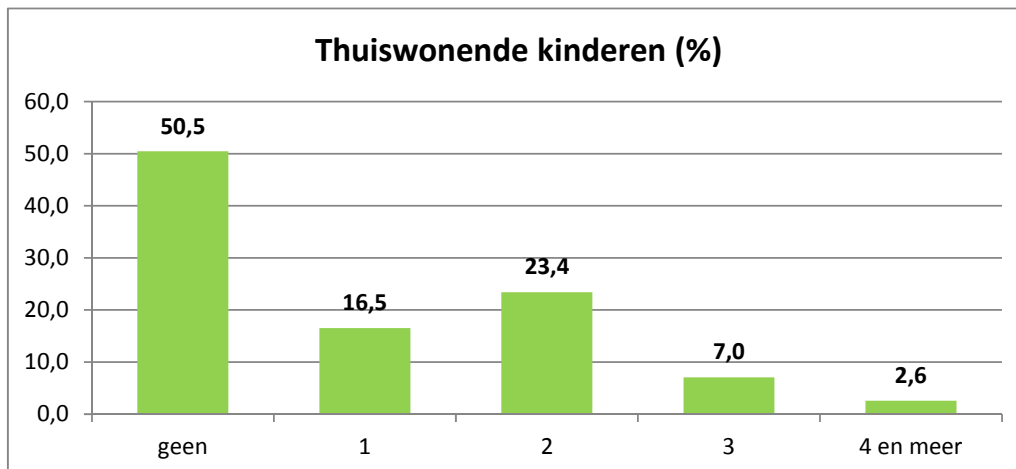

Basis: alle respondenten (N=1.540) excl. 'missings'.

3.1.1.2 AANTAL KINDEREN

De helft van de respondenten hebben thuiswonende kinderen (met inbegrip van co-ouderschap).

Grafiek 2 – Vraag 34: Hoeveel thuiswonende kinderen heeft u (ook co-ouderschap)?

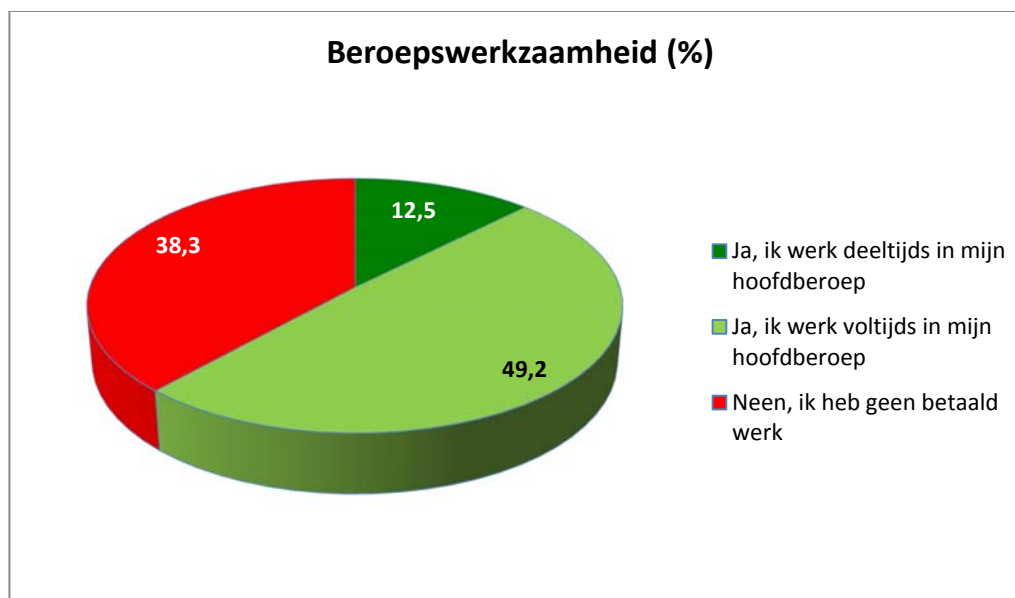

Basis: alle respondenten (N=1.540) excl. 'missings'.

3.1.2 Betaald werk

Zes Belgen op tien in de leeftijdscategorie 16 tot en met 75 jaar heeft op het ogenblik van de bevraging betaald werk (49% voltijds, 13% deeltijds).

Grafiek 3 – Vraag 36: Heeft u momenteel betaald werk?

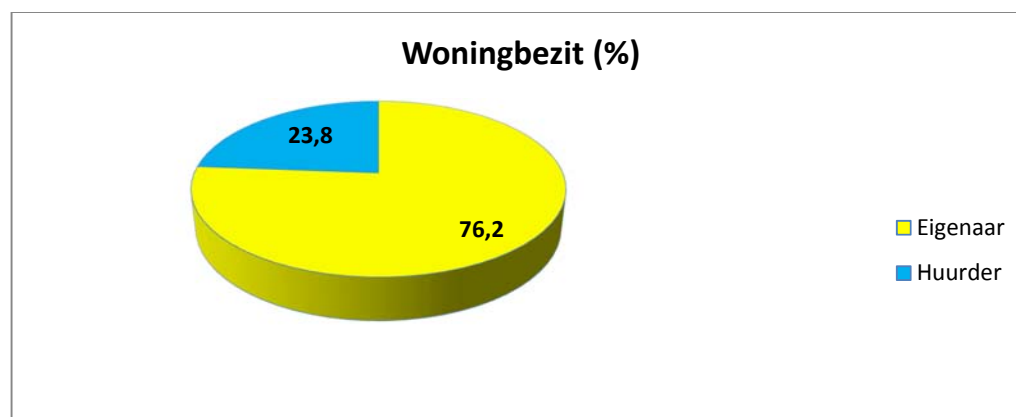

Basis: alle respondenten (N=1.540) excl. 'missings'.

3.1.3 Woningbezit

Bij benadering één respondent op vier (24%) is huurder van een woning. Ongeveer drie kwart van de ondervraagden (76%) zijn eigenaar van hun woning.

Grafiek 4 – Vraag 29: Bent u huurder of eigenaar van de woning waar u hoofdzakelijk verblijft?

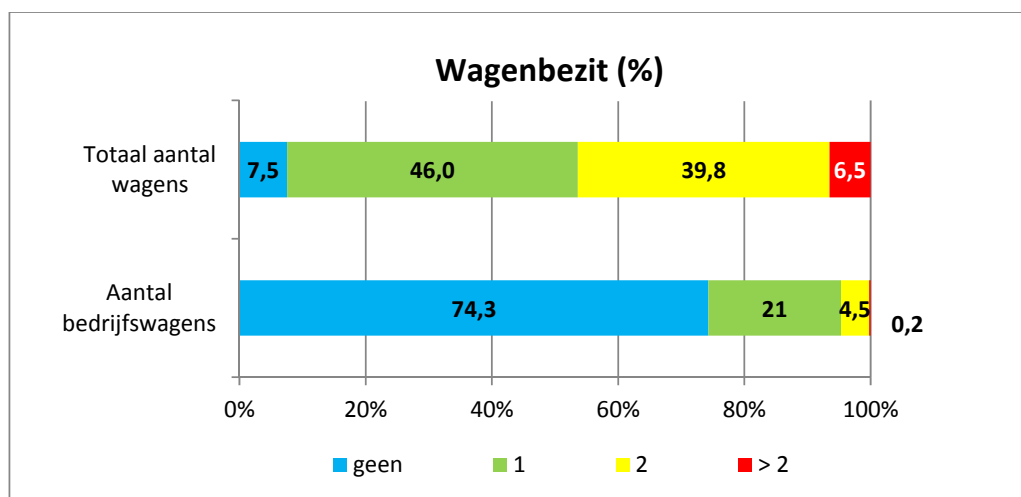

Basis: alle respondenten (N=1.540) excl. 'missings'.

3.1.4 Wagenbezit

De overgrote meerderheid van de Belgische gezinnen (92,5%) beschikt over minstens één wagen. Gemiddeld is dit 1,4 wagens per gezin. 21 % van alle wagens zijn een bedrijfswagen. Gemiddeld legt deze Belg jaarlijks 17.878 privé-km af met de(ze) wagen(s)². In 2013 was dit een nauwelijks verschillend (18.020 km).

Grafiek 5 – Vraag 30: Hoeveel wagens zijn er in uw gezin?

Basis: alle respondenten (N=1.540) excl. 'missings'.

² Aantal privé-km die jaarlijks met alle wagens samen worden afgelegd.

3.2 Attitude ten aanzien van klimaatverandering

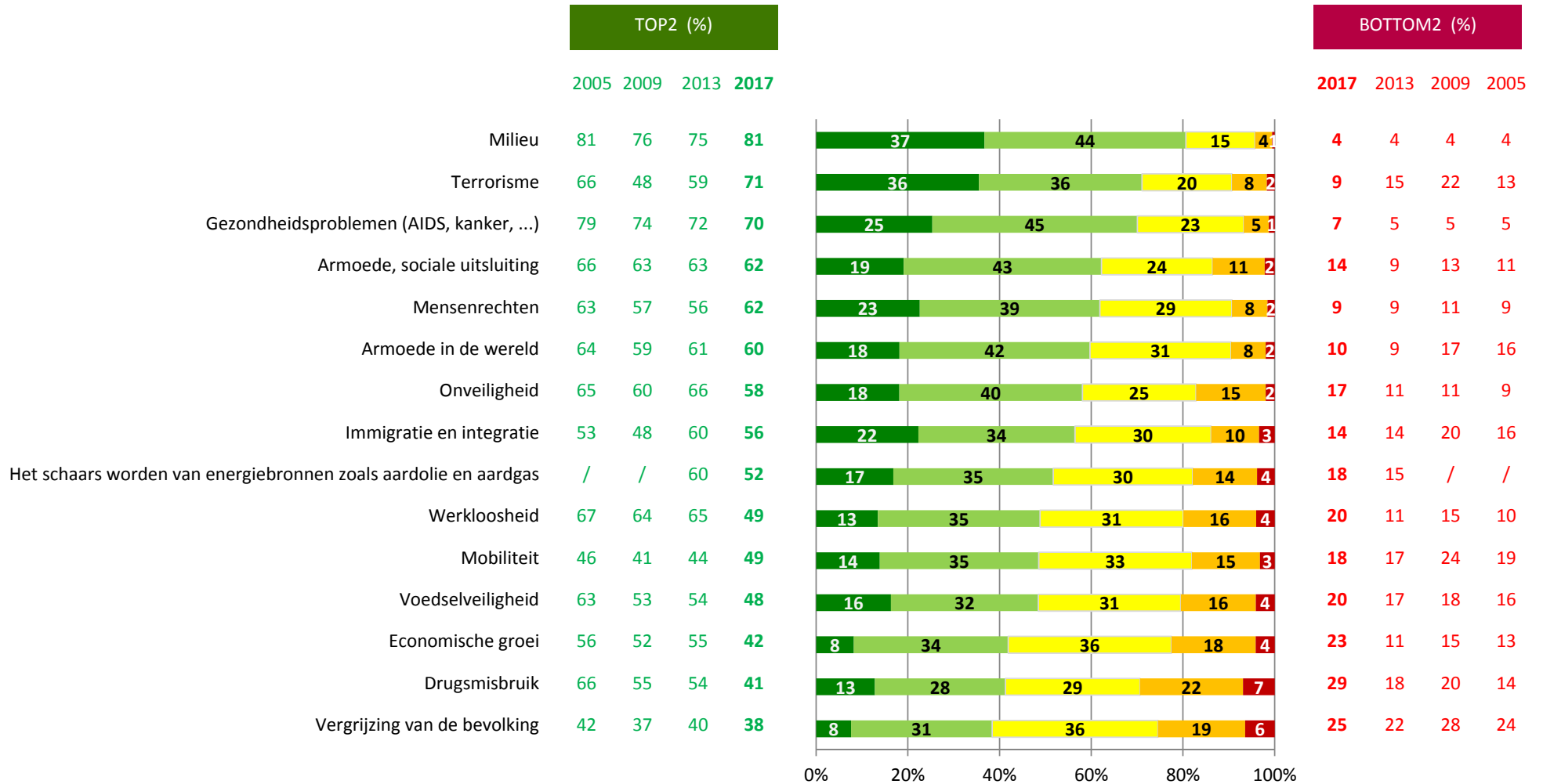
3.2.1 Bezorgdheid m.b.t. klimaatverandering

3.2.1.1 BEZORGDHEID OVER DE ALGEMENE PROBLEMATIEKEN

In een eerste luik van dit onderzoeksrapport gaan we na in welke mate de milieuproblematiek en in het bijzonder de klimaatverandering tot bezorgdheid leidt onder de Belgen. De eerste vraag in het klimaatonderzoek peilde naar de bezorgdheid van de Belgen over verschillende algemene problematieken.

We stellen vast dat men zich het meest zorgen maakt over het milieu: 81% van de Belgen zegt (heel) bezorgd te zijn om het milieu. Terrorisme is met 71% naar plaats 2 opgeschoven (komt van plaats 9 in 2013). Gezondheidsproblemen (70%) vervolledigt de top drie van meest zorgwekkende problematieken. Ten opzichte van de voorgaande klimaatstudies is de mate van bezorgdheid over het milieu opnieuw toegenomen (tot op het niveau van 2005).

Grafiek 6 – Vraag 1: Hieronder vindt u een lijst met dingen waarover sommige mensen zeggen dat ze zich zorgen maken. Kan u voor elk van hen aanduiden in welke mate u er bezorgd om bent?

Basis: alle respondenten (N=1.540) excl. 'missing'.

■ Heel bezorgd ■ bezorgd ■ Tussen beide ■ Niet bezorgd ■ Helemaal niet bezorgd

De mate van bezorgdheid die men uit ten aanzien van deze aspecten, wordt beïnvloed door bepaalde persoons- en omgevingskenmerken, met name het geslacht, de leeftijd, het opleidingsniveau, de regio waarin men woont en de mate van verstedelijking van het woongebied³.

Beschouwd naar geslacht, blijkt dat vrouwen zich over het algemeen meer zorgen te maken dan mannen met uitzondering van het aspect 'milieu' waarover beiden in dezelfde mate (heel) bezorgd over zijn. Ook wat betreft economische groei zijn de verschillen beperkt.

Dit zien we ook wanneer we naar de leeftijd kijken: des te ouder men is, des te meer men bezorgd is ten aanzien van de verschillende aspecten, opnieuw met uitzondering van het aspect 'milieu' waarover allen (heel) bezorgd zijn.

Ook het opleidingsniveau van de Belg beïnvloedt in belangrijke mate de bezorgdheid die men heeft ten aanzien van de verscheidene aspecten. Soms maken de eerder lager opgeleide Belgen zich het meest zorgen, soms de hoger opgeleiden. Wat betreft het milieu maken de hoogst opgeleiden zich nog meer dan de anderen zorgen.

Ook de regio waarin men woont beïnvloedt de bezorgdheid omtrent een aantal aspecten, waarbij Vlamingen over het algemeen een lagere mate van bezorgdheid aangeven dan Walen en inwoners van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Deze laatste zijn dan weer meer bezorgd over de armoede in de wereld en de mensenrechten en minder over de mobiliteit. Opnieuw is het milieu de uitzondering waarover allen bezorgd zijn, zij het de Brusselaars nog meer dan de anderen.

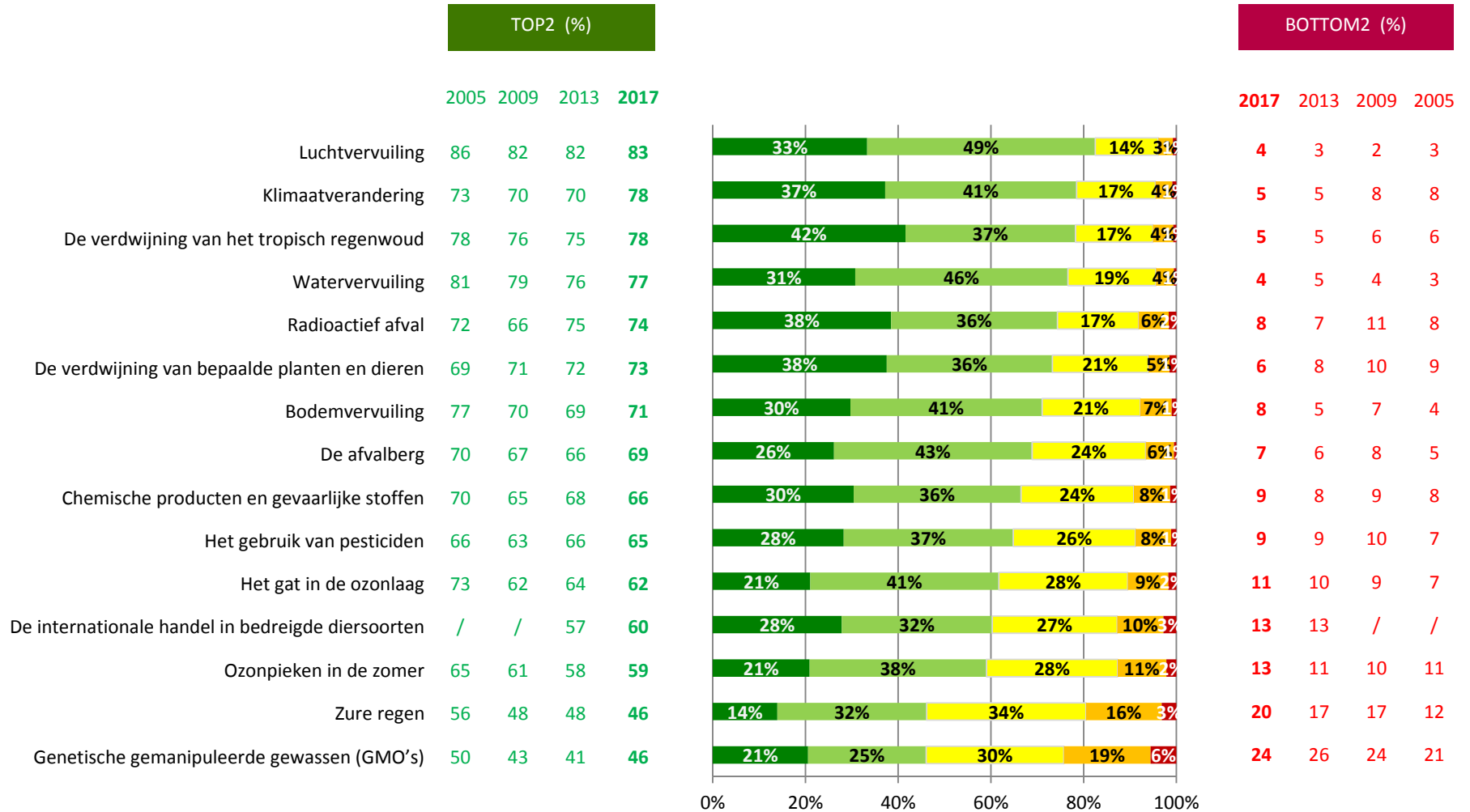
Tot slot zijn er nog een aantal significante verschillen naar de mate van verstedelijking van het gebied waarin men woont, waarbij over het algemeen de Belgen die in een grote centrumstad wonen een hogere mate van bezorgdheid uiten omtrent verschillende (niet alle) aspecten met opnieuw milieu als grote uitzondering waarover allen even bezorgd zijn.

3.2.1.2 BEZORGDHEID OVER DE MILIEU-PROBLEMATIEKEN

Naast de positionering van de milieuproblematiek ten opzichte van algemene problematieken, biedt dit onderzoek ook een dieper zicht op de positionering van klimaatverandering ten opzichte van andere milieuproblematieken. Belgen maken zich, net zoals in 2005, 2009 en 2013, het meest zorgen over luchtvervuiling. Echter stellen we vast dat klimaatverandering van plaats 6 is opgeschoven naar plaats 2 met 78% van de burgers die hier bezorgd over zijn. Slechts 5% is (helemaal) niet bezorgd over klimaatverandering.

³ Wat betreft de cijfers en significanties voor deze subgroepen verwijzen we met deze (telkens) naar de bijlage.

Grafiek 7 – Vraag 2: En als we nu specifiek naar de milieuproblematiek kijken, kan u voor elk van volgende zaken aanduiden in welke mate u er bezorgd om bent?

Basis: alle respondenten (N=1.540) excl. 'missing'.

■ Heel bezorgd ■ bezorgd ■ Tussen beide ■ Niet bezorgd ■ Helemaal niet bezorgd

De mate van bezorgdheid die men heeft aangaande de milieuproblematiek blijkt opnieuw samen te hangen met een aantal persoonskarakteristieken. Zo vertonen vrouwen een grotere bezorgdheid over verscheidene aspecten van de milieuproblematiek dan mannen. Uitzonderingen zijn lucht- en watervervuiling én klimaatverandering waarover ze beiden even (heel) bezorgd zijn. Ook oudere Belgen zijn over het algemeen meer bezorgd dan Belgen in de jongste leeftijdsgroep van 16 tot 35 jaar, behalve voor klimaatverandering, watervervuiling en de verdwijning van planten en dieren en het tropisch regenwoud, waar we geen verschil zien.

Qua opleidingsniveau en urbanisatiegraad vinden we weinig tot geen verschillen. Naar regio beschouwd, zijn Vlamingen minder bezorgd dan Walen en Brusselaars. Opvallend is dat de inwoners uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest nog meer dan de Vlamingen en Walen (heel) bezorgd zijn over klimaatverandering.

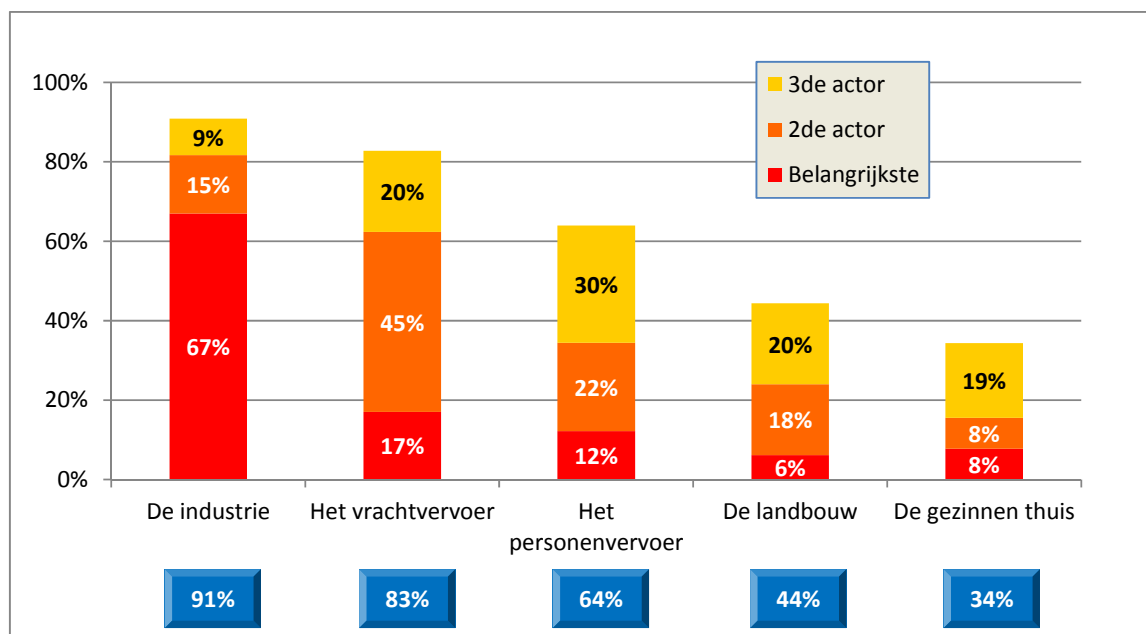
3.2.2 Betrokkenheid

3.2.2.1 BETROKKENHEID VAN DE ACTOREN

Een doelstelling van deze enquête was na te gaan waar de Belgen zich als individu, als gezin positioneren in de klimaatproblematiek. Met andere woorden in welke mate erkennen ze hun bijdrage als individu of als gezin aan klimaatverandering?

Uit de resultaten blijkt dat de Belgen in de eerste plaats “de anderen” met de vinger wijzen in de klimaatproblematiek. Slechts 34% van de ondervraagden vermeldt de gezinnen thuis als invloed op de klimaatverandering. De Belgen zien voornamelijk de industrie (91%) als meest invloedrijke sector, gevolgd door het vrachtvervoer (83%) en het personenvervoer (64%).

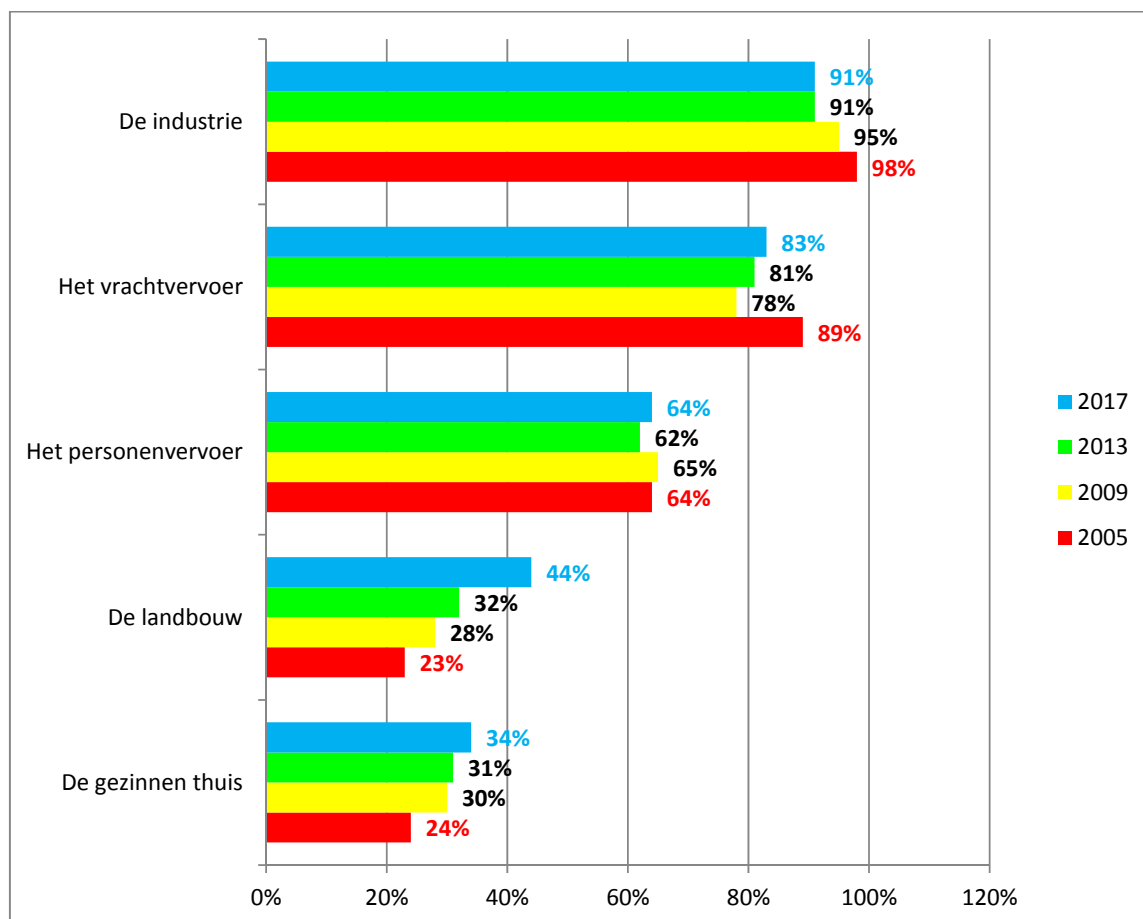
Grafiek 8 – Vraag 6: Wie/wat beïnvloedt volgens u in België het meest de klimaatverandering? (1)

Basis: alle respondenten (N=1.540) excl. 'missings'.

De huidige resultaten zijn over het algemeen vergelijkbaar met de voorgaande klimaatenquête, zij het dat de invloed die men toekent aan de gezinnen thuis en de landbouw opnieuw lichtjes stijgt.

Grafiek 9 – Vraag 6: Wie/wat beïnvloedt volgens u in België het meest de klimaatverandering? (2)

Basis: alle respondenten (N=1.540) excl. 'missings'.

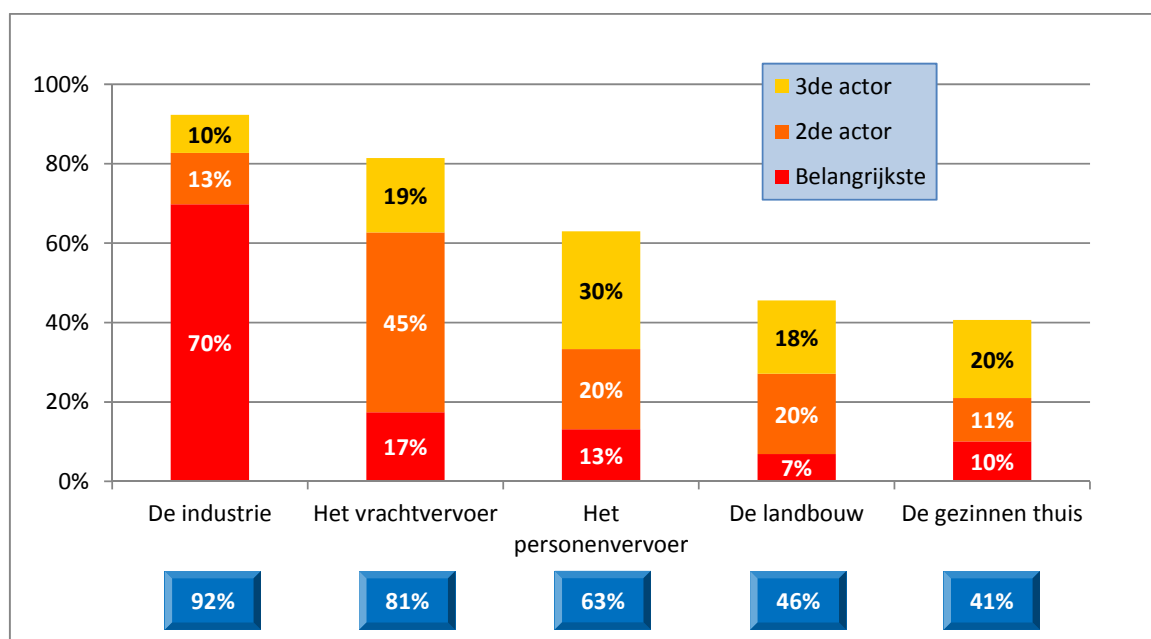
De verschillen zijn doorgaans beperkt. We kunnen vooral significante verschillen vaststellen wat betreft 'de gezinnen thuis' die de mannen, de Walen, de leeftijdsgroep 16-35 jaar en de lager opgeleiden een belangrijkere actor vinden in vergelijking met de andere groepen. De landbouw wordt belangrijker geacht door de inwoners uit de landelijke gebieden en de lager geschoolden, en de industrie het meest door de 16-35 jarigen.

Naast de vraag wie in België het meest bijdraagt tot klimaatverandering, werd er eveneens gepeild naar de **sectoren die de komende jaren in België de grootste inspanningen moeten leveren** om dit probleem tegen te gaan.

De perceptie van de verantwoordelijkheid werd op een soortgelijke manier bepaald als de betrokkenheid van de actoren. Aan de respondenten werd dus gevraagd aan te geven wie of wat de meeste inspanning dient te leveren om klimaatverandering tegen te gaan door het geven van een cijfer van 1 tot 3, waarbij een 1 wordt gegeven aan de sector waarvan ze denken dat die de grootste inspanningen moet leveren.

Opnieuw leren de resultaten ons dat Belgen eerder de “anderen” aanwijzen om de klimaatproblematiek aan te pakken. De meeste Belgen zien namelijk de industrie (92%) als sector die de grootste inspanningen zal moeten leveren om de klimaatverandering tegen te gaan, op de tweede plaats zetten zij het vrachtvervoer (81%) en vervolgens het personenvervoer (63%). Toch stelt 41% van de Belgen dat de gezinnen thuis ook hun steentje moeten bijdragen.

Grafiek 10 – Vraag 14: Wie/wat moeten volgens u in de komende jaren in België de grootste inspanningen leveren om klimaatveranderingen tegen te gaan? (1)

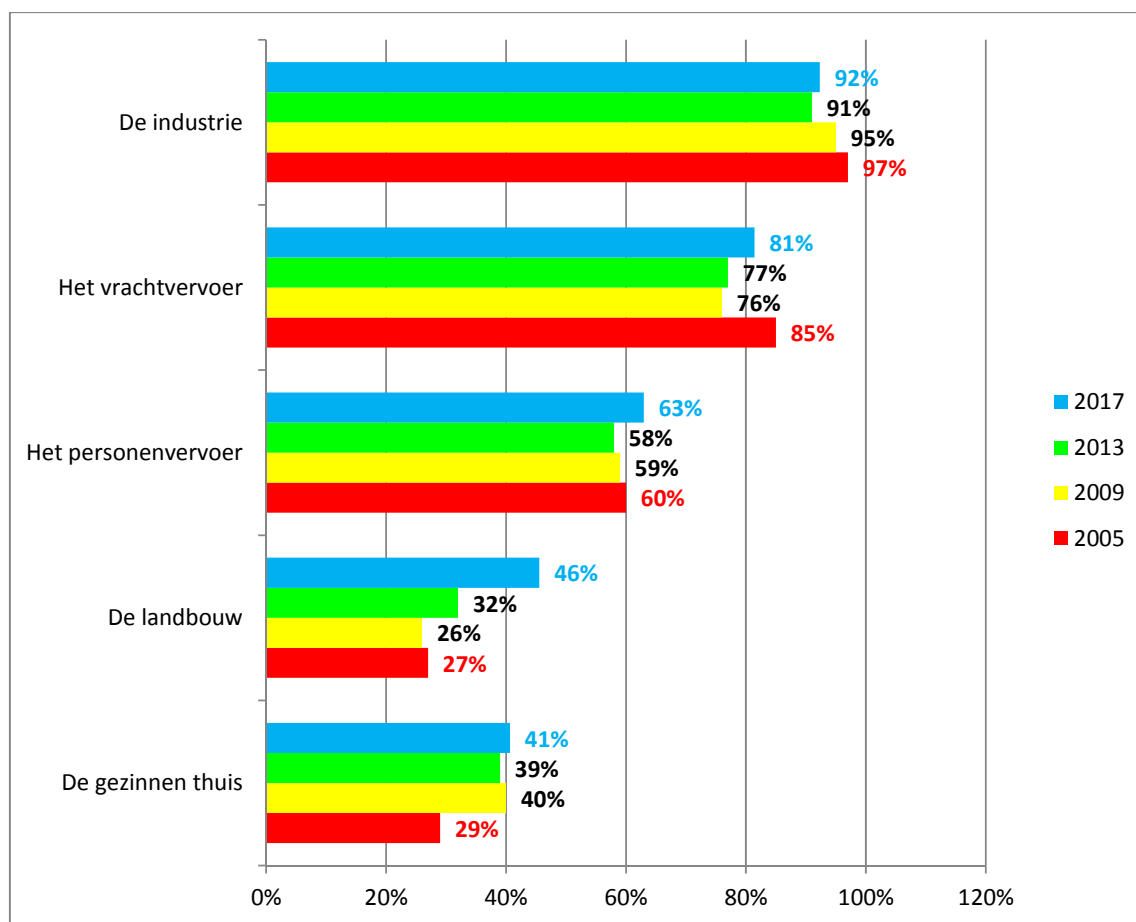

Basis: alle respondenten (N=1.540) excl. 'missings'.

Over het algemeen kunnen voor de bestudeerde subgroepen opnieuw weinig significante verschillen worden vastgesteld. We zien enkel dat de mannen meer het personenvervoer aanduiden als de ‘sector’ die de komende jaren de grootste inspanning zal moeten leveren en dat Vlamingen meer en 16-35 jarigen minder naar het vrachtvervoer kijken. Inwoners uit de landelijke gebieden duiden de landbouw meer aan, de hoger opgeleiden dan weer minder. Verder zien we dat de lager geschoolden en de 16-35 jarigen meer inspanningen van de gezinnen thuis vragen, terwijl de Vlamingen dit dan weer minder doen.

De verschillen met de vorige metingen zijn beperkt, met uitzondering van de landbouw waarvan meer Belgen in 2017 vinden dat zij (ook) inspanningen dienen te leveren.

Grafiek 11 – Vraag 14: Wie/wat moeten volgens u in de komende jaren in België de grootste inspanningen leveren om klimaatveranderingen tegen te gaan? (2)

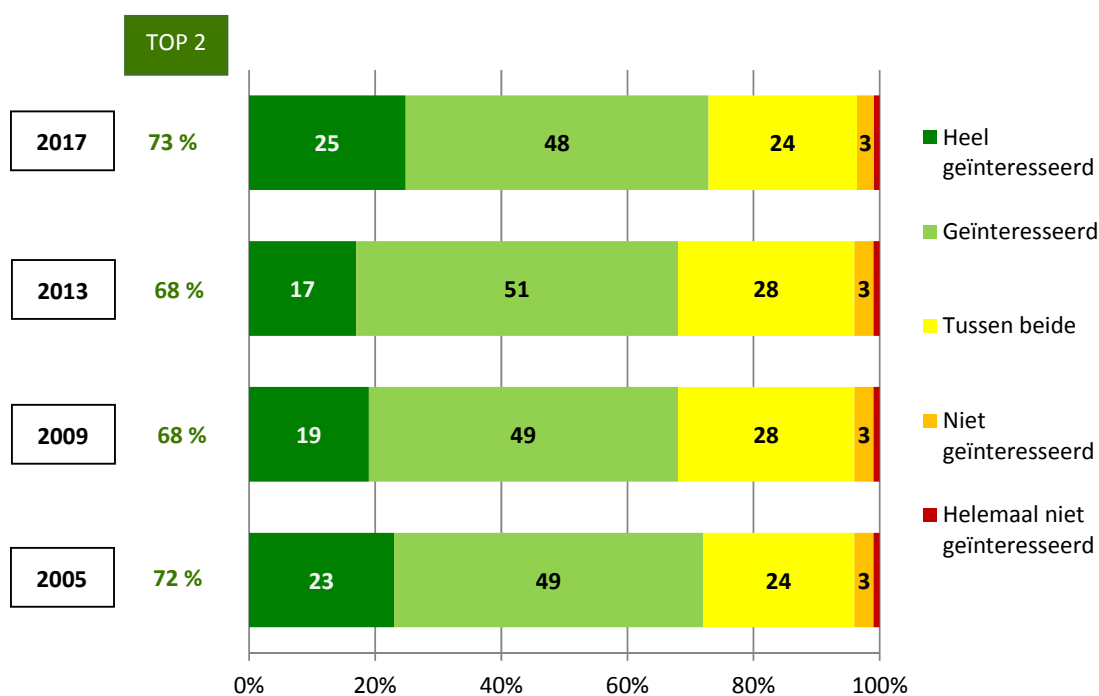
Basis: alle respondenten (N=1.540) excl. ‘missings’.

3.2.2.2 INTERESSE IN HET MILIEU EN MILIEUPROBLEMATIEK

Ook werd er gepeild naar de interesse van de Belgen in het milieu en de milieuproblematiek. Daartoe werd de volgende vraag gesteld: 'In welke mate bent u geïnteresseerd in het milieu en de milieuproblematiek?'. Onderstaande grafiek geeft de resultaten weer, evenals de vergelijking met de resultaten van de voorgaande klimaatonderzoeken.

Het aantal (heel) geïnteresseerden in het milieu en de milieuproblematiek is in 2017 (ten opzichte van 2013 en 2009) significant toegenomen tot 73 %, en bereikt opnieuw het niveau van 2005. Deze tendens loopt gelijk met de opnieuw toegenomen mate van bezorgdheid over het milieu (zie grafiek 6).

Grafiek 12 – Vraag 28: In welke mate bent u geïnteresseerd in het milieu en de milieuproblematiek?

Basis: alle respondenten (N=1.540) excl. 'missings'.

De cijfers leren ons verder dat de Brusselaars, de inwoners uit de grote centra en de hoger geschoolden meer interesse tonen in het milieu en de milieuproblematiek dan anderen.

3.3 Kennis m.b.t. klimaatverandering

3.3.1 Beeldvorming rond klimaatverandering

Aan de hand van een aantal uitspraken zijn we nagegaan hoe de Belgen over het algemeen tegenover klimaatverandering staan.

Een overgrote meerderheid van de ondervraagden (85%) is het er over eens dat klimaatverandering een probleem is dat dringend moet worden aangepakt (80% in 2013). Daarnaast stellen we vast dat – ondanks de ietwat provocerende formulering – 83% van de Belgen niet akkoord gaat met de stelling dat er geen klimaatverandering (in 2013 was dit ‘nog maar’ 73%).

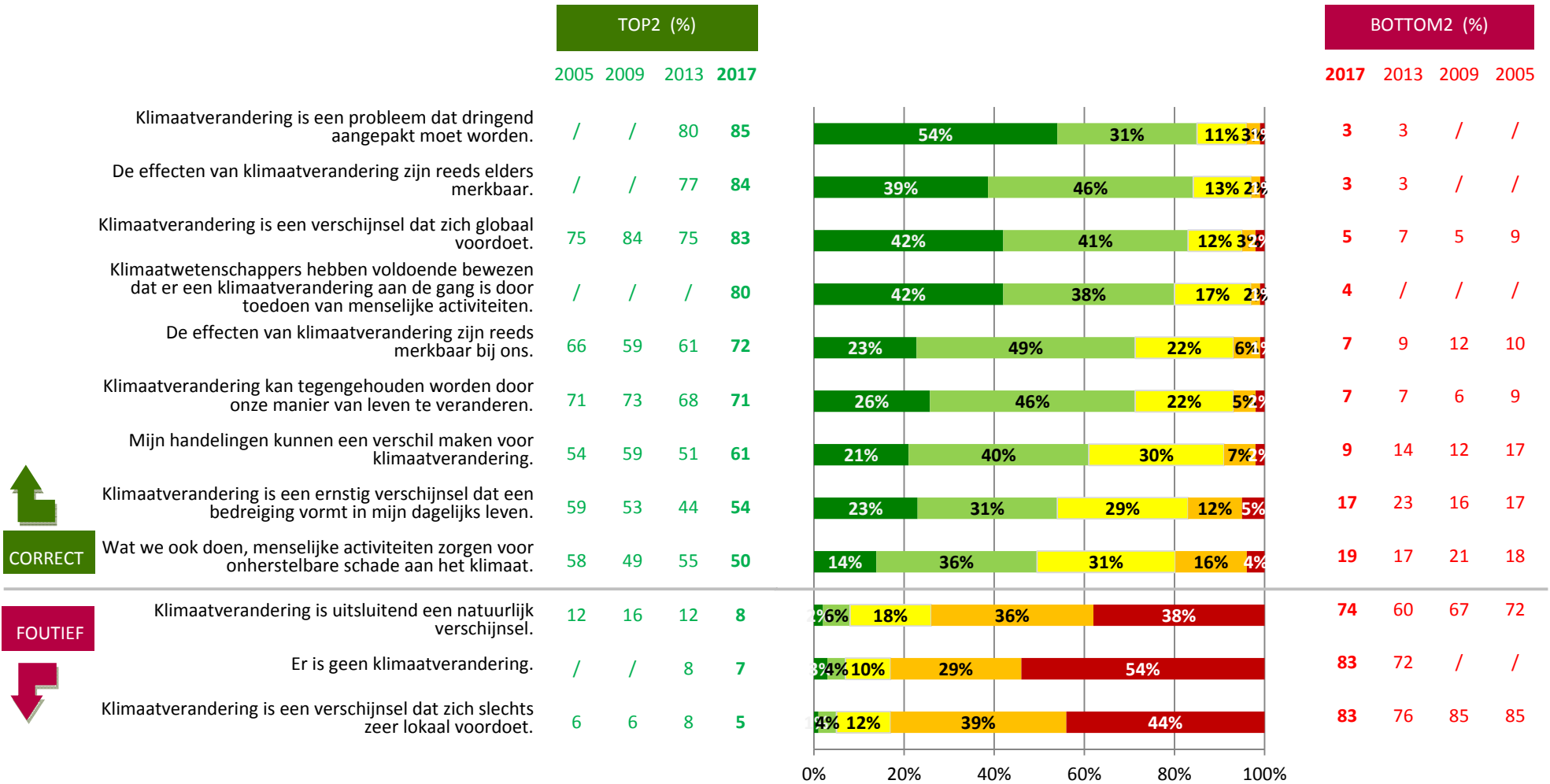
Een even groot percentage (83%) beschouwt klimaatverandering bovendien (terecht) als een globaal verschijnsel waarvan de effecten al bij ons (73%) en zeker elders merkbaar zijn (84%). In 2013 bedroegen deze laatste percentages 61% en 77%. Bovendien vormt de klimaatverandering voor iets meer dan de helft van de respondenten (54%) een bedreiging in zijn dagelijks leven.

80% is het er mee eens dat klimaatwetenschappers voldoende bewezen hebben dat er een klimaatverandering aan de gang is door toedoen van menselijke activiteiten, en slechts 4% gaat hiermee niet akkoord. Iets meer dan zeven respondenten op tien (71%) oordelen dat klimaatverandering kan worden tegengehouden door onze manier van leven te veranderen, terwijl ook zes op de tien ondervraagden (61% ten opzichte van 51% in 2013) menen dat de eigen handelingen ook effectief een verschil kunnen maken in de strijd tegen klimaatverandering.

74% (60% in 2013) is het niet eens met de stelling dat klimaatverandering uitsluitend een natuurlijk verschijnsel is. Bovendien blijkt de helft van de ondervraagden (50%) (helemaal) akkoord te gaan met de stelling dat - wat we ook doen - menselijke activiteiten voor onherstelbare schade aan het klimaat zorgen.

Samengevat vindt een grote tot overgrote meerderheid - significant meer dan in 2013 en voorheen - dat het vijf voor twaalf is, dat wij de belangrijke oorzaak zijn en wij er ook iets aan kunnen doen.

Grafiek 13 – Vraag 3: Graag zouden wij uw mening kennen in verband met een aantal uitspraken.

Basis: alle respondenten (N=1.540) excl. 'missing'.

■ Helemaal akkoord ■ Akkoord ■ Tussen beide ■ Niet akkoord ■ Helemaal niet akkoord

Mannen vinden meer dan vrouwen dat er klimaatverandering is en dat dit zich niet slechts lokaal voordoet, maar in tegendeel een globaal verschijnsel is.

Belgen in de oudste leeftijdsgroep (56 tot 75 jaar) geloven minder in het verschijnsel van klimaatverandering dan jongere Belgen en vinden het ook meer 'uitsluitend een natuurlijk verschijnsel' en minder dan de 16 tot 35 jarigen een globaal verschijnsel. De 16-35 jarigen geloven vaker dan de andere leeftijdsgroepen dat klimaatverandering een bedreiging vormt in hun dagelijks leven, dat klimaatverandering een verschijnsel is dat zich globaal voordoet en kan tegengehouden worden door onze manier van leven te veranderen, dat onze handelingen een verschil kunnen maken en dat de effecten elders reeds zichtbaar zijn.

Hoe hoger het opleidingsniveau van de Belg, hoe meer hij/zij ervan overtuigd is dat er een klimaatverandering is, die niet uitsluitend een natuurlijk verschijnsel is en zich niet alleen lokaal voordoet. Hoger opgeleide Belgen zien klimaatverandering bovendien als een globaal verschijnsel, waarvan de effecten reeds merkbaar zijn, ook in België. Meer dan lager opgeleide Belgen zien ze het als een probleem dat dringend aangepakt moet worden, waarbij hun eigen handelen een verschil kan maken. Dit is identiek aan 2013. Ook vinden hoger opgeleiden vaker dat klimaatwetenschappers voldoende bewezen hebben dat er een klimaatverandering aan de gang is door toedoen van menselijke activiteiten, en lager opgeleiden vinden frequenter dat wat we ook doen, menselijke activiteiten voor onherstelbare schade aan het klimaat zorgen.

Kijken we naar de woonplaats, dan valt het op dat de inwoners uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de inwoners van de grote centra heel frequent meer (helemaal) akkoord zijn met de 'correcte' stellingen en (helemaal) niet akkoord met de 'foute' stellingen. Uitzondering is de stelling dat er geen klimaatverandering is: alle inwoners - ongeacht hun woonplaats - zijn het hier in ongeveer dezelfde mate mee oneens.

3.3.2 Het effect van menselijke activiteiten op klimaatverandering

Aan de respondenten werd ook gevraagd welke menselijke activiteiten volgens hen een impact hebben op de klimaatverandering⁴.

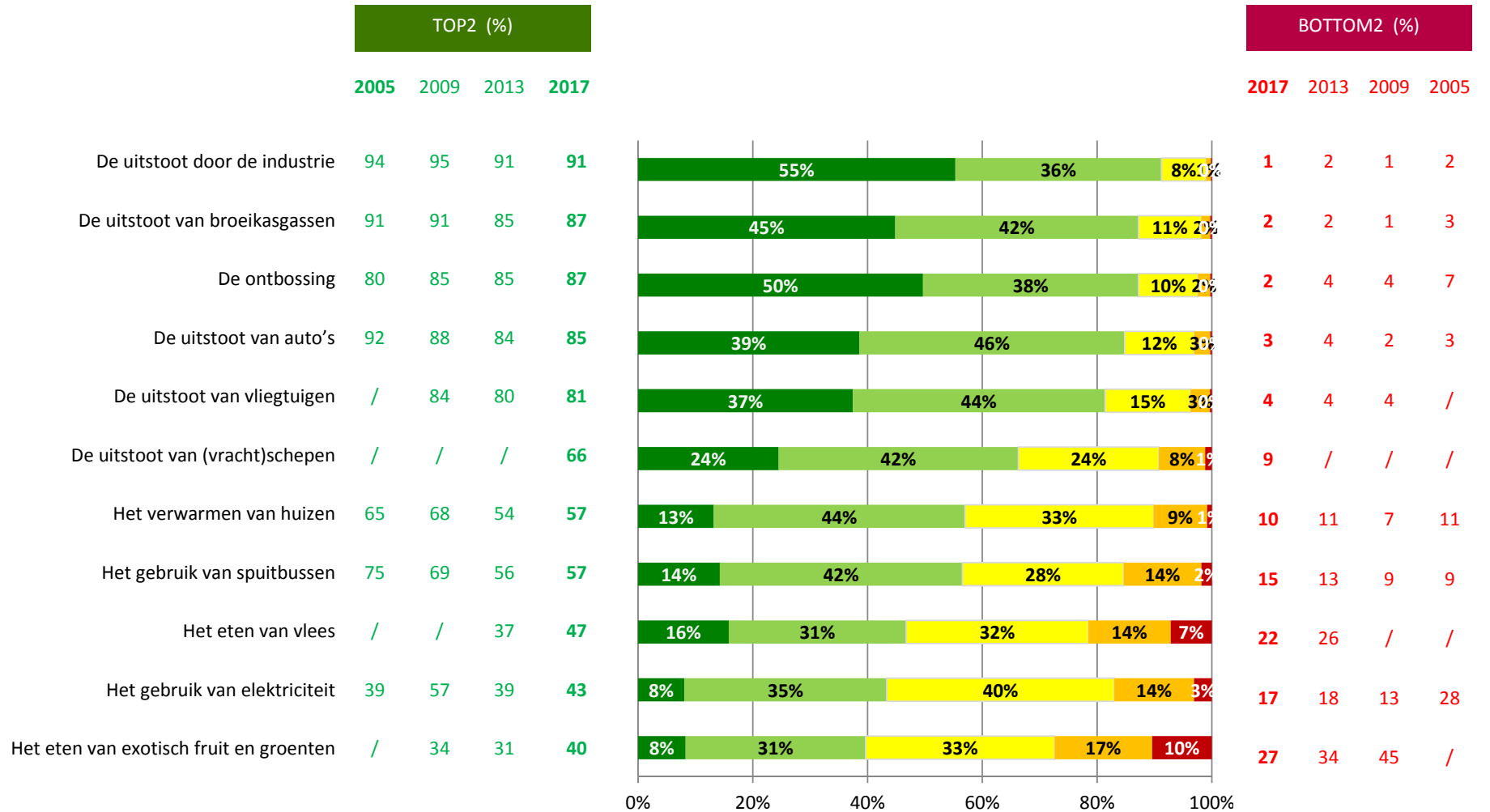
De overgrote meerderheid van de bevroagden antwoordt dat de uitstoot door de industrie (91%), de uitstoot van broeikasgassen (87%), de ontbossing (87%) en de uitstoot van auto's (85%) een (heel) groot effect hebben op de klimaatverandering.

Daarentegen stellen we vast dat telkens een minderheid van de respondenten zegt dat het eten van vlees (47%), het gebruik van elektriciteit (43%) en het eten van exotisch fruit en groenten (40%) een invloed heeft op de klimaatverandering. Voor de meer indirecte, minder zichtbare uitstoot (zoals verwarming, elektriciteit, eetgewoonten), beseft men dus veel minder dat dit een effect heeft op klimaat.

De verschillen met 2013 zijn eerder beperkt, al merken we globaal wel een kleine verbetering van de kennis.

⁴ De vraagstelling in 2005/2009 was: "In welke mate dragen volgens u volgende zaken bij tot klimaatverandering?"

Grafiek 14 – Vraag 4: In welke mate hebben de volgende menselijke activiteiten een effect op klimaatverandering?

Basis: alle respondenten (N=1.540) excl. 'missing'.

■ Helemaal akkoord ■ Akkoord ■ Tussen beide ■ Niet akkoord ■ Helemaal niet akkoord

De vrouwen zijn - meer dan de mannen - van oordeel dat de verschillende menselijke activiteiten de klimaatverandering beïnvloeden; enkel voor de uitstoot van broeikasgassen, de ontbossing en de industrie worden geen verschillen tussen mannen en vrouwen vastgesteld.

Als er al een verschil is naargelang het opleidingsniveau, dan is het dat de hoger opgeleide Belgen een groter effect toeschrijven aan de opgelijste menselijke activiteiten dan lager opgeleiden.

De Vlamingen kennen bijna altijd een kleiner effect toe aan de verschillende activiteiten dan de Walen en de inwoners van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De inwoners van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest schrijven op hun beurt ook regelmatig een groter effect toe aan de menselijke activiteiten dan de Walen.

Op het vlak van de urbanisatiegraad zijn de verschillen meestal klein. En als er al verschillen zijn, dan zien we dat wie in een van de vijf grootsteden woont een groter effect toeschrijft aan de menselijke activiteiten.

3.3.3 Oorzaken en gevolgen van klimaatverandering

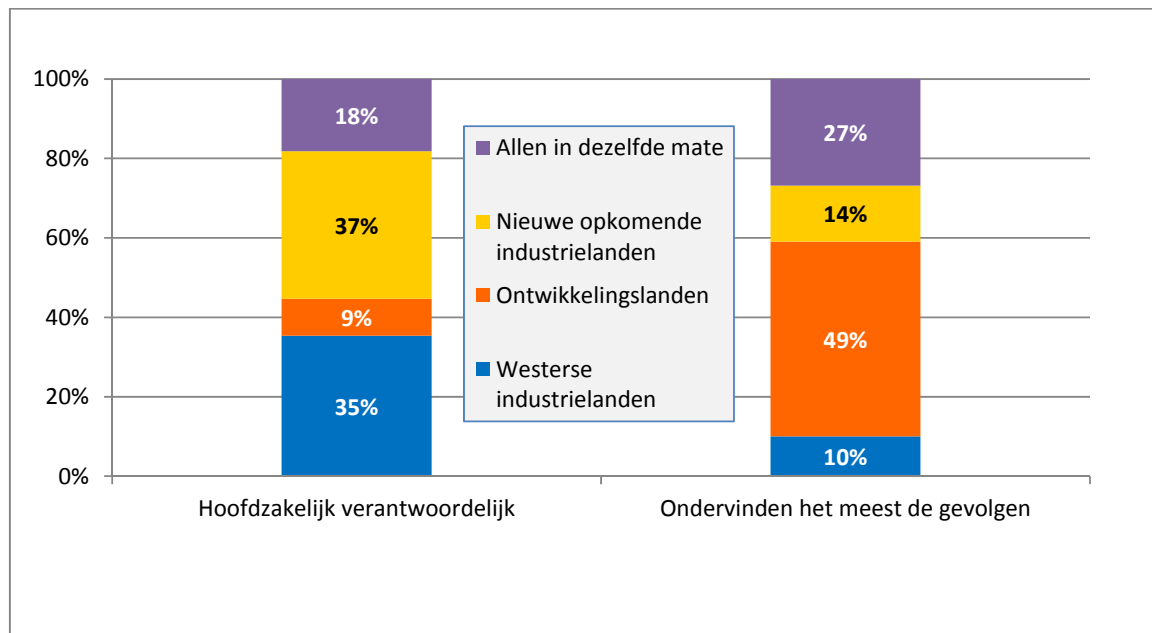
3.3.3.1 LANDEN

Er werd gepeild naar de landen die volgens de Belgen in hoofdzaak verantwoordelijk zijn voor de klimaatverandering en waar voornamelijk de gevolgen ervan worden ondervonden. Ongeveer telkens een derde van de Belgen geven aan dat zowel de Westerse industrielanden als de nieuwe opkomende industrielanden (met China, India en Brazilië, ... als voorbeelden in de vragenlijst) hoofdzakelijk verantwoordelijk zijn. Volgens een kleine minderheid (9%) ligt de oorzaak van klimaatverandering hoofdzakelijk bij de ontwikkelingslanden. Ongeveer een op vijf (18%) vindt ten slotte dat al deze landen in dezelfde mate verantwoordelijk zijn.

Op de vraag waar men het meest de gevolgen van de klimaatverandering zal voelen, antwoordt bijna de helft (49%) terecht dat dit de ontwikkelingslanden zijn. Iets meer dan een kwart (27%) vindt ten slotte dat al deze landen in dezelfde mate de gevolgen van klimaatverandering ondervinden.

In beide gevallen (verantwoordelijkheid en ondervinden van de gevolgen) is geen vergelijking met 2013 mogelijk gezien in 2017 voor het eerst de categorie "nieuwe opkomende industrielanden" in de vragenlijst werd opgenomen. Constante blijft wel dat de ontwikkelingslanden het minst 'hoofdzakelijk verantwoordelijk' zijn en het meest de gevolgen ondervinden.

Grafiek 15 – Vraag 5: Welke landen zijn hoofdzakelijk verantwoordelijk voor klimaatverandering?
In welke landen ondervindt men het meest de gevolgen van klimaatverandering?

Basis: alle respondenten (N=1.540) excl. 'missings'.

Inwoners uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, midden en hoger opgeleiden en 16-35 jarigen zijn vaker dan de andere groepen van mening dat de Westerse industrielanden hoofdzakelijk verantwoordelijk zijn voor klimaatverandering. De 16-35 jarigen denken ook vaker (terecht) dat de ontwikkelingslanden het meest de gevolgen van klimaatverandering ondervinden.

3.3.3.2 GEVOLGEN VAN KLIMAATVERANDERING

Naast de kennis over de oorzaken van klimaatverandering, peilde de enquête ook naar de kennis van de Belgen met betrekking tot de gevolgen van klimaatverandering. Met dit doel voor ogen kregen de respondenten een lijst voorgelegd met een aantal mogelijke gevolgen. Per mogelijk gevolg werd gevraagd of het – volgens hen – al dan niet een gevolg is van de klimaatverandering⁵.

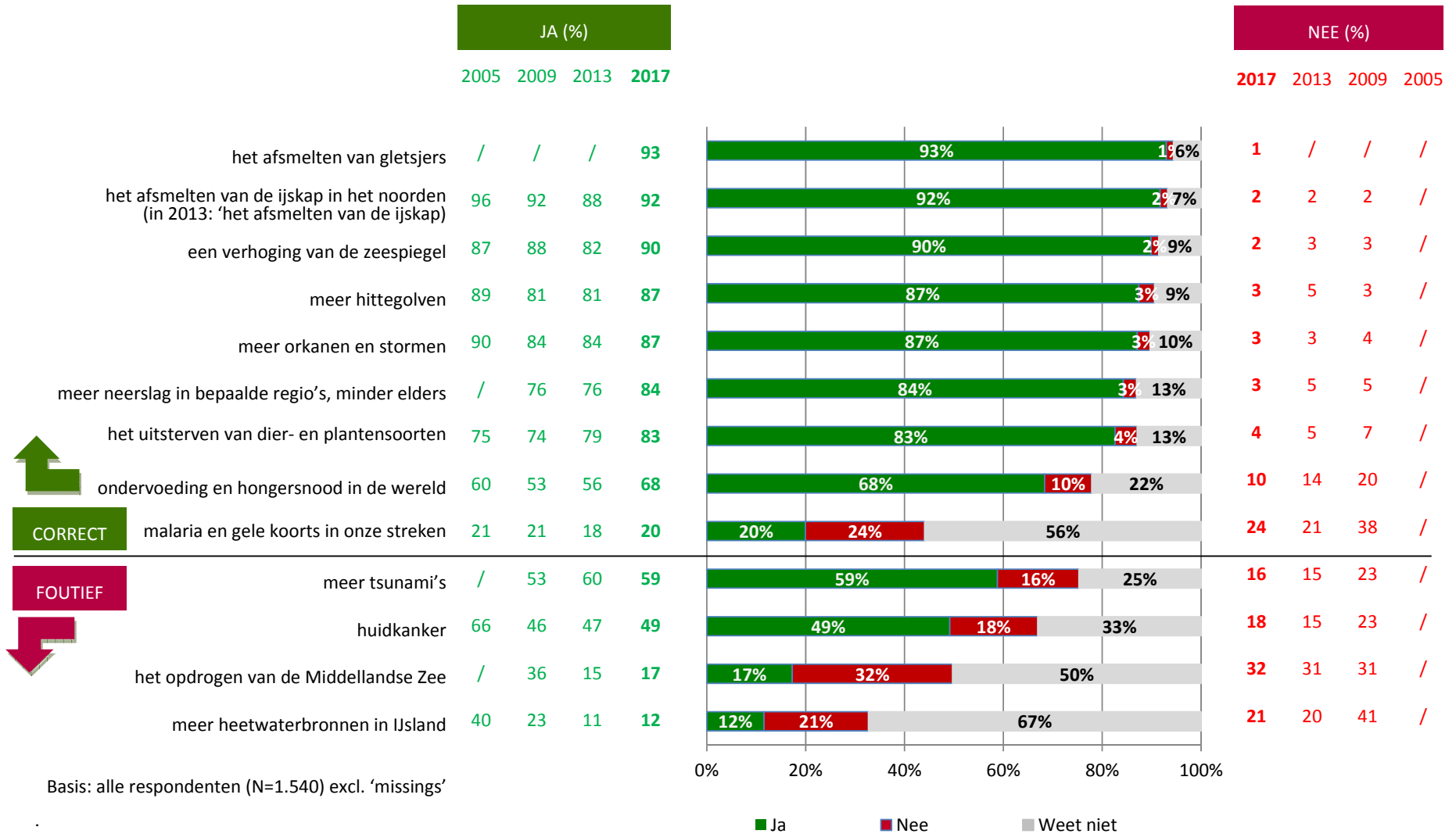
De Belgen zien het afsmelten van gletsjers (93%), het afsmelten van de ijskap in het noorden⁶ (92%) en het verhogen van de zeespiegel (90%) als de drie belangrijkste gevolgen van klimaatverandering. Daarentegen zegt 59% van de Belgen foutief dat het grotere aantal tsunami's een gevolg is van klimaatverandering. Ook het veroorzaken van huidkanker wordt foutief door 49% van de respondenten als een gevolg van klimaatverandering gezien. Ten slotte worden ook het opdrogen van de Middellandse Zee en het grotere aantal heetwaterbronnen in IJsland door respectievelijk 17% en 12% als een gevolg van klimaatverandering gezien.

Globaal gezien is er een lichte verbetering van de kennis ten opzichte van de twee vorige edities.

⁵ Vraagstelling 2005/2009: "Klimaatverandering kent verschillende gevolgen. Gelieve in de volgende lijst aan te duiden of de opgenoemde verschijnselen, volgens uw mening, al dan niet een gevolg zijn van klimaatverandering."

⁶ Vraagstelling 2005/2009/2013: "Het afsmelten van de ijskap".

Grafiek 16 – Vraag 7: Zal klimaatverandering leiden tot de volgende verschijnselen?

Bij sommige antwoorden ('meer heetwaterbronnen in IJsland' en 'het opdrogen van de Middellandse Zee') geven mannen vaker het correcte antwoord, bij andere antwoorden ('huidkanker', 'malaria en gele koorts in onze streken' en 'meer tsunami's') geven vrouwen vaker het correcte antwoord.

De jongste respondenten (16 tot 35 jaar) geven vaker dan oudere respondenten correct aan dat klimaatverandering zal leiden tot het uitsterven van dier- en plantensoorten maar minder vaak dat klimaatverandering leidt tot meer orkanen en stormen. Ook geven de 16-35 jarigen vaker fout aan dat klimaatverandering zal leiden tot meer huidkanker.

De hoogst opgeleide Belgen denken vaker dan lager opgeleide Belgen correct dat klimaatverandering zal leiden tot meer orkanen en stormen, een verhoging van de zeespiegel, ondervoeding en hongersnood in de wereld, meer neerslag in bepaalde regio's en minder elders, het uitsterven van dier- en plantensoorten, het afsmelten van de ijskap in het noorden en het afsmelten van gletsjers. Omgekeerd denken lager opgeleiden vaker foutief dat klimaatverandering tot meer heetwaterbronnen in IJsland zal leiden.

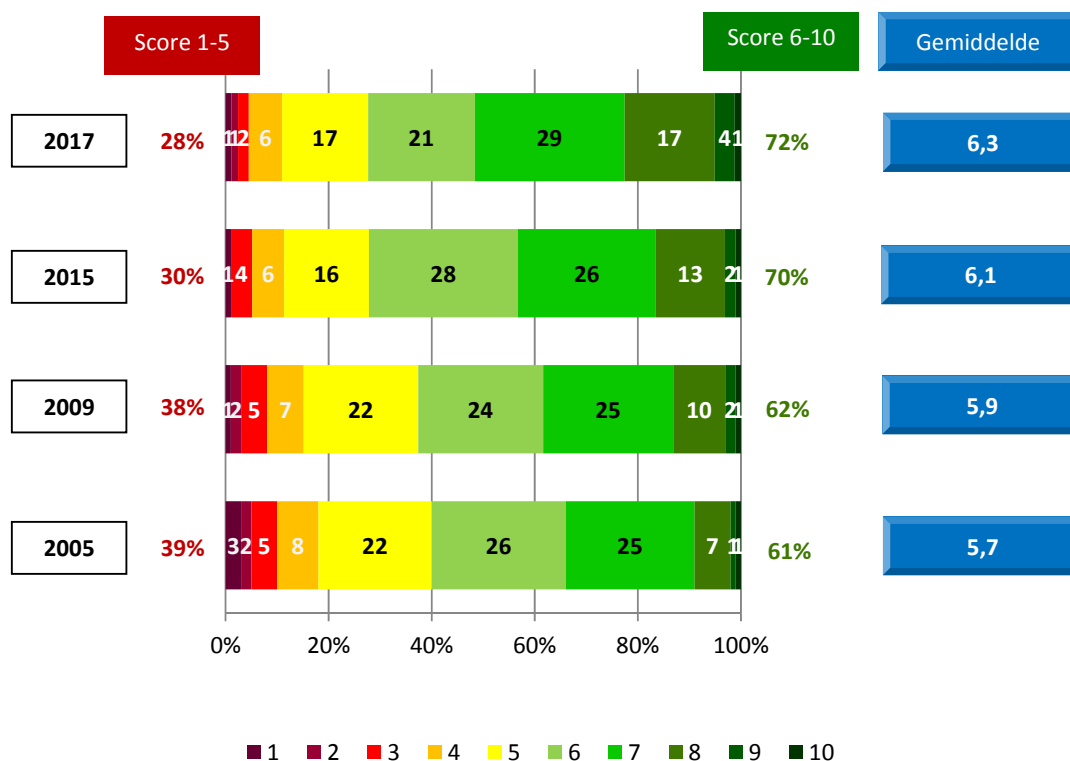
Op het vlak van de regio blijken de significante verschillen zich vooral te beperken tot Walen die in tegenstelling tot de Vlamingen en inwoners uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voor zowat de helft van de fenomenen minder vaak het correcte antwoord geven. Voor de andere fenomenen zijn er geen verschillen behalve voor 'het uitsterven van dier- en plantensoorten' waar de Vlamingen minder vaak het correcte antwoord geven.

3.3.4 Eigen kennis van de klimaatverandering

Aan de respondenten werd gevraagd zichzelf een score op 10 te geven met betrekking tot de mate waarin ze geïnformeerd zijn over klimaatverandering. Een 10 betekent dat men zichzelf heel goed geïnformeerd vindt over de klimaatverandering, terwijl een 1 betekent dat men zichzelf helemaal niet geïnformeerd voelt.

Bijna drie kwart van de Belgen (72%) vindt zichzelf redelijk tot zeer goed geïnformeerd (score van 6 tot 10). De helft van de Belgen (50%) geeft zichzelf een score van 6 of 7 op 10, 23% vindt zichzelf goed geïnformeerd en geeft zichzelf een score van 8 tot 10. Ongeveer drie respondenten op tien (28%) beschouwen zichzelf als niet of slecht geïnformeerd (score 1-5). De gemiddelde score bedraagt nu 6,3/10. Tussen 2005 en 2017 is de Belg m.a.w. zich - langzaam maar zeker - beter geïnformeerd gaan voelen.

Grafiek 17 – Vraag 8: Als u zichzelf een score zou mogen geven op 10, hoeveel zou u dan uzelf geven voor de mate waarin u geïnformeerd bent over klimaatverandering?

Basis: alle respondenten (N=1.540) excl. 'missings'.

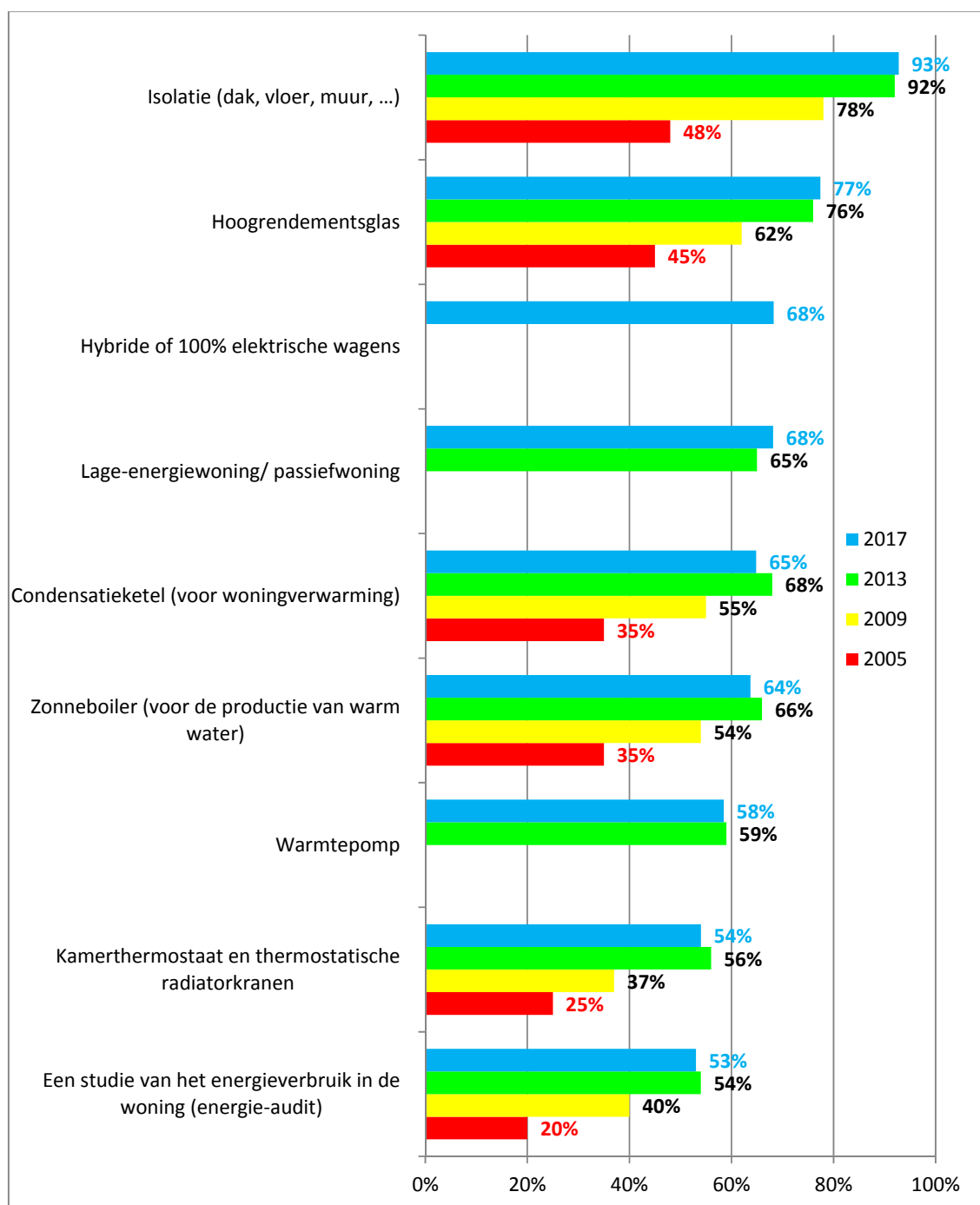
Mannen vinden zichzelf beter geïnformeerd dan vrouwen, Vlamingen beter dan Walen, 56-75 jarigen beter dan de andere leeftijdsgroepen en de hoger opgeleiden beter dan de lager opgeleiden. Er is geen verschil naargelang urbanisatiegraad.

3.3.5 Kennis financiële steunmaatregelen

Naast de kennis over klimaatverandering in het algemeen, peilde deze enquête ook naar de kennis die men heeft over de financiële steunmaatregelen. Er werd met andere woorden nagegaan in welke mate de Belgen op de hoogte zijn van de belastingvermindering of de premies die ze van de overheid kunnen ontvangen voor investeringen in een aantal energiebesparende technieken.

Uit de resultaten blijkt dat de Belgen over het algemeen goed op de hoogte zijn van de aangeboden steunmaatregelen, vergelijkbaar met 2013 maar significant hoger dan in 2005. Financiële steun voor isolatie (93%) vormt samen met de steun voor hoogrendementsglas (77%) de top twee van de meest gekende steunmaatregelen.

Grafiek 18 – Vraag 24A: De overheid geeft financiële steun (onder de vorm van belastingvermindering of premies) voor investeringen in een aantal energiebesparende technieken. Bent u op de hoogte van deze financiële steun?

Basis: alle respondenten (N=1.540) excl. 'missings'.

Significatieanalyses wijzen uit dat er een aantal belangrijke verschillen zijn naargelang de beschouwde subgroepen.

Voor vijf van de negen steunmaatregelen is er een significant verschil naar geslacht, waarbij het telkens mannen zijn die meer op de hoogte zijn van de betrokken steunmaatregelen dan vrouwen.

Naar leeftijd zien we dat Belgen in de jongste leeftijdsgroep (16 tot 35 jaar) het minst op de hoogte zijn van de verscheidene steunmaatregelen en de oudste leeftijdsgroep het meest. Dit betreft zeven van de negen steunmaatregelen.

Ook naar opleiding kunnen we voor zes steunmaatregelen een verschil vaststellen waarbij het telkens lager opgeleide Belgen zijn die beter op de hoogte zijn dan hoger opgeleide Belgen. Voor twee maatregelen (hoogrendementsglas en lage-energiewoning/passiefwoning) zijn de midden opgeleiden beter op de hoogte.

Tevens zijn Vlamingen meer dan de overige landgenoten op de hoogte van bijna alle (acht op negen) steunmaatregelen. Voor de enig overgebleven maatregel (lage-energiewoning/ passiefwoning) is er geen verschil.

3.4 Gedrag m.b.t. klimaatverandering

3.4.1 Huidig gedrag en intenties met betrekking tot de milieuproblematiek

Binnen dit hoofdstuk gaan we dieper in op het gedrag van de Belgen om de klimaatverandering tegen te gaan. Daarnaast bekijken we de persoonlijke intenties die de Belgen hebben naar de toekomst toe op het vlak van hun verplaatsingen, huishouden en woning.

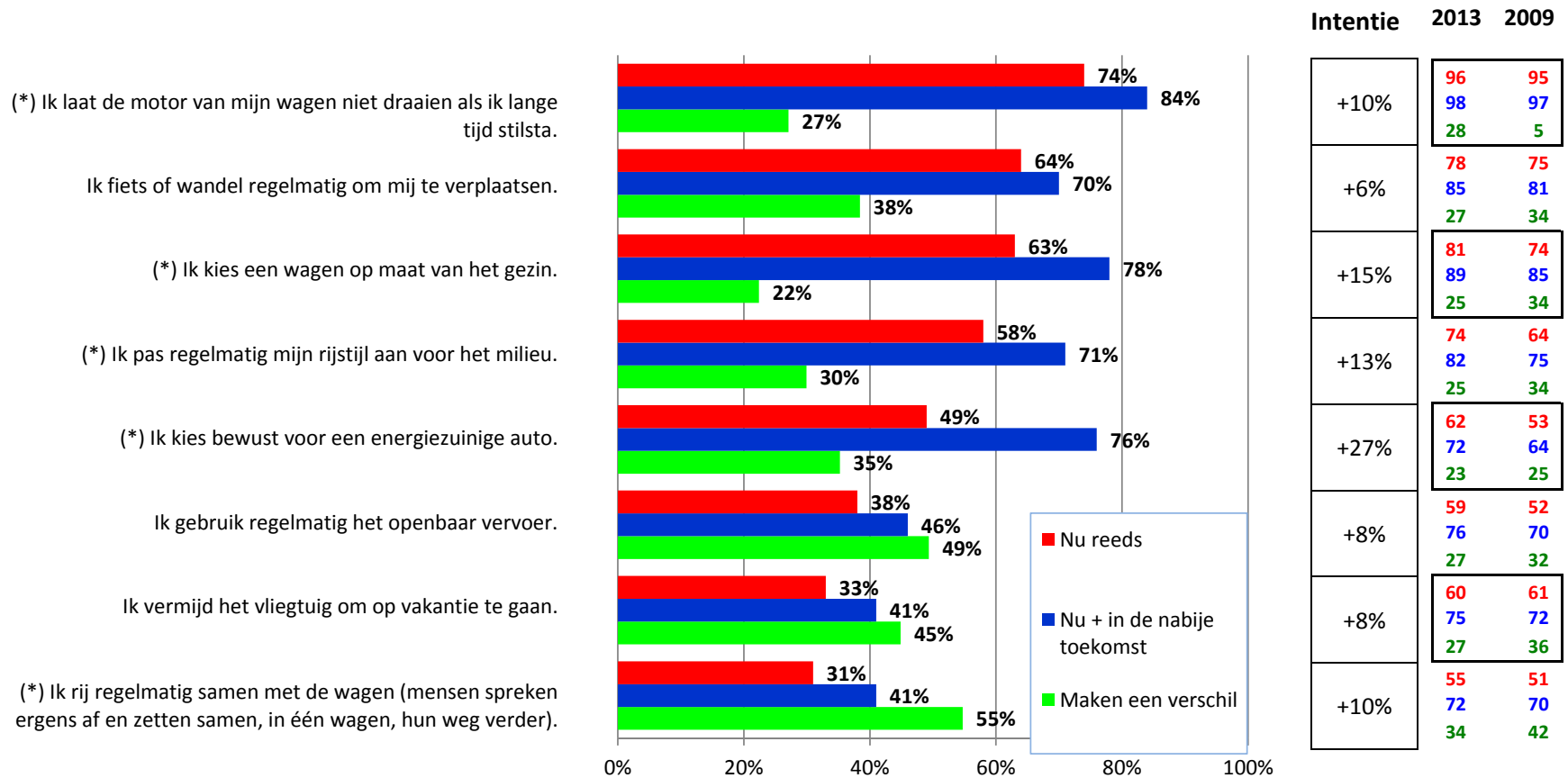
3.4.1.1 VERPLAATSINGEN

Zo goed als drie vierde van de wageneigenaars (74%) geeft aan dat ze hun wagen niet laten draaien als ze lange tijd stilstaan. Bovendien is 10% van plan dit in de nabije toekomst te doen. Deze inspanning die financieel geen extra inspanning vraagt, scoort het beste wat het 'milieuvriendelijke gedrag' met betrekking tot de verplaatsingen betreft. Anderzijds blijkt dat minder dan zes wageneigenaars op tien (58 %) hun rijstijl al aanpassen (= min 12% in vergelijking met 2013).

Volgende inspanningen worden het minst geleverd: gebruik maken van het openbaar vervoer (38%), het vliegtuig vermijden (33%) en carpoolen (31%). Telkens ongeveer één respondent op tien heeft echter de intentie om hier in de nabije toekomst werk van te maken.

Bekijken we de evolutie in milieuvriendelijk gedrag van de Belgen ten opzichte van 2013, dan zien we hooguit dezelfde lage cijfers en kunnen we zeker niet spreken van een vooruitgang, eerder omgekeerd. De uitgesproken intenties in 2013 zijn dus helemaal niet waargemaakt, behalve voor wat betreft het zich regelmatig te voet of met de fiets verplaatsen.

Grafiek 19 – Vraag 18: Hieronder staan een aantal uitspraken. In welke mate zijn deze van toepassing op u persoonlijk? Welke uitspraken zijn nu reeds op u persoonlijk van toepassing? Welke uitspraken zullen in de nabije toekomst op u persoonlijk van toepassing zijn (ongeacht of u deze momenteel al dan niet toepast)? Welke uitspraken maken volgens u echt een verschil om de klimaatverandering tegen te gaan (ongeacht of u deze momenteel al dan niet toepast)?

Basis: alle respondenten (N=1.540), excl 'missings' - (*) alle eigenaars van een wagen (N=1.397), excl. 'missings'

Vrouwen vertonen bijna systematisch een meer milieuvriendelijk gedrag dan mannen. Daarentegen laten ze iets vaker de motor draaien als de wagen stilstaat.

Belgen tussen de 16 en 35 jaar opteren frequenter voor het samen rijden (dit zien we ook voor de lager geschoolden) en voor het openbaar vervoer. Daarentegen laten ze vaker de motor draaien als de wagen stilstaat en vermijden ze minder vaak het vliegtuig. 56-75 jarigen passen hun rijstijl vaker aan voor het milieu. 36-55 jarigen fietsen of wandelen het minst om zich te verplaatsen.

Vlamingen rijden vaker samen en kiezen vaker een wagen op maat van het gezin. Inwoners uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gebruiken vaker het openbaar vervoer maar laten de motor van de wagen vaker draaien als ze stilstaan, kiezen het minst bewust voor een energiezuinige auto en vermijden het minst het vliegtuig om op vakantie te gaan. Walen fietsen of wandelen het minst om zich te verplaatsen.

Het regelmatig met anderen samen met de wagen rijden, het gebruik van het openbaar vervoer en het vliegtuig vermijden om op vakantie te gaan vormen in die volgorde de Top-3 van gedragingen die volgens de respondenten het verschil maken.

De hoger opgeleiden geven voor de meeste gedragingen vaker aan dat dit een verschil maakt. Dit is ook voor de 16-35 jarigen het geval. De inwoners uit de grote centra geven vaker aan dat een energiezuinige auto een verschil maakt. De vrouwen antwoordden frequenter "het aanpassen van de rijstijl" en "de motor niet laten draaien als de wagen stilstaat". De inwoners uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest antwoordden vaker "het kiezen van een wagen op maat van het gezin", de Walen vaker "het gebruik van het openbaar vervoer" en "het fietsen of wandelen om zich te verplaatsen".

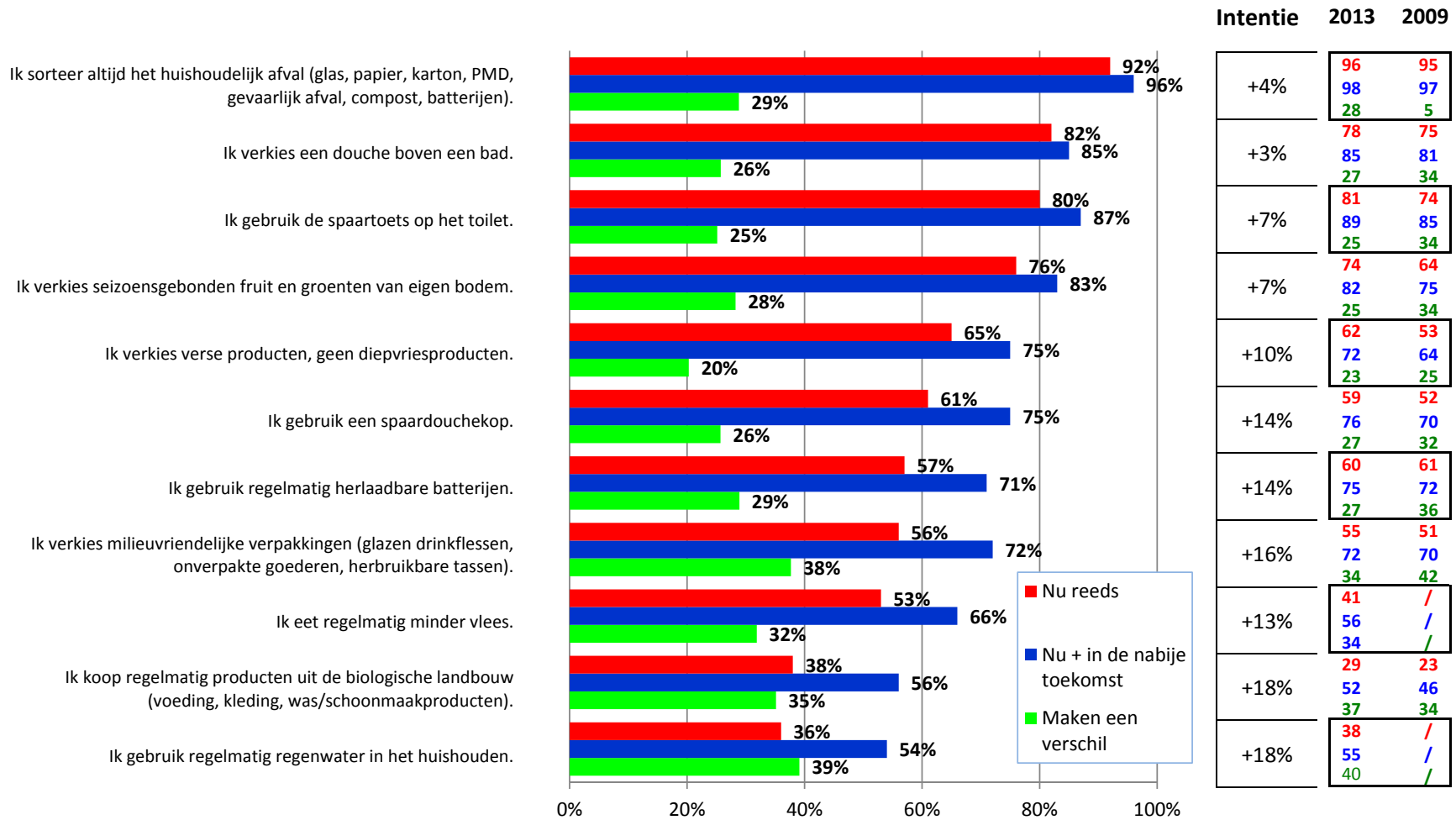
3.4.1.2 HET HUISHOUDEN

Algemeen beschouwd levert al een behoorlijk deel van de Belgen milieubesparende maatregelen in het huishouden. Bijna alle respondenten (95%) sorteren het huishoudelijk afval (glas, papier, karton, PMD, gevaarlijk afval, compost, batterijen). Telkens meer dan acht op tien van de deelnemers aan het onderzoek verkiest een douche boven een bad en gebruikt de spaartoets op het toilet (respectievelijk 82% en 80%).

Daarentegen stellen we vast dat slechts 38% regelmatig producten uit de biologische landbouw koopt (wel +9 % ten opzichte van 2013) en 53% eet regelmatig minder vlees of vegetarisch (+12% ten opzichte van 2013). Ook het gebruik van regenwater in het huishouden (36%) wordt door slechts een minderheid van de Belgen in het huishouden toegepast. Een aanzienlijke groep heeft echter wel de intentie om deze zaken in de nabije toekomst te doen.

Algemeen beschouwd vertoont de Belg minstens even milieuvriendelijker gedrag in het huishouden ten opzichte van 2013. Indien we vergelijken met de intenties in 2013, dan merken we dat de Belg voor een aantal intenties zijn woord heeft gehouden of ten minste sterk in die richting is geëvolueerd (bv. minder vlees eten), maar voor andere dan weer niet (bv. het gebruik van een spaardouchekop).

Grafiek 20 – Vraag 18: Hieronder staan een aantal uitspraken. In welke mate zijn deze van toepassing op u persoonlijk? Welke uitspraken zijn nu reeds op u persoonlijk van toepassing? Welke uitspraken zullen in de nabije toekomst op u persoonlijk van toepassing zijn (ongeacht of u deze momenteel al dan niet toepast)? Welke uitspraken maken volgens u echt een verschil om de klimaatverandering tegen te gaan (ongeacht of u deze momenteel al dan niet toepast)?

Basis: alle respondenten (N=1.540), excl. 'missings'

We stellen vast dat in de eerste plaats de leeftijd een belangrijke invloed uitoefent op het al toepassen van bepaalde milieusparende maatregelen in het huishouden en de intentie om deze in de toekomst toe te passen, waarbij we vaststellen dat de jongste leeftijdscategorie (16-35 jaar) algemeen beschouwd minder maatregelen neemt in het huishouden.

Verder zien we dat vrouwen vaker dan mannen naar milieuvriendelijke verpakkingen grijpen, producten uit de biologische landbouw kopen en er een meer milieuvriendelijk voedingspatroon (minder vlees eten) op nahouden.

Met het opleidingsniveau neemt over het algemeen ook de aankoop van producten uit de biologische landbouw toe.

Beschouwd naar regio, zien we dat de Brusselaars al het vaakst biologische producten kopen, verse producten verkiezen en minder vlees eten, maar beduidend minder scoren op een aantal vlakken zoals het gebruik van de spaartoets op het toilet en van regenwater in het huishouden (de Vlamingen scoren voor dit laatste het best). De Vlamingen gebruiken ook het vaakst oplaadbare batterijen en de Walen verkiezen vaker een douche boven een bad.

Regenwater wordt het vaakst gebruikt in de landelijke gebieden. Inwoners uit de grote centra eten het vaakst minder vlees en kopen het vaakst producten uit de biologische landbouw.

Voor de respondenten maakt het gebruik van regenwater, het gebruik van milieuvriendelijke verpakkingen en het kopen producten uit de biologische landbouw het vaakst een verschil uit.

Voor vrouwen maken vele gedragingen vaker een verschil uit in vergelijking met mannen, nooit zien we het omgekeerde. Ook voor 16-35 jarigen is dit in vergelijking met de twee oudere leeftijdsgroepen het geval. Hetzelfde kan gezegd worden voor Vlamingen die voor verschillende gedragingen vaker dan de Walen antwoordden dat dit een verschil maakt. Er is geen verschil naargelang urbanisatiegraad. Hoger geschoolden antwoordden vaker "het sorteren van huishoudelijk afval" en "het nemen van een douche", maar minder vaak "het kopen van producten uit de biologische landbouw".

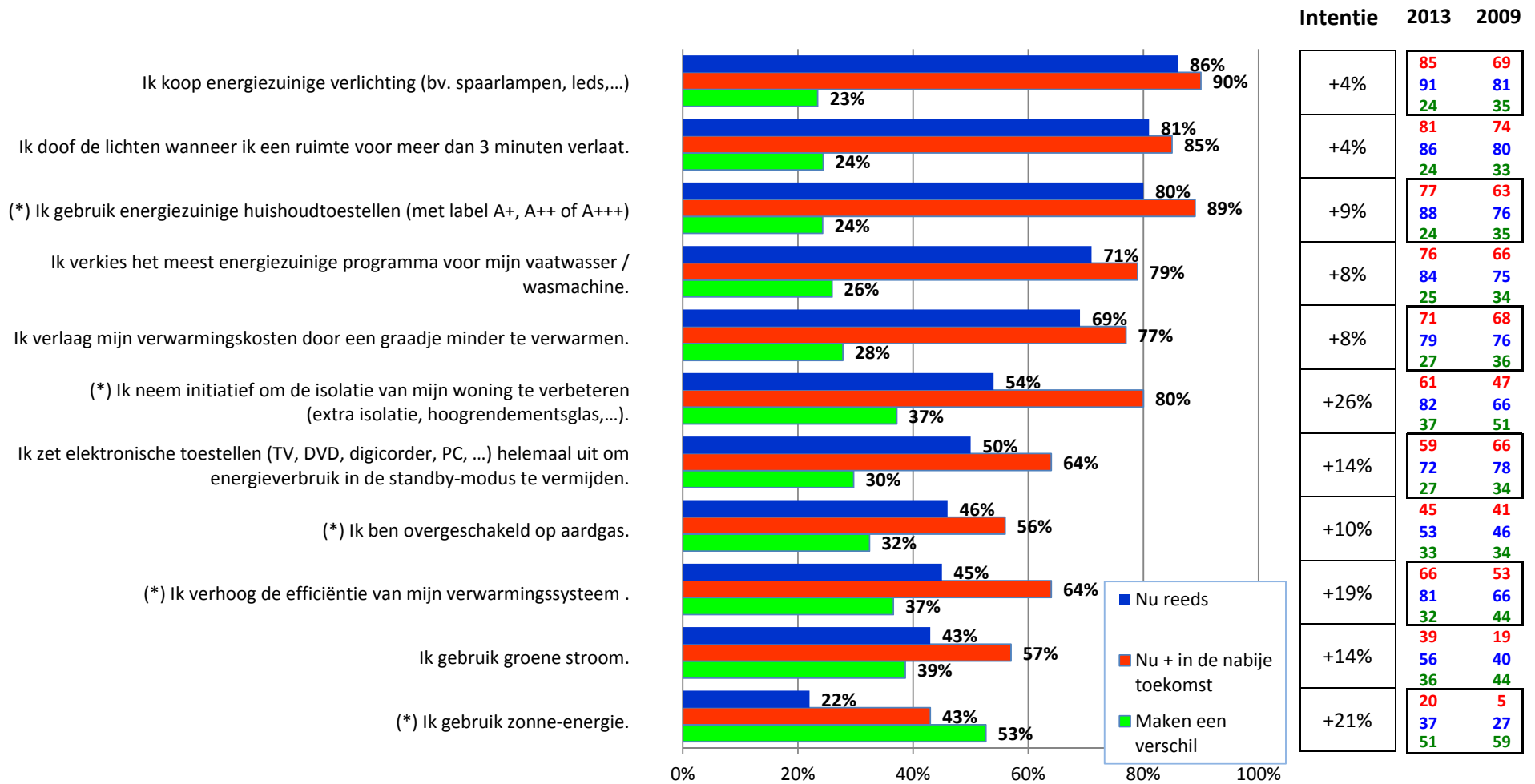
3.4.1.3 DE WONING

Ook wat het domein 'woning' betreft, vertonen de Belgen al een behoorlijk milieuvriendelijk gedrag. Alle ondervraagden beschouwd, stellen we vast dat 86% al energiezuinige verlichting zoals spaarlampen en LED-verlichting aankoopt. In de toekomst zullen zelfs de meeste Belgen dit doen (90%). Het doven van de lichten wanneer de kamer voor drie minuten wordt verlaten (81%) en het gebruik maken van energiezuinige huishoudtoestellen (80%) vervulden de top drie van meest ondernomen acties met betrekking tot het beperken van het energieverbruik in de woning.

Over het algemeen bestaat een sterke intentie onder de Belgen om in de nabije toekomst verder werk te maken van milieuvriendelijke acties in de woning. Meer dan één op vier (26%) wil in de nabije toekomst initiatief nemen om de isolatie in de woning te verbeteren zodat we verwachten dat acht Belgen op tien (80%) in de toekomst voor een betere isolatie in de woning hebben gezorgd. Bovendien heeft telkens 14% respectievelijk 21% de intentie om in de nabije toekomst groene stroom en zonne-energie te gebruiken.

Ten opzichte van 2013 zien we voor een aantal aspecten een zelfde score, voor andere aspecten dan weer een kleine tot soms een kleine tot grotere daling zoals voor het initiatief nemen om de isolatie in de woning te verbeteren (-7%), het gebruik van standby-modus (-9%) en het verhogen van de efficiëntie van het verwarmingssysteem (-21%). De in 2013 uitgesproken intenties zijn dus helemaal niet waargemaakt. Wel dienen we aan te stippen dat een aantal aspecten al in het verleden uitgevoerd zouden kunnen zijn (zoals de verbetering van de isolatie van de woning en het verhogen van de efficiëntie van het verwarmingssysteem) zodat men dit nu niet meer doet en ook niet meer de intentie heeft om dit in de toekomst (opnieuw) te doen.

Grafiek 21 – Vraag 18: Hieronder staan een aantal uitspraken. In welke mate zijn deze van toepassing op u persoonlijk? Welke uitspraken zijn nu reeds op u persoonlijk van toepassing? Welke uitspraken zullen in de nabije toekomst op u persoonlijk van toepassing zijn (ongeacht of u deze momenteel al dan niet toepast)? Welke uitspraken maken volgens u echt een verschil om de klimaatverandering tegen te gaan (ongeacht of u deze momenteel al dan niet toepast)?

Basis: alle respondenten (N=1.540), excl 'missings' - (*) alle woningeigenaars (N=1.215) excl. 'missings'

We stellen vast dat mannen vaker energiezuinige verlichting kopen en de efficiëntie van hun verwarmingssysteem verhogen. Vrouwen letten er dan weer vaker op dat toestellen niet in stand-by blijven maar helemaal uit worden gezet.

Naar leeftijd is het duidelijk dat de jongste leeftijdsgroep minder milieuvriendelijke/energiebesparende maatregelen neemt in de woning dan Belgen ouder dan 35 jaar.

Vlamingen kopen vaker energiezuinige verlichting dan Brusselaars. Zowel Vlamingen als Walen proberen vaker dan inwoners uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest hun energieverbruik te beperken door de efficiëntie van hun verwarmingssysteem te verhogen. Dit stellen we ook vast voor de inwoners uit de grote centra die - zoals de Brusselaars - ook minder zonne-energie gebruiken. Vlamingen gebruiken frequenter zonne-energie of zijn dit van plan en gebruiken ook meer groene stroom. Brusselaars nemen meer initiatief om de isolatie van de woning te verbeteren, maar gebruiken minder energiezuinige huishoudtoestellen. Ook stellen we vast dat in Wallonië beduidend minder respondenten overgeschakeld zijn op aardgas, maar dit is zonder enige twijfel te wijten aan een geringere beschikbaarheid van een aardgasnet.

De respondenten vinden het vaakst dat het gebruik van zonne-energie, het gebruik van groene stroom en het isoleren van de woning, op de voet gevolgd door het verhogen van de efficiëntie van het verwarmingssysteem een verschil maakt.

De hoger opgeleiden vinden vaker dat de voorgestelde gedragingen een verschil maken, soms in vergelijking met de midden geschoolden, soms in vergelijking met de laagst geschoolden. Er is geen verschil naargelang urbanisatiegraad. Vrouwen geven systematisch vaker dan mannen aan dat de gedragingen een verschil maken. Ook voor de 16-35 jarigen is dit meestal het geval (in vergelijking met de 36-55 en/of de 56-75 jarigen).

Wat betreft de regio's is de teneur dat de Walen minder vaak, soms in vergelijking met de Vlamingen, soms in vergelijking met de Brusselaars, van de gedragingen vinden dat deze een verschil maken.

3.4.1.4 GEBRUIK VAN FINANCIËLE OVERHEIDSSTEUN

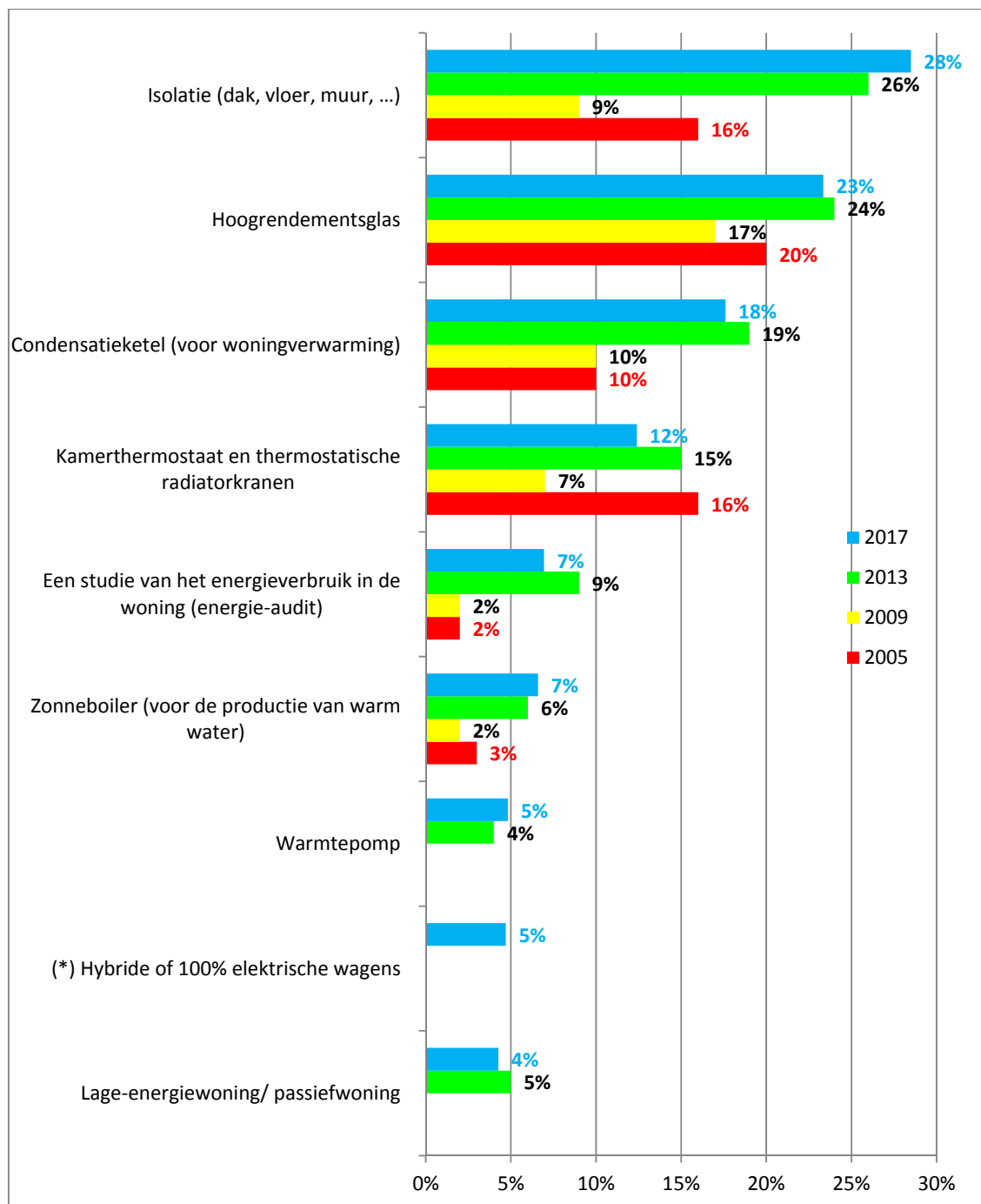
De overheid geeft financiële steun voor investeringen in een aantal energiebesparende technieken. We willen weten in welke mate men hier al gebruik van heeft gemaakt. Telkens ongeveer een kwart van de woningeigenaars heeft anno 2017 al gebruik gemaakt van financiële steun voor isolatie⁷ (28%) en hoogrendementsglas (23%). Eén op vijf (18%) maakte al gebruik van een tegemoetkoming voor een condensatieketel.

De cijfers voor 2017 zijn sterk vergelijkbaar met de laatste meting in 2013.

⁷ In 2009 werd enkel 'dakisolatie' vermeld.

Grafiek 22 – Vraag 24B:

De overheid geeft financiële steun (onder de vorm van belastingvermindering of premies) voor investeringen in een aantal energiebesparende technieken. Heeft u al gebruik gemaakt van deze financiële steun?

Basis: alle woningeigenaars (gewogen N=1.148), excl. 'missings'.

*Basis: alle wagineigenaars (gewogen N=1.398), excl. 'missings'.

Het al dan niet gebruik gemaakt hebben van financiële steun voor verscheidene energiebesparende investeringen, blijkt voornamelijk een kwestie van leeftijd en opleiding, en minder van regio, geslacht of urbanisatiegraad.

Zo hebben 16-35 jarigen vaker dan de anderen al gebruik gemaakt van financiële steun voor verschillende energiebesparende aankopen voor de woning (gaande van zonneboiler tot warmtepomp) en voor de aankoop van een hybride of elektrische wagen. Hetzelfde geldt – verrassend (?) – voor de lager opgeleiden (behalve voor isolatie).

3.4.2 Energiebewustzijn

3.4.2.1 SELECTIECRITERIA

Aan de respondenten werd gevraagd om voor verschillende producten aan te geven welke selectiecriteria (imago, prijs, energieverbruik, kwaliteit, design en milieubewustzijn) gehanteerd worden bij de aankoop ervan.

Het belangrijkste criterium bij de aankoop van een auto is zijn prijs (79%). In vergelijking met 2009 (59%) en 2013 (73%)⁸ neemt de prijs bovendien sterk toe in belang. De top drie van belangrijkste criteria bij de aankoop van een auto bestaat verder uit de kwaliteit (73%, +9% in vergelijking met vroeger) en het energieverbruik (64%).

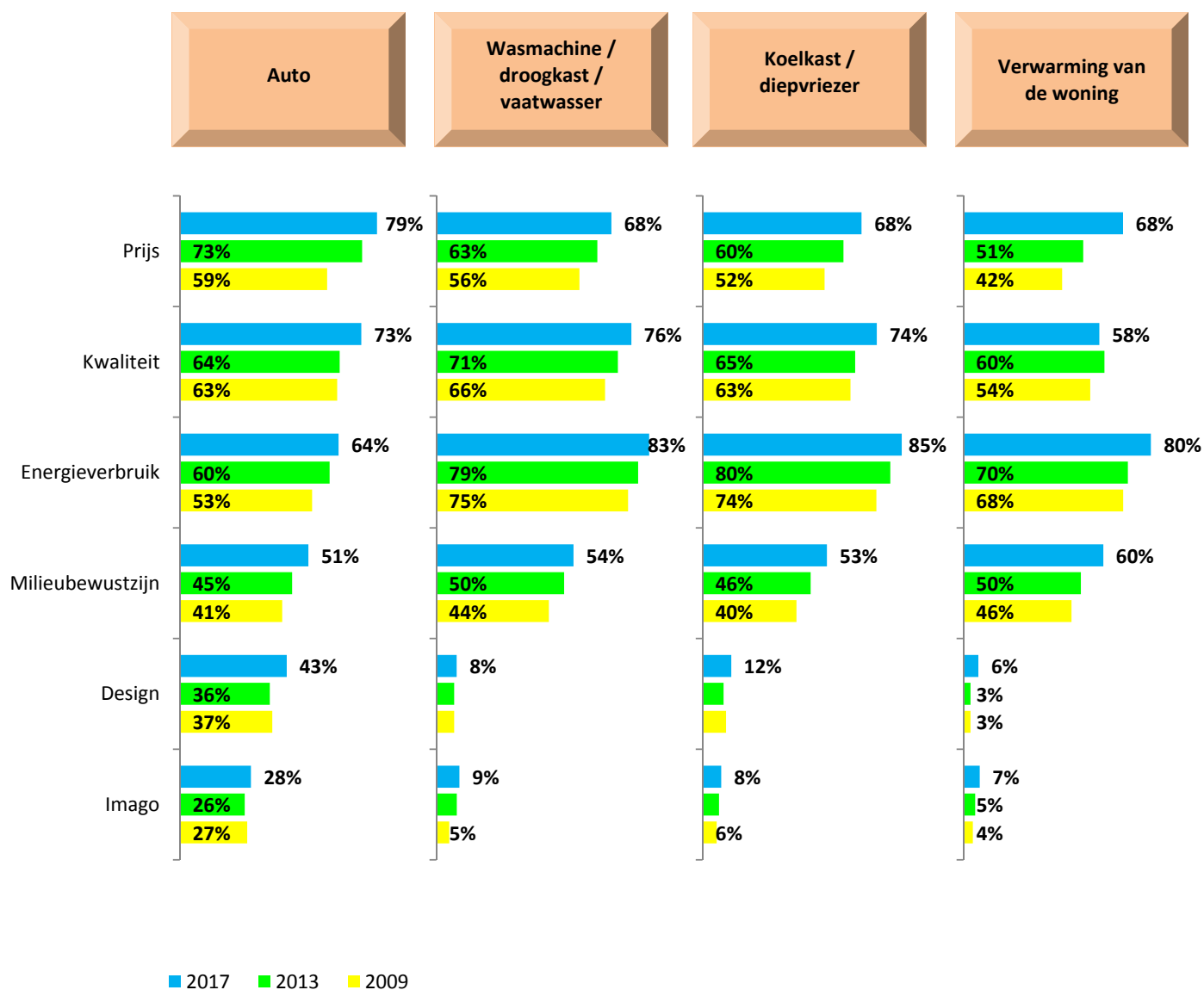
Voor de aankoop van een wasmachine, droogkast of vaatwasser (83%), een koelkast of diepvriezer (85%) of voor de verwarming van de woning (80%) komt het energieverbruik als belangrijkste criterium naar voren.

Verder stellen we vast, en dit voor elk van deze vier producten, dat de Belg - in vergelijking met 2009 en 2013 - frequenter én prijs, én kwaliteit, én energieverbruik, én milieubewustzijn als selectiecriteria hanteert, een teken dat de consument allicht bewuster omgaat met de aankoop van deze producten.

De criteria imago en design worden haast enkel, zij het in eerder beperkte mate, in overweging genomen bij de aankoop van een nieuwe auto.

⁸ Voor deze vraag is geen vergelijking mogelijk met 2005 aangezien deze vraag destijds niet opgenomen was in de vragenlijst.

Grafiek 23 – Vraag 19: Welke selectiecriteria hanteert u bij de aankoop van onderstaande producten?

Basis: alle respondenten (N=1.540) – excl. ‘missings’.

Onderstaande tabel geeft de cijfers enkel weer voor de wagenbezitters (auto) en woningeigenaars (verwarming van de woning).

Tabel 5 - Vraag 19: Welke selectiecriteria hanteert u bij de aankoop van onderstaande producten?

	Auto	Verwarming van de woning
	% (op N = 1.398)	% (op N = 1.176)
Prijs	76	61
Kwaliteit	70	55
Energieverbruik	60	74
Milieubewustzijn	49	55
Design	41	6
Imago	27	6
TOTAAL	100%	100%

Uit de resultaten blijkt dat voornamelijk de leeftijd en de opleiding van de Belg het hanteren van bepaalde selectiecriteria bij de aankoop van een wagen en huishoudelektro en de verwarming van de woning in de hand werken.

Voor wat betreft alle aankopen en de verwarming van de woning valt het op dat de 16-35 jarige Belg het meest met alle criteria rekening houdt, met uitzondering van het energieverbruik van koelkast/diepvriezer en van het energieverbruik bij de verwarming van de woning, die het hoogst scoren bij de groep van 36-55 jarigen. Opvallend zijn ook de relatieve verschillen tussen deze 16-35 jarigen en de anderen wat betreft de aspecten imago en design, die bij hen telkens relatief veel hoger scoren.

Met uitzondering van imago en design die het vaakst het (relatief) hoogst scoren bij de lager opgeleiden, stellen we vast dat de hoger opgeleiden vaker naar de andere aspecten kijken, zoals de prijs bij de aankoop van een koelkast/diepvriezer, het milieubewustzijn wat betreft de verwarming van de woning, de kwaliteit bij de aankoop van een auto en van huishoudtoestellen, ...

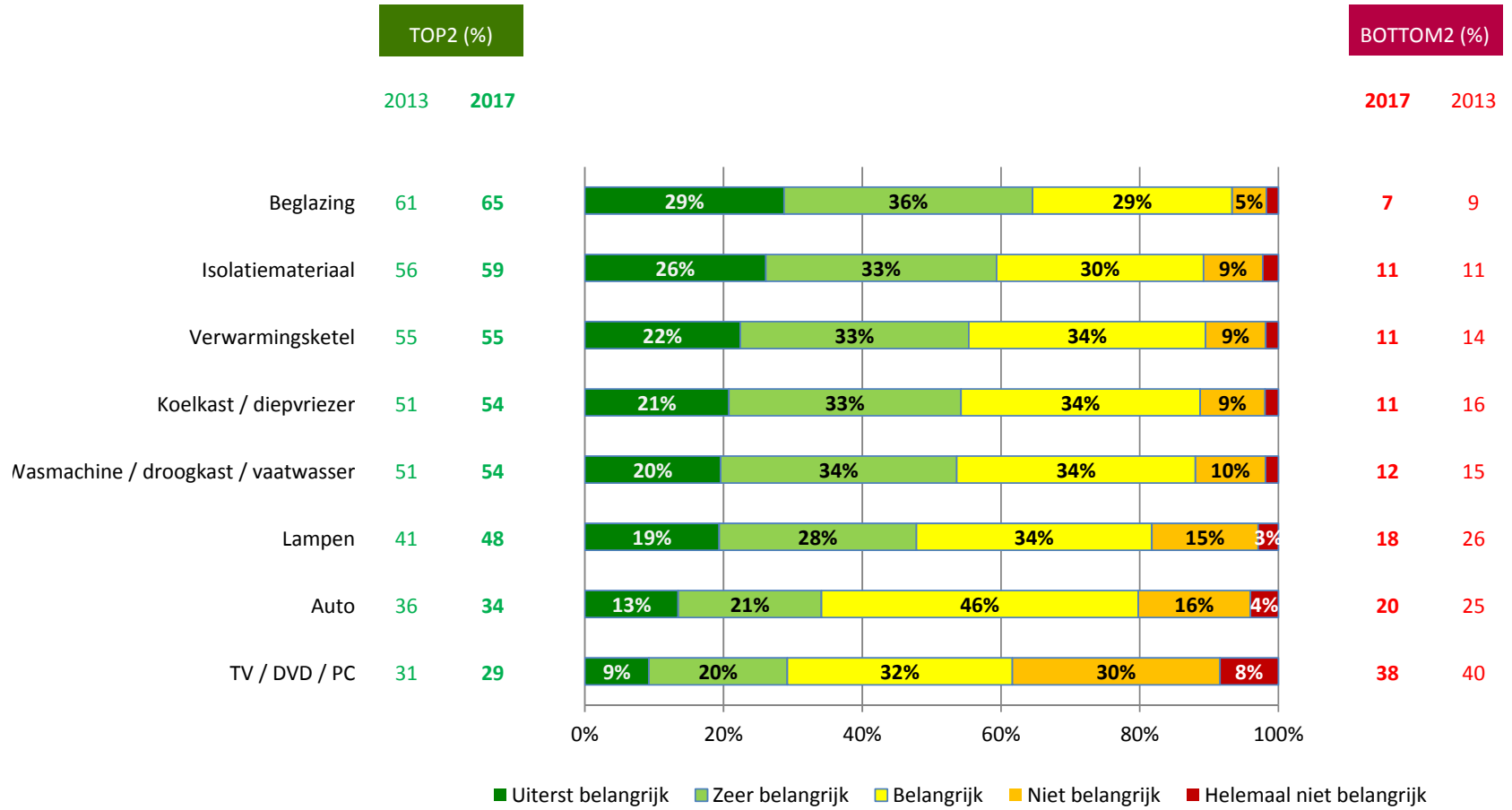
3.4.2.2 BELANG VAN HET ENERGIEVERBRUIK

In wat volgt gaan we na in welke mate in het verleden het energieverbruik doorslaggevend was bij de aankoop van bepaalde producten.

De grafiek op de volgende pagina toont dat voor elk van producten telkens een meerderheid van de respondenten aangeeft dat het energieverbruik belangrijk tot uiterst belangrijk was bij de aankoop ervan. Het energieverbruik blijkt het vaakst een doorslaggevend argument te zijn bij de aankoop van producten waarvan mensen verwachten dat deze de grootste winst opleveren (beglazing, isolatie, verwarmingsketel).

In vergelijking met 2013 is het doorgaans zo dat er telkens enkele % respondenten meer zijn die het energieverbruik uiterst of zeer belangrijk vonden en er telkens enkele % respondenten minder waren die het energieverbruik (helemaal) niet belangrijk vonden.

Grafiek 24 – Vraag 20: In welke mate was in het verleden het energieverbruik doorslaggevend bij uw aankoop van volgende producten?

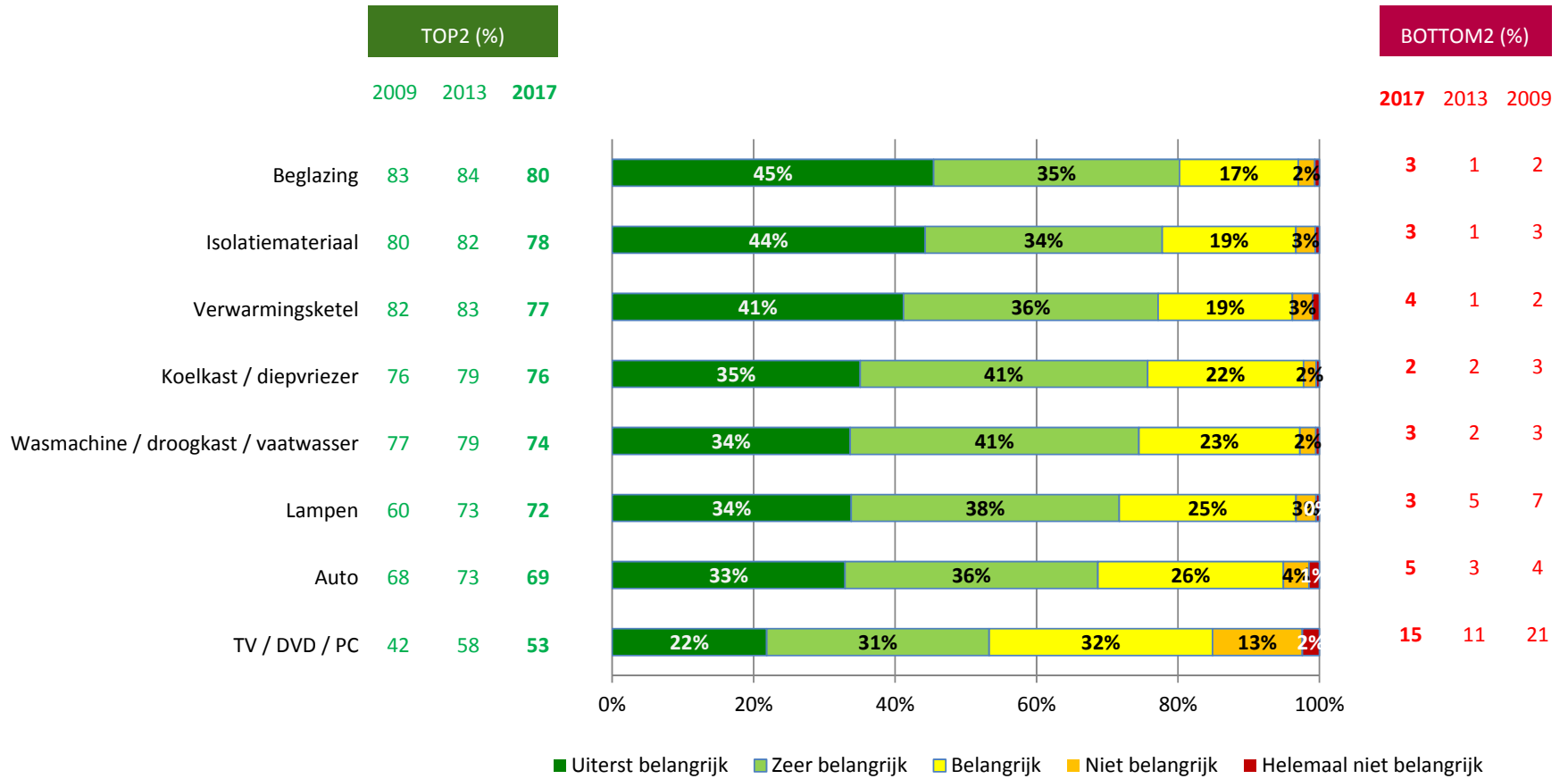

Basis: alle respondenten voor wie dit van toepassing was.

Vervolgens werd er aan de respondenten gevraagd in welke mate er bij een volgende aankoop van deze producten gelet zal worden op het energieverbruik of de energiebesparing van het product.

Uit de resultaten blijkt duidelijk dat het energieverbruik in belangrijke tot uiterst belangrijke mate doorslaggevend zal zijn bij een volgende aankoop van de weerhouden producten. Op een aantal enkelingen na, zullen alle Belgen rekening houden met het energieverbruik wanneer ze in de toekomst beglazing (97%), een verwarmingsketel (97%), isolatiemateriaal (97%), een wasmachine, droogkast of vaatwasser (97%), een koelkast/diepvriezer (98%), een auto (95%) of lampen (97%) kopen. Voor de aankoop van een TV, DVD of PC bedraagt dit percentage 85%.

Grafiek 25 – Vraag 21: In welke mate zal het energieverbruik bij uw volgende aankoop van onderstaande producten doorslaggevend zijn?

Basis: alle respondenten voor wie dit van toepassing was.

Omwille van de atypische schaal, zonder neutrale positie, werden voor deze twee vragen (20 en 21) geen significante verschillen berekend.

3.4.3 Inspanningen om klimaatverandering tegen te gaan

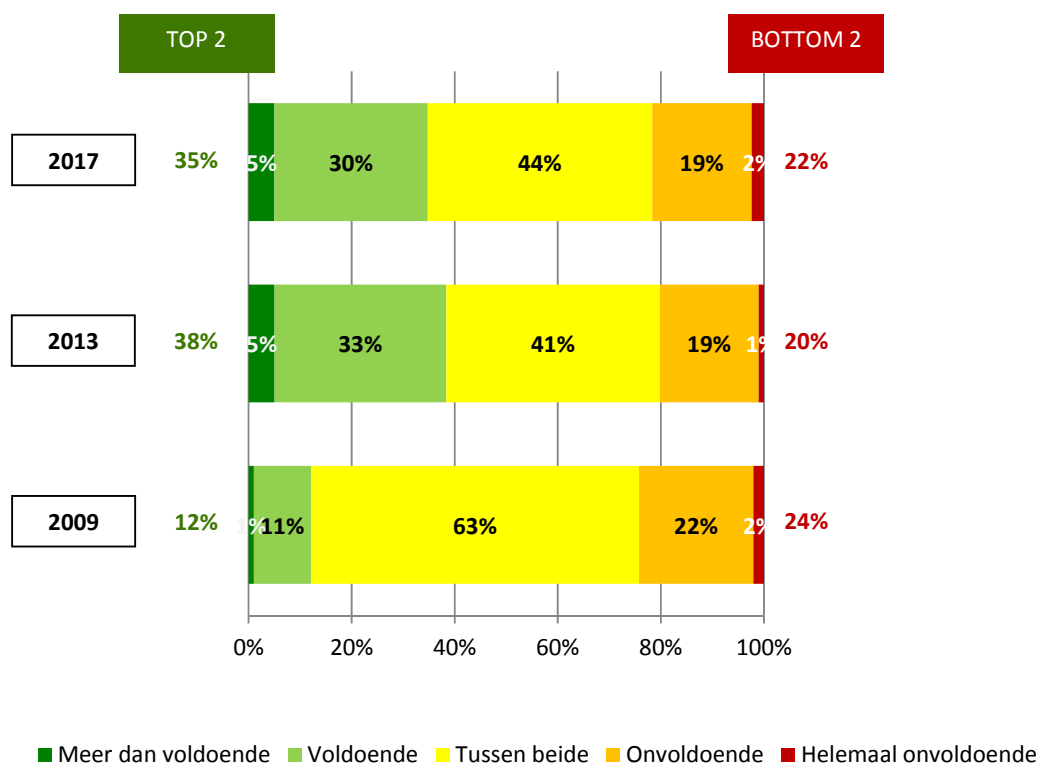
In wat volgt bekijken we de tevredenheid enerzijds over de eigen initiatieven en anderzijds de acties van de overheid om klimaatverandering tegen te gaan.

3.4.3.1 EIGEN INSPANNINGEN

We stelden de vraag of men van zichzelf vindt voldoende initiatieven te nemen om de klimaatverandering tegen te gaan. De grootste groep (44%) wordt gevormd door de respondenten die ‘tussen beide’ antwoorden. Daarnaast is meer dan één op drie (35%) zeer tevreden tot uiterst tevreden. Eén op vijf respondenten is echter niet echt tevreden (19%) of helemaal niet tevreden (1%) over de initiatieven die ze nemen.

Deze resultaten zijn quasi onveranderd ten opzichte van 2013. In 2009 was de vraagstelling iets anders⁹.

Grafiek 26 – Vraag 26: *Vindt u dat u momenteel voldoende initiatieven neemt om klimaatverandering tegen te gaan?*

Basis: alle respondenten (N=1.540) excl. ‘missings’.

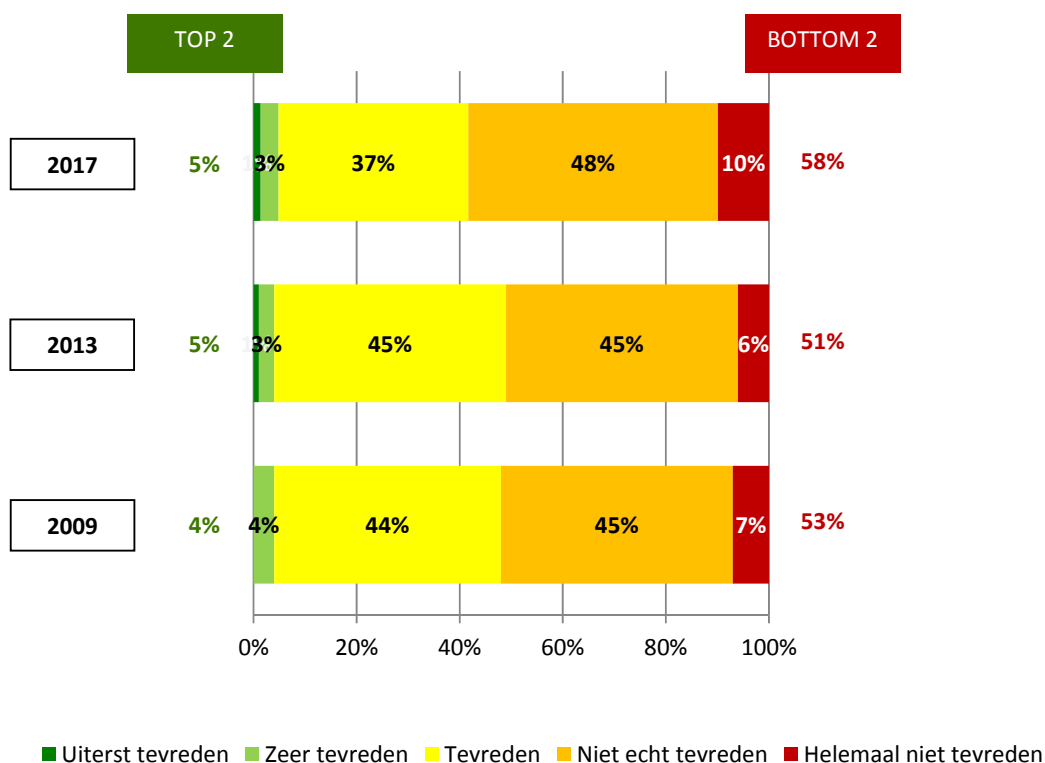
⁹ Vraagstelling 2009: “Hoe tevreden bent u over uw handelingen en acties om de klimaatverandering tegen te gaan?”

Beschouwd naar leeftijd, valt op dat de jongste deelnemers (16-35 jaar) over het algemeen minder tevreden zijn over de eigen initiatieven om klimaatverandering tegen te gaan (minder voldoende, meer onvoldoende). Daarnaast vinden de hoger opgeleide Belgen over het algemeen vaker van zichzelf dat ze onvoldoende initiatieven nemen om klimaatverandering tegen te gaan, vooral in vergelijking met de middel opgeleide landgenoten. Ook de inwoners van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vinden meer dan de Vlamingen en Walen dat ze onvoldoende inspanningen leveren.

3.4.3.2 OVERHEIDSINSPANNINGEN

Wanneer we de mate van tevredenheid bekijken voor wat betreft de acties van de overheid om klimaatverandering tegen te gaan, stellen we vast dat iets meer dan de helft van de Belgen (58%) niet echt tevreden of helemaal niet tevreden is, een percentage dat is toegenomen ten opzichte van 2013. Slechts 5% van de respondenten is zeer tevreden of uiterst tevreden over de geleverde overheidsinspanningen.

Grafiek 27 – Vraag 27: Hoe tevreden bent u over de acties van de overheid om klimaatverandering tegen te gaan?

Basis: alle respondenten (N=1.540) excl. 'missings'.

We stellen vast dat vrouwen, Brusselaars, 16-35 jarigen en hoger opgeleiden minder tevreden zijn over de acties van de overheid in vergelijking met mannen, Vlamingen, 56-75 jarigen en lager opgeleiden.

3.5 Klimaatbeleid

In dit deel gaan we dieper in op de verschillende aspecten van het klimaatbeleid. Vooreerst bekijken we welk standpunt de Belgen innemen tegenover het internationaal klimaatbeleid. Daarnaast stelden we een aantal vragen over de rol van België met betrekking tot de klimaatverandering. Verder willen we weten of er sprake is van een langetermijnvisie op klimaatverandering. Ten slotte bekijken we de invloed die de overheid kan uitoefenen m.b.t. de klimaatverandering.

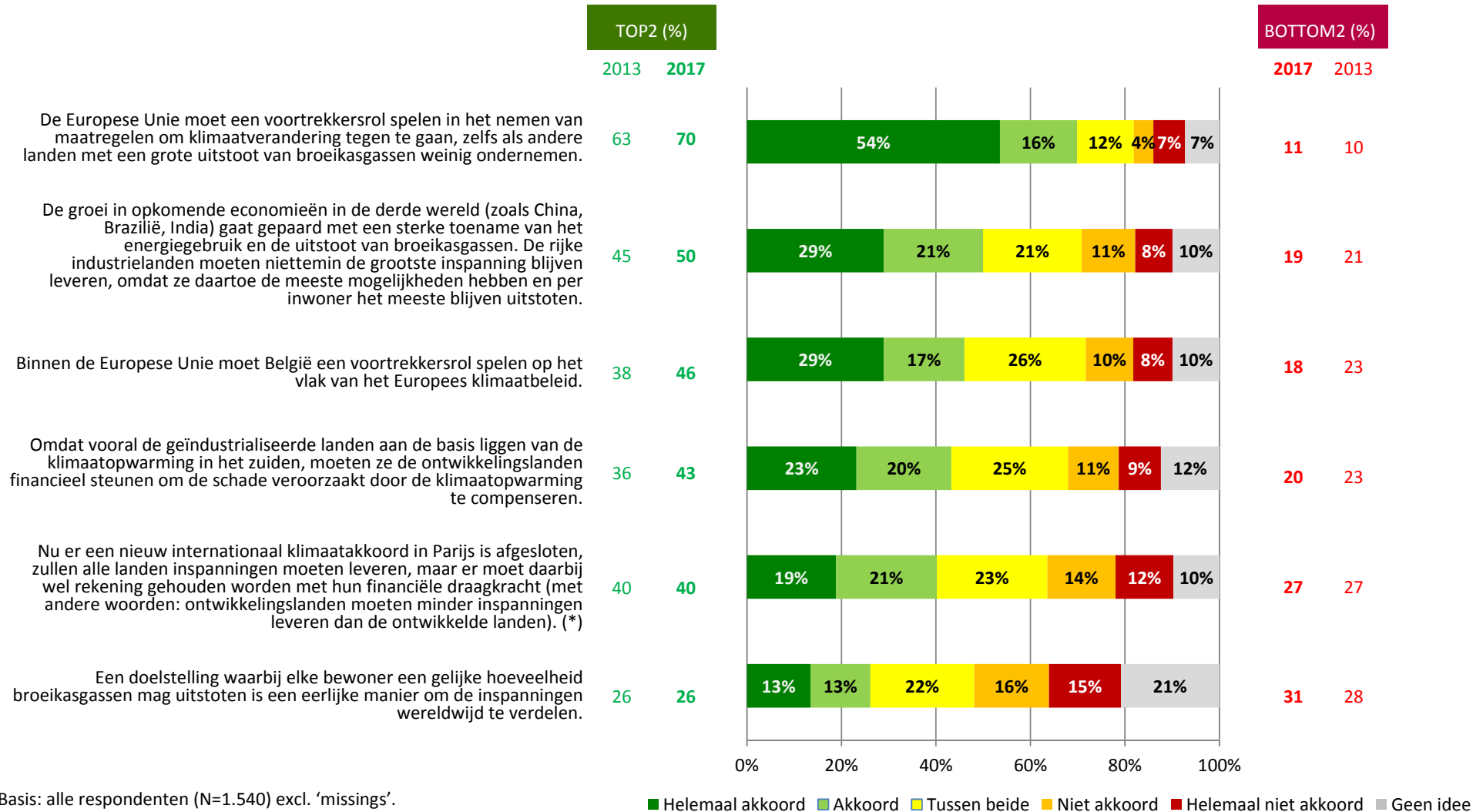
3.5.1 Het internationale klimaatbeleid

Aan de deelnemers aan het onderzoek werden een aantal uitspraken voorgelegd met betrekking tot het internationaal klimaatbeleid. In de volgende grafiek worden de antwoorden weergegeven. Men kon antwoorden met een cijfer van 1 tot 5, waarbij 5 staat voor 'helemaal akkoord' en 1 voor 'helemaal niet akkoord'.

Uit de resultaten blijkt dat er over het algemeen weinig eensgezindheid bestaat onder de Belgen met betrekking tot het internationaal klimaatbeleid. Toch gaat een grote meerderheid van de respondenten (70%) (helemaal) akkoord met de stelling dat voor de Europese Unie een voortrekkersrol is weggelegd in het nemen van maatregelen om klimaatverandering tegen te gaan. Daarnaast haalt enkel de stelling dat 'De rijke industrielanden de grootste inspanning moeten blijven leveren' een nipte meerderheid (50%). In vergelijking met 2013 zijn de cijfers doorgaans een fractie gunstiger.

Met betrekking tot de stelling dat een doelstelling waarbij elke bewoner een gelijke hoeveelheid broeikasgassen mag uitstoten een eerlijke manier is om de inspanningen wereldwijd te verdelen, noteren we opnieuw iets meer tegen- dan voorstanders (31% tegenover 28%). Ongeveer een op vijf (21%) heeft hierover geen mening. Dit was – zoals in 2013 – de enige stelling met meer tegen- dan voorstanders.

Grafiek 28 – Vraag 11: In welke mate bent u akkoord met de volgende uitspraken over de internationale klimaatonderhandelingen?

Basis: alle respondenten (N=1.540) excl. 'missings'.

(*) In 2013: 'Zodra een nieuw internationaal klimaatakkoord bereikt wordt...'

Uit de resultaten blijkt dat vrouwen, 56-75 jarigen, inwoners uit de steden en lager opgeleide respondenten vaker akkoord gaan met de stelling dat elke bewoner een gelijke hoeveelheid broeikasgassen mag uitstoten om de inspanningen eerlijk te verdelen. Daarbij vinden deze oudere respondenten dat er rekening moet gehouden worden met de financiële draagkracht van de landen en dat de geïndustrialiseerde landen de ontwikkelingslanden financieel dienen te steunen. De jongste respondenten vinden op hun beurt dat de rijke industrielanden de grootste inspanning moeten blijven leveren omdat ze daartoe de meeste mogelijkheden hebben en per inwoner het meest blijven uitstoten.

Inwoners uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en uit de grote centra vinden vaker dat België binnen de Europese Unie een voortrekkersrol moet spelen, en dat de Europese Unie zelf een voortrekkersrol moet spelen.

3.5.2 Het Belgische klimaatbeleid

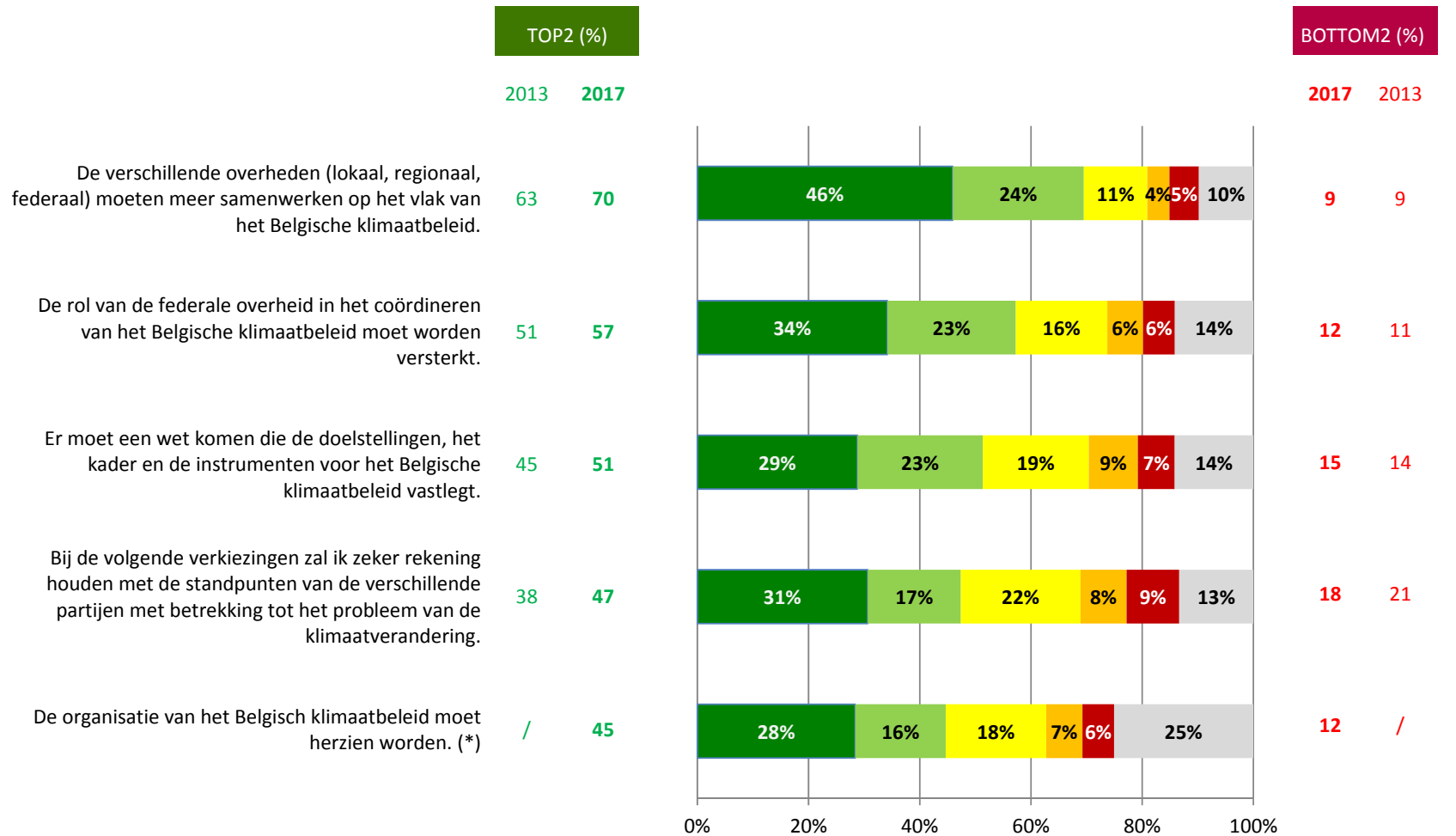
Aan de respondenten werden een aantal uitspraken voorgelegd over het klimaatbeleid in België. Uit de resultaten blijkt dat meer dan twee Belgen op drie (70%) menen dat de verschillende overheden meer moeten samenwerken op het vlak van het klimaatbeleid. Slechts 9% van de ondervraagden gaat hier niet mee akkoord.

Iets meer dan de helft van de Belgen (57%) vindt dat de rol van de federale overheid in het coördineren van het Belgische klimaatbeleid moet worden versterkt. Daarnaast is er een nipte meerderheid (51%) die (helemaal) akkoord gaat met de stelling dat er een wet moet komen die de doelstellingen, het kader en de instrumenten voor het Belgische klimaatbeleid vastlegt.

Iets minder dan de helft van de ondervraagden (47%) zal bij de volgende verkiezingen rekening houden met de standpunten van de verschillende partijen met betrekking tot het probleem van de klimaatverandering. Dit is 9% meer dan in 2013. Ongeveer één op vijf (18%) zal hiermee zeker geen rekening houden.

Ten slotte vindt 45 % van de Belgen dat de organisatie van het Belgisch klimaatbeleid moet worden herzien. Deze vraag werd in 2013 niet gesteld.

Grafiek 29 – Vraag 12: In welke mate bent u akkoord met de volgende uitspraken over het klimaatbeleid in België?

Basis: alle respondenten (N=1.540), excl. 'missings
 (*) Deze vraag werd in 2013 niet gesteld.

■ Helemaal akkoord ■ Akkoord ■ Tussen beide ■ Niet akkoord ■ Helemaal niet akkoord ■ Geen idee

We stellen vast dat de hoger opgeleiden vaker dan de anderen vinden dat de verschillende overheden (lokaal, regionaal, federaal) meer moeten samenwerken op het vlak van het Belgische klimaatbeleid en dat de rol van de federale overheid in het coördineren van het Belgische klimaatbeleid moet worden versterkt.

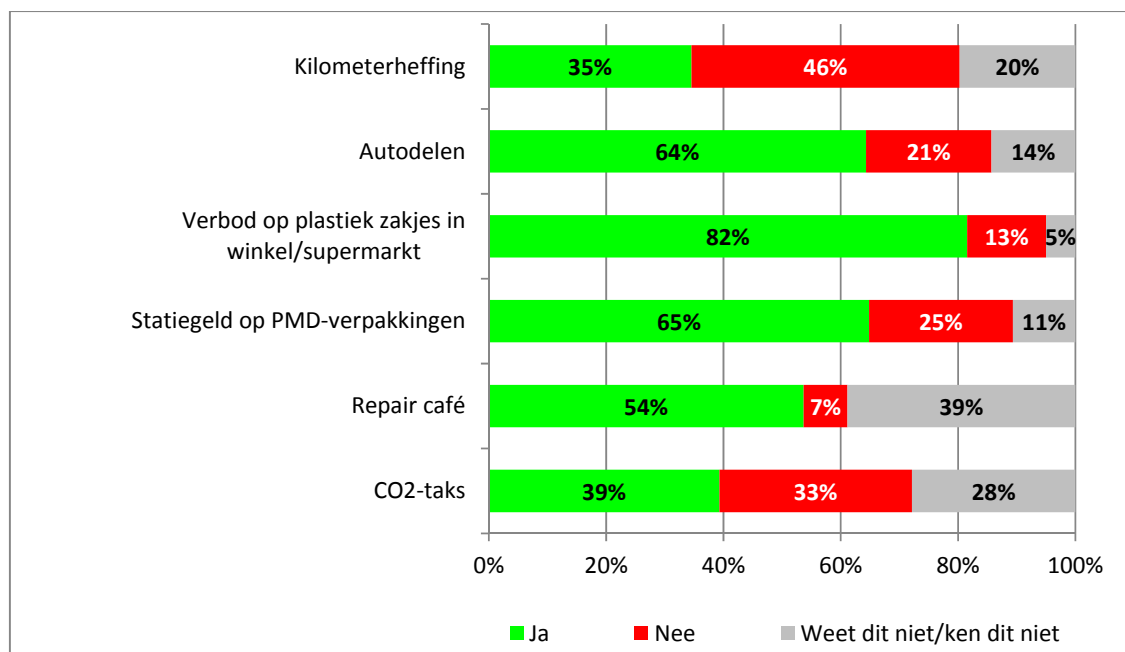
56-75 jarigen vinden vaker dan anderen dat er een wet moet komen die de doelstellingen, het kader en de instrumenten voor het Belgische klimaatbeleid vastlegt. De organisatie van het Belgisch klimaatbeleid moet herzien worden zeggen de inwoners uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de 16-35 jarigen frequenter dan anderen.

Vrouwen, inwoners uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, inwoners uit de grote centra en 16-35 jarigen zouden vaker dan de anderen rekening houden met verkiezingsstandpunten ten aanzien van klimaatverandering.

Aan de respondenten werd tevens gevraagd welk soort maatregelen hun voorkeur kan wegdragen.

Zoals we kunnen afleiden uit onderstaande grafiek is een grote meerderheid voorstander van het verbod op plastic zakjes in winkel/supermarkt en een duidelijke meerderheid is ook voorstander van autodelen en statiegeld op PMD-verpakkingen. De maatregelen met een directe financiële impact - de kilometerheffing en de CO₂-taks - kunnen minder Belgen bekoren. Het repair café is duidelijk minder gekend of is iets waarover de respondenten zich minder kunnen uitspreken, maar scoort al bij al nog behoorlijk hoog.

Grafiek 30 – Vraag 22: Persoonlijk ben ik voorstander van

Basis: alle respondenten (N=1.540), excl. 'missings'.

Mannen zijn een ietsje meer voorstander maar tegelijkertijd ook een ietsje meer tegenstander van een CO₂-taks dan vrouwen. Tegelijkertijd zijn mannen iets meer tegenstander van kilometerheffing en vrouwen iets meer voorstander van autodelen.

Brusselaars zijn het doorgaans over alle opties meer eens dan Vlamingen. Walen leunen meestal meer aan bij de Vlamingen, met uitzondering van statiegeld op PMD-verpakkingen en verbod op plastic zakjes, waar ze meer de mening van de Brusselaars delen.

De jongste leeftijdsklasse (16-35 jaar) is vaker voorstander van autodelen en minder vaak tegenstander van een kilometerheffing, een CO₂-taks en statiegeld op PMD-verpakkingen. De hoogst opgeleiden zijn het over alle opties vaker eens dan de middel en lager opgeleiden.

3.5.3 De langetermijnvisie op klimaatverandering

We willen weten hoe de Belgen staan tegenover de omschakeling naar een koolstofarme economie en maatschappij¹⁰ als oplossing voor de klimaatproblematiek op lange termijn (naar 2050 toe). Daartoe werden de respondenten opnieuw een aantal uitspraken voorgelegd. Ook hier kon men antwoorden met een cijfer van 1 tot 5. 5 betekent 'helemaal akkoord' en 1 betekent 'helemaal niet akkoord'.

De resultaten leren dat de meerderheid van de Belgen (62%) (helemaal) akkoord gaat met de stelling dat de energieopwekking voor 100% door middel van hernieuwbare bronnen zoals wind- of zonne-energie moet gebeuren om een koolstofarme maatschappij mogelijk te maken. Bovendien is het merendeel van de deelnemers aan het klimaatonderzoek (61%) het erover eens dat België dringend een langetermijnvisie moet ontwikkelen voor wat betreft de omschakeling naar een koolstofarme maatschappij. En een bijna zelfde aantal (59%) vindt dat deze Belgische langetermijnstrategie enkel mogelijk is wanneer overheden en de privésector samenwerken.

54% respectievelijk 55% gaat niet akkoord met de stellingen dat - om een koolstofarme maatschappij mogelijk te maken - meer gebruik gemaakt moet worden van kernenergie of van steenkool (in combinatie met opvang en opslag van de uitgestoten CO₂). Slechts 15% respectievelijk 9% is het hier wel mee eens.

Telkens een niet onaanzienlijk deel van de ondervraagden (tot 32%) heeft geen mening over de voorgelegde uitspraken. Dit geeft aan dat het dit onderwerp voor vele Belgen een moeilijke materie blijft.

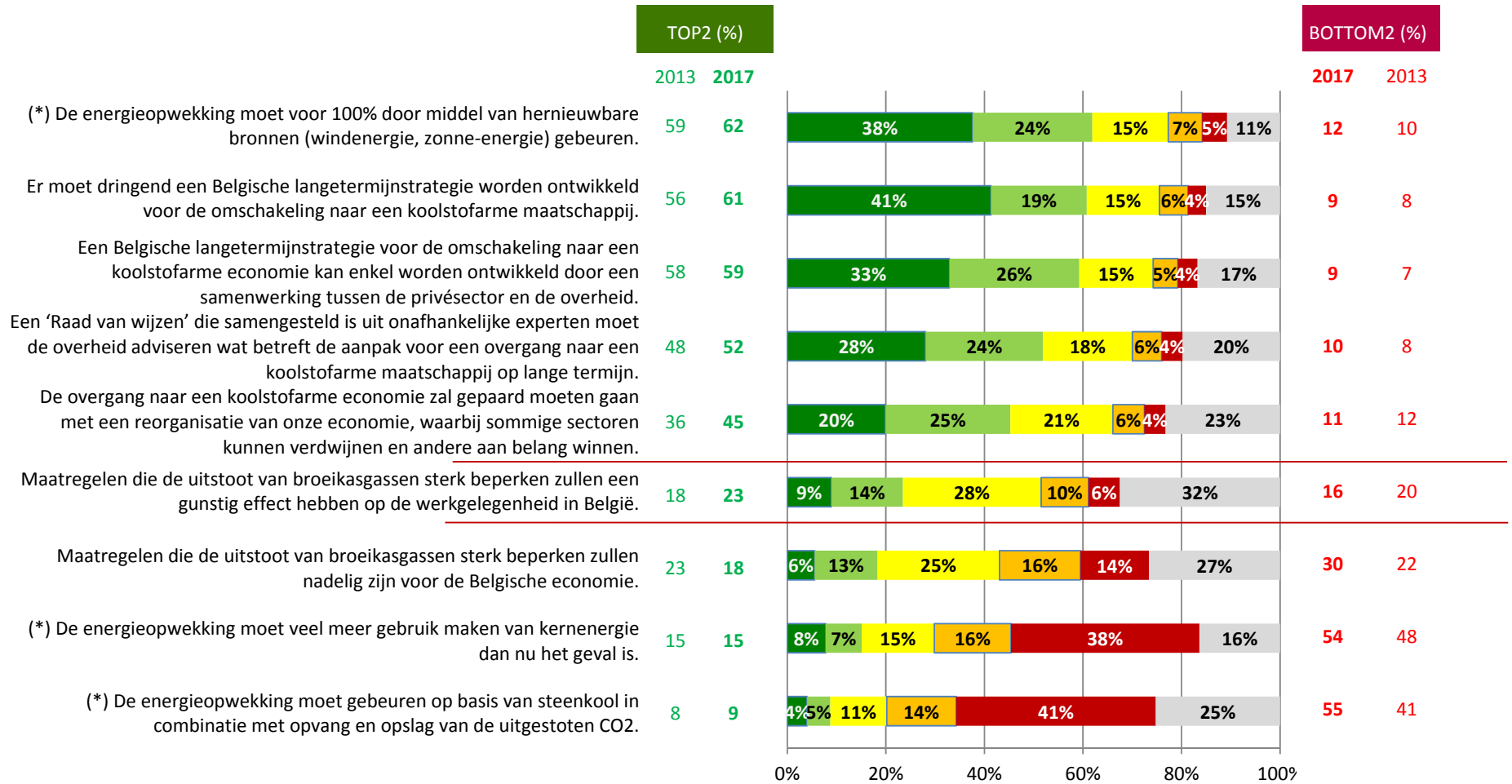
De verschillen tussen 2017 en 2013 zijn zeer miniem.

Aan de hand van de resultaten kunnen 3 groepen van stellingen worden onderscheiden:

1. Stellingen die meer voor- dan tegenstanders kennen;
2. Een stelling met een zelfde grootteorde voor- en tegenstanders;
3. Stellingen waarmee de meerderheid niet akkoord gaat.

¹⁰ Onder een koolstofarme maatschappij verstaan we een maatschappij met een veel lagere uitstoot van broeikasgassen (80 tot 95% lager dan nu).

Grafiek 31 – Vraag 13: In welke mate bent u akkoord met volgende uitspraken over de omschakeling naar een koolstofarme economie en maatschappij als oplossing voor de klimaatproblematiek op lange termijn?

Basis: alle respondenten (N=1.540), excl. 'missings'.

(*) Voorafgegaan door "Een koolstofarme maatschappij betekent voor de Europese landen dat deze 80 tot 95% minder broeikasgassen mogen uitstoten. Om dat mogelijk te maken moet ..."

■ Helemaal akkoord ■ Akkoord ■ Tussen beide ■ Niet akkoord ■ Helemaal niet akkoord ■ Geen idee

Vooraf naar opleidingsniveau kunnen een aantal significante verschillen worden opgetekend voor wat betreft de langetermijnvisie op klimaatverandering. Vooral hoog geschoolden beamen de meeste stellingen vaker positief dan de andere twee leeftijdsgroepen, met uitzondering van de stellingen dat (a) maatregelen die de uitstoot van broeikasgassen sterk beperken nadelig zullen zijn voor de Belgische economie en dat (b) de energieopwekking moet gebeuren op basis van steenkool in combinatie met opvang en opslag van de uitgestoten CO₂; stellingen waar de laag en midden geschoolden vaker mee akkoord zijn.

Vrouwen opteren vaker dan mannen voor een 'Raad van wijzen' en vinden vaker dan mannen dat de energieopwekking moet gebeuren op basis van steenkool in combinatie met opvang en opslag van de uitgestoten CO₂, terwijl de mannen dan weer vaker opteren voor de stelling dat de energieopwekking veel meer gebruik moet maken van kernenergie dan nu het geval is.

Vlamingen vinden het meest dat maatregelen die de uitstoot van broeikasgassen sterk beperken, nadelig zullen zijn voor de Belgische economie.

Deze 'Raad van wijzen' is ook iets waar de 56-75 jarigen frequenter voorstander van zijn, alsook dat een Belgische langetermijnstrategie voor de omschakeling naar een koolstofarme economie enkel kan worden ontwikkeld door een samenwerking tussen de privésector en de overheid.

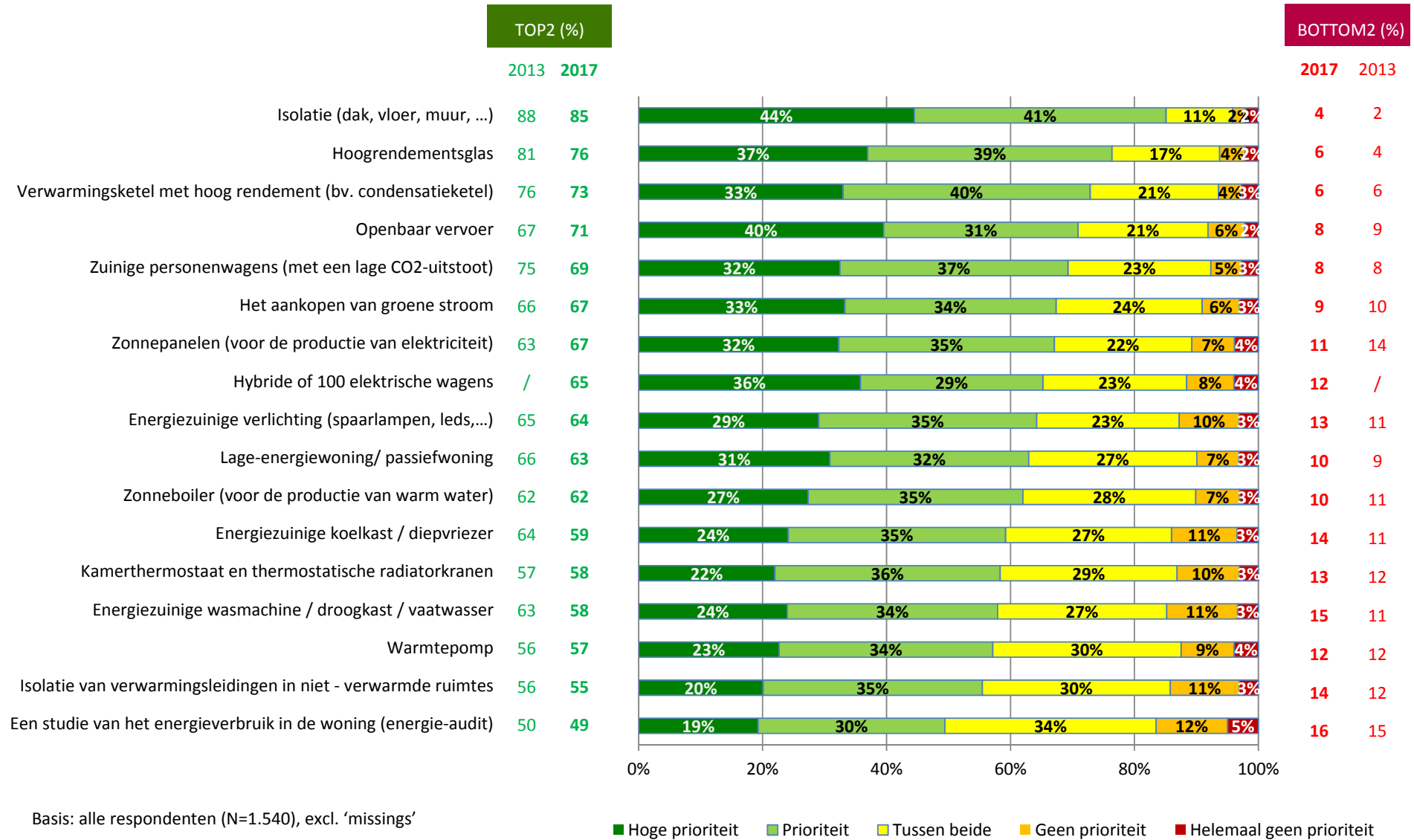
3.5.4 Financieel beleid

Dit luik legt de klemtoon op de financiële kant van het klimaatbeleid. Enerzijds bekijken we in welke mate men vindt dat de overheid prioriteit moet toekennen aan bepaalde steunmaatregelen. Anderzijds willen we weten welke financiële inspanningen de burgers bereid zijn te leveren om de klimaatverandering tegen te gaan.

3.5.4.1 PRIORITEIT FINANCIËLE STEUNMAATREGELEN

Financiële steunmaatregelen voor isolatie (85%), voor hoogrendementsglas (76%) en voor een verwarmingsketel met hoog rendement (73%) blijven zoals in 2013 de top drie aanvoeren. Deze posten vormden bovendien de top drie van producten waarbij het energieverbruik (zowel bij de aankoop in het verleden als in de toekomst) het meest doorslaggevend is. Overigens zijn hier de verschillen tussen 2017 en 2013 overal klein tot zeer klein.

Grafiek 32 – Vraag 23: Hieronder vindt u een aantal posten waarvoor de overheid eventueel een financiële steun zou kunnen geven in de strijd tegen klimaatverandering. Kan u voor elk van hen aanduiden in welke mate u vindt dat de overheid er prioriteit aan moet toekennen?

Basis: alle respondenten (N=1.540), excl. 'missings'

Er zijn heel wat verschillen tussen mannen en vrouwen met betrekking tot de maatregelen die de overheid prioritair financieel zou moeten steunen. Ongeacht de betrokken maatregel zijn vrouwen systematisch meer dan mannen van mening dat de overheid er prioriteit aan moet toekennen of minder van mening dat dit (helemaal) geen prioriteit is.

Belgen van 16 tot 35 jaar oud zouden – vergeleken met de andere Belgen – de financiële steun van de overheid graag prioritair zien gaan naar de aankoop van groene stroom, een zonneboiler, zonnepanelen en voor een lage-energiewoning/passiefwoning. De 56-75 jarigen geven dan weer vaker prioriteit aan de meeste andere posten.

De lager opgeleide Belgen zouden meer dan de anderen prioritair steun toekennen aan de aankoop van grote, energiezuinige huishoudtoestellen (zoals een wasmachine en diepvriezer) en van energiezuinige verlichting, en aan het openbaar vervoer.

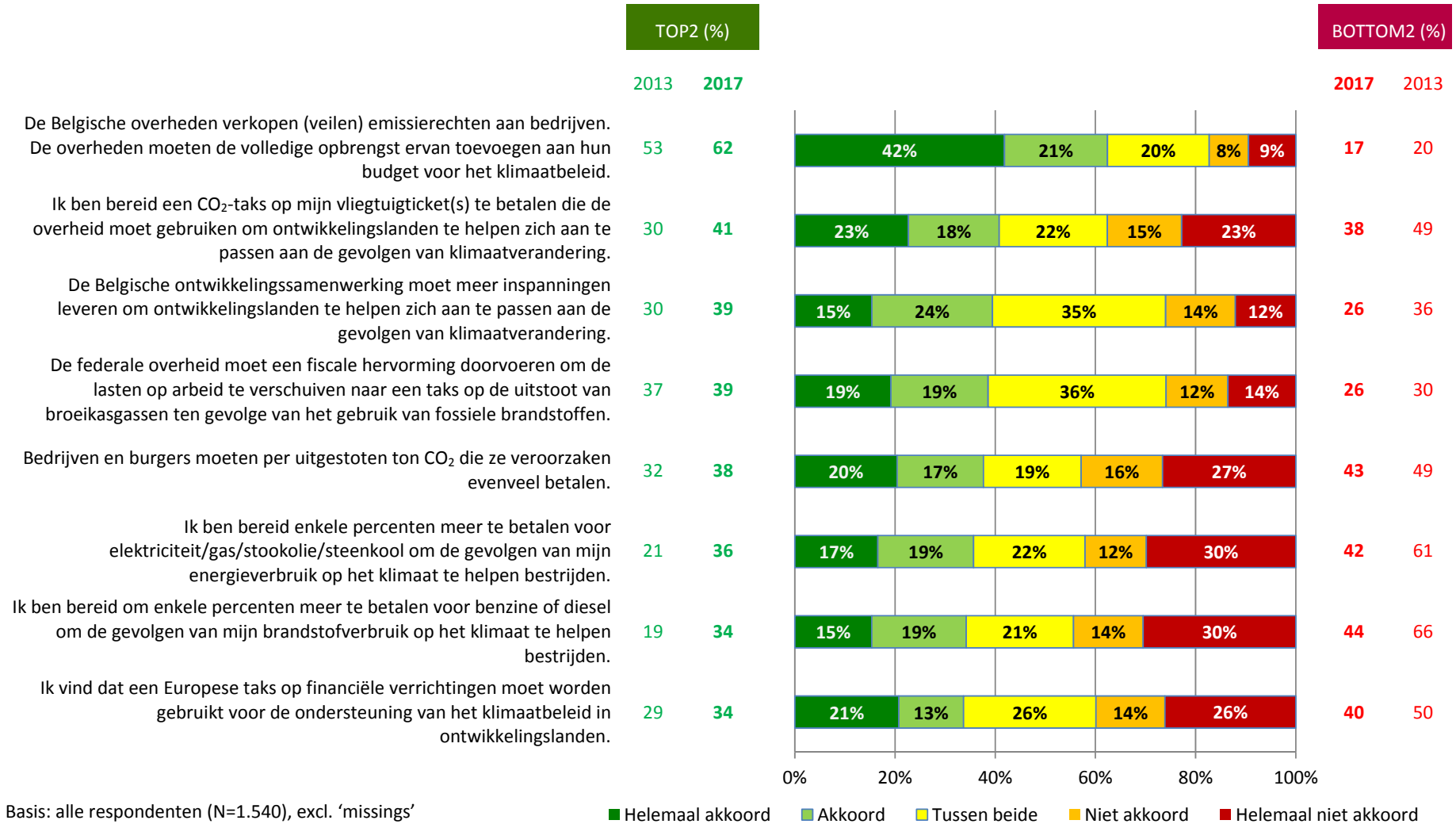
Met uitzondering van het openbaar vervoer, waaraan de Brusselaars en de inwoners uit de grote centra vaker prioriteit geven, zijn het bijna telkens de Walen die de financiële steun voor quasi al de andere posten prioritair vinden.

3.5.4.2 MAATREGELEN MET FINANCIËLE IMPLICATIES

Meer dan de helft van de respondenten (62%) gaat (helemaal) akkoord met de stelling dat de Belgische overheden de opbrengsten uit de verkoop van emissierechten volledig moeten toevoegen aan het budget voor het klimaatbeleid.

Niettegenstaande geen enkele andere stelling een meerderheid haalt - noch van voorstanders, noch van tegenstanders-, stellen we wel vast dat er in 2017 bijna systematisch meer voorstanders zijn van deze mogelijke 'bijdragen' in vergelijking met 2013 en bijna systematisch minder tegenstanders. In verschillende gevallen is dit zeer uitgesproken.

Grafiek 33 – Vraag 15: In welke mate bent u akkoord met de volgende uitspraken?

Naar geslacht vinden we geen enkel verschil terug. De betalingsbereidheid, hetzij door enkele procenten meer te betalen, hetzij via een taks, of fiscale/financiële hervormingen ten voordele van het klimaatbeleid ligt bijna systematisch lager bij de Vlamingen (in vergelijking met de Brusselaars en Walen), en bijna systematisch hoger bij de inwoners uit de grote centra en de hoger opgeleiden.

Dat de Belgische ontwikkelingssamenwerking meer inspanningen moet leveren om ontwikkelingslanden te helpen zich aan te passen aan de gevolgen van klimaatverandering, wordt vaker beaamd door de Brusselaars, de 16-35 jarigen en de hoger opgeleiden. Deze 16-35 jarigen zijn ook vaker bereid enkele procenten meer te betalen voor elektriciteit/gas/stookolie/steenkool – maar niet voor benzine of diesel (!) - om de gevolgen van hun energieverbruik op het klimaat te helpen bestrijden.

3.5.5 Invloed van de overheid

3.5.5.1 MAATREGELEN OM HET GEDRAG VAN BURGERS TE VERANDEREN

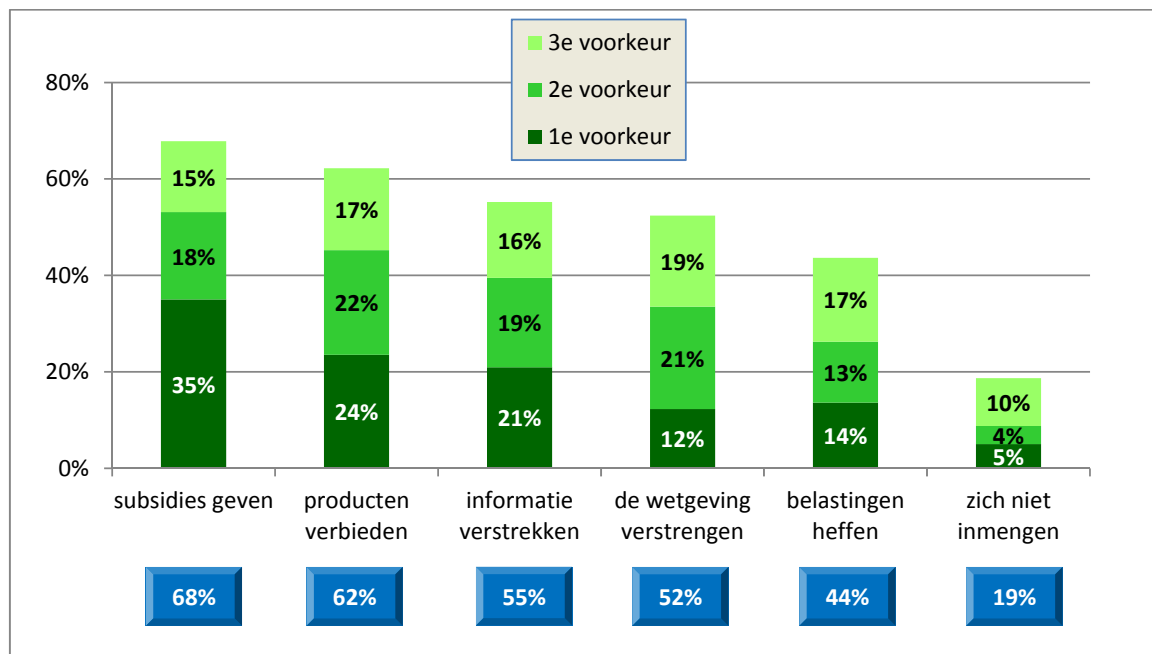
We legden de respondenten een aantal maatregelen voor die de overheid kan nemen om het gedrag van de burgers op het vlak van klimaatverandering te veranderen. We willen weten welke maatregelen de voorkeur wegdragen.

Uit de resultaten blijkt vooreerst dat de grote meerderheid wel degelijk vindt dat de overheid maatregelen moet nemen om het gedrag op het vlak van klimaatverandering te sturen: slechts 19% van de ondervraagden meent dat de overheid zich niet moet inmengen.

De maatregel die het meest de voorkeur wegdraagt, is het geven van subsidies voor producten of activiteiten die de klimaatverandering minder of niet in de hand werken (67%). De top drie van meest populaire overheidsmaatregelen bestaat verder uit het verbieden van producten die de klimaatverandering in de hand werken (63%) en het verstrekken van informatie over de oorzaken van klimaatverandering zodat men als consument de juiste keuze kan maken (62%).

De rangorde en ook de grootteorde van de cijfers van 2017 zijn vergelijkbaar met 2013.

Grafiek 34 – Vraag 16: De overheid kan door de maatregelen die ze neemt het gedrag van de burgers inzake klimaatverandering proberen te veranderen. Welke van de volgende maatregelen zou uw voorkeur wegdragen?

Basis: alle respondenten (N=1.540) excl. 'missings'.

De volledige formulering van de maatregelen en de corresponderende cijfers voor 2013 waren:

	1 ^e voorkeur in ►	2017	2013
subsidies geven voor producten/activiteiten die de klimaatverandering minder of niet in de hand werken (bv. isolatie, windmolens en zonnepanelen, telewerk,...)	35%	35%	39%
producten verbieden die de klimaatverandering in de hand werken (bv. wagens met een grote CO ₂ -uitstoot)	24%	24%	20%
informatie verstrekken over de oorzaken van klimaatverandering zodat ik als consument de juiste keuze kan maken	21%	21%	16%
belastingen heffen op producten die de klimaatverandering in de hand werken (bv. op brandstoffen of gereden kilometers, rundsvlees, voedsel dat met het vliegtuig aangevoerd wordt, ...)	14%	14%	12%
de wetgeving verstrengen zodat de klimaatverandering beperkt wordt (bv. strengere isolatienormen, hogere energie-efficiëntie voor apparaten)	12%	12%	8%
zich niet inmengen	5%	5%	5%

Belastingen heffen op producten die de klimaatverandering in de hand werken, wordt frequenter aangeduid door mannen, Brusselaars en 56-75 jarigen. Mannen en 56-75 jarigen opteren ook vaker (dan de anderen) voor het verbieden van producten die de klimaatverandering in de hand werken (bv. wagens met een grote CO₂-uitstoot).

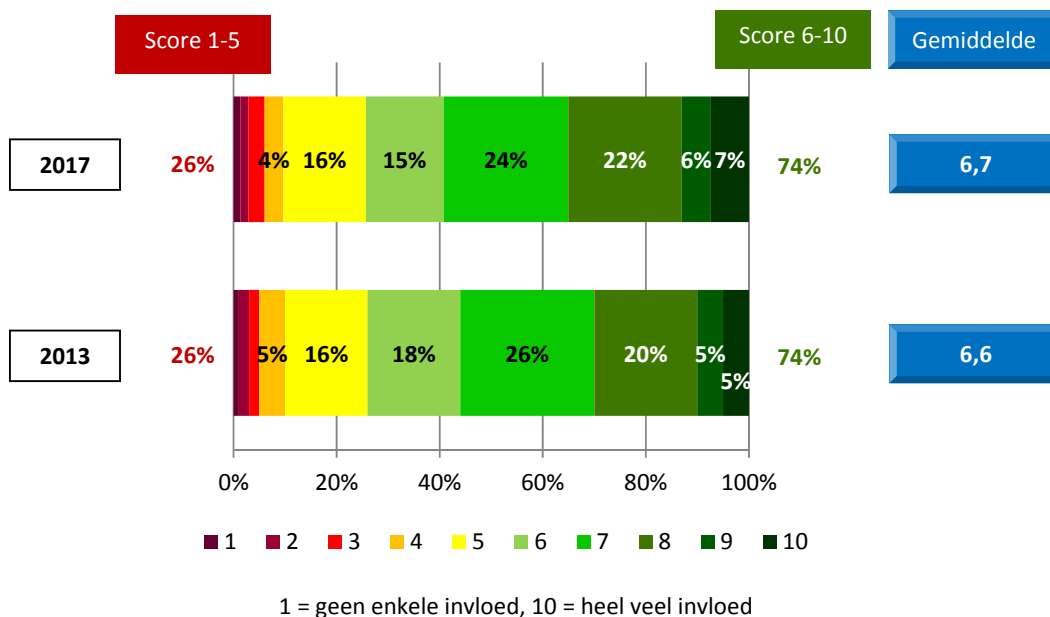
De wetgeving verstrengen zodat de klimaatverandering beperkt wordt, vindt meer genade in de ogen van 16-35 jarigen en lager geschoolden. Ten slotte vinden meer mannen dan vrouwen, meer Vlamingen dan Brusselaars en Walen, meer de inwoners uit de landelijke gebieden, meer de 56-75 jarigen en meer laag geschoolden dat de overheid zich niet moet inmengen.

3.5.5.2 INVLOED VAN DE OVERHEID OP HET GEDRAG VAN BURGERS

Aan de hand van een score tussen 1 en 10 kon men aangeven in welke mate de overheid invloed kan uitoefenen op het gedrag van de burger met betrekking tot de klimaatverandering. Een 10 betekent dat men vindt dat de overheid heel veel invloed kan uitoefenen op het gedrag, 1 betekent dat de overheid geen enkele invloed kan uitoefenen. Aan de hand van de tussenliggende cijfers kan men nuanceren.

We stellen vast dat vier op tien van de Belgen (39%) aangeven dat de overheid een matige invloed kan uitoefenen op het gedrag van mensen (6/10 + 7/10). Drie tot vier respondenten op tien (35%) vinden dat de overheid een sterke invloed heeft (> 7/10). Slechts 10% van de deelnemers aan het klimaatonderzoek beweert dat de overheid weinig tot geen invloed kan uitoefenen (< 5/10). De gemiddelde score op tien bedraagt 6,7. Deze scores zijn quasi identiek aan die in 2013.

Grafiek 35 – Vraag 17: In welke mate kan de overheid invloed uitoefenen op het gedrag van de burger met betrekking tot klimaatverandering?

Basis: alle respondenten (N=1.540) excl. 'missings'.

Beschouwd naar de verschillende subgroepen stellen we enkel vast dat de Brusselaars, de inwoners uit de grote centra en de hoger opgeleiden een significant hogere score toekennen aan de mate waarin de overheid het gedrag van de burger kan beïnvloeden.

3.6 Informatie en communicatie

Binnen dit hoofdstuk gaan we dieper in op de informatiekkanalen via dewelke de Belgen zich informeren over de klimaatverandering. Daarnaast staan we stil bij de informatiekkanalen die ze gebruikt hebben om zich te informeren over de financiële steun (belastingvermindering of premies) toegekend door de overheid voor investeringen in een aantal energiebesparende technieken.

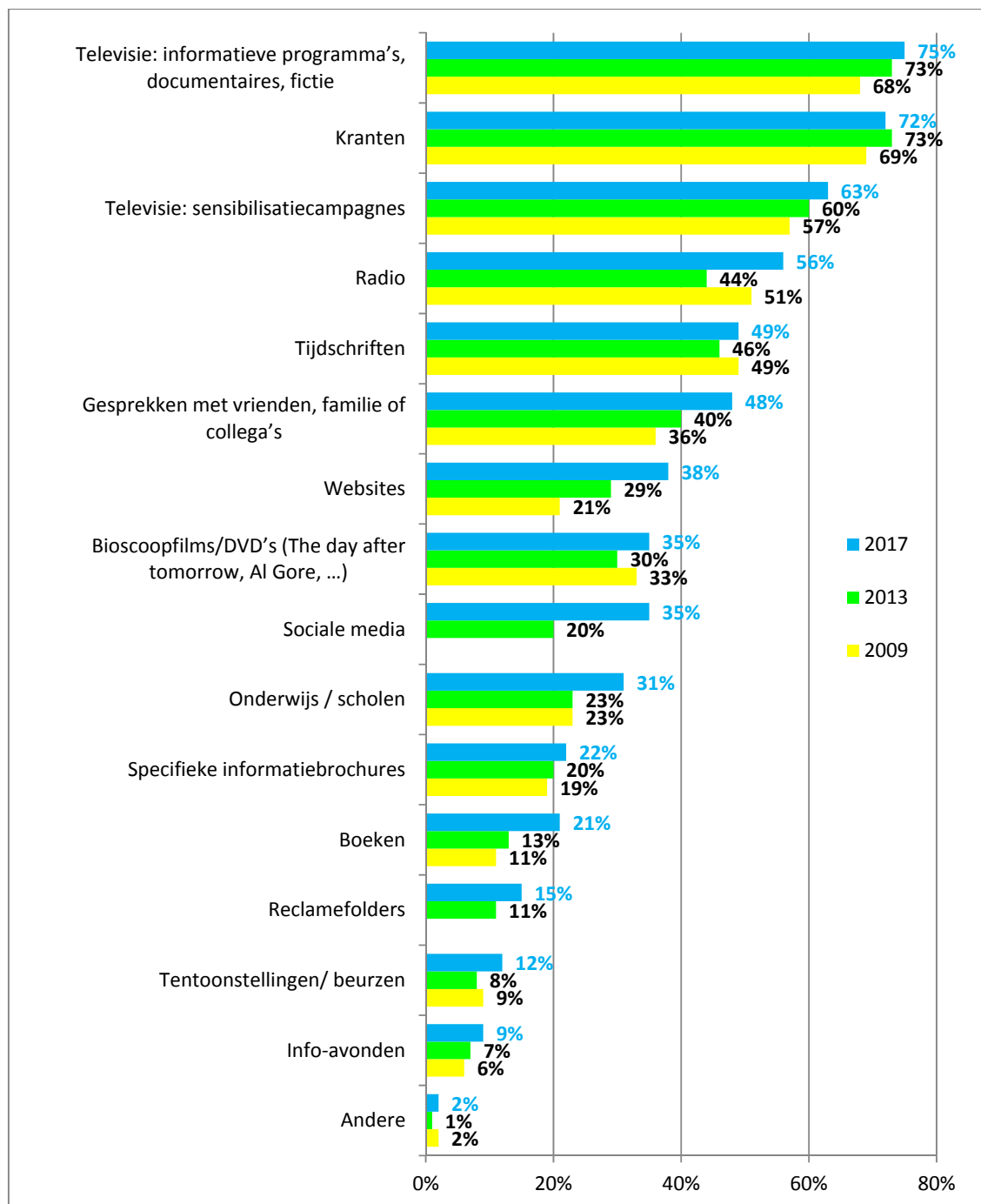
3.6.1 Informatie over de klimaatproblematiek

3.6.1.1 INFORMATIEKANALEN

In de vragenlijst werd er gepeild naar de informatiekkanalen via dewelke de Belgen informatie ontvangen over klimaatverandering, zonder er zelf actief naar op zoek te gaan. Daarnaast werd er gevraagd welke informatiekkanalen ze gebruiken om zelf bewust informatie over dit probleem op te zoeken. Volgende figuren geven eerst de passieve kanalen weer en daarna de actieve kanalen.

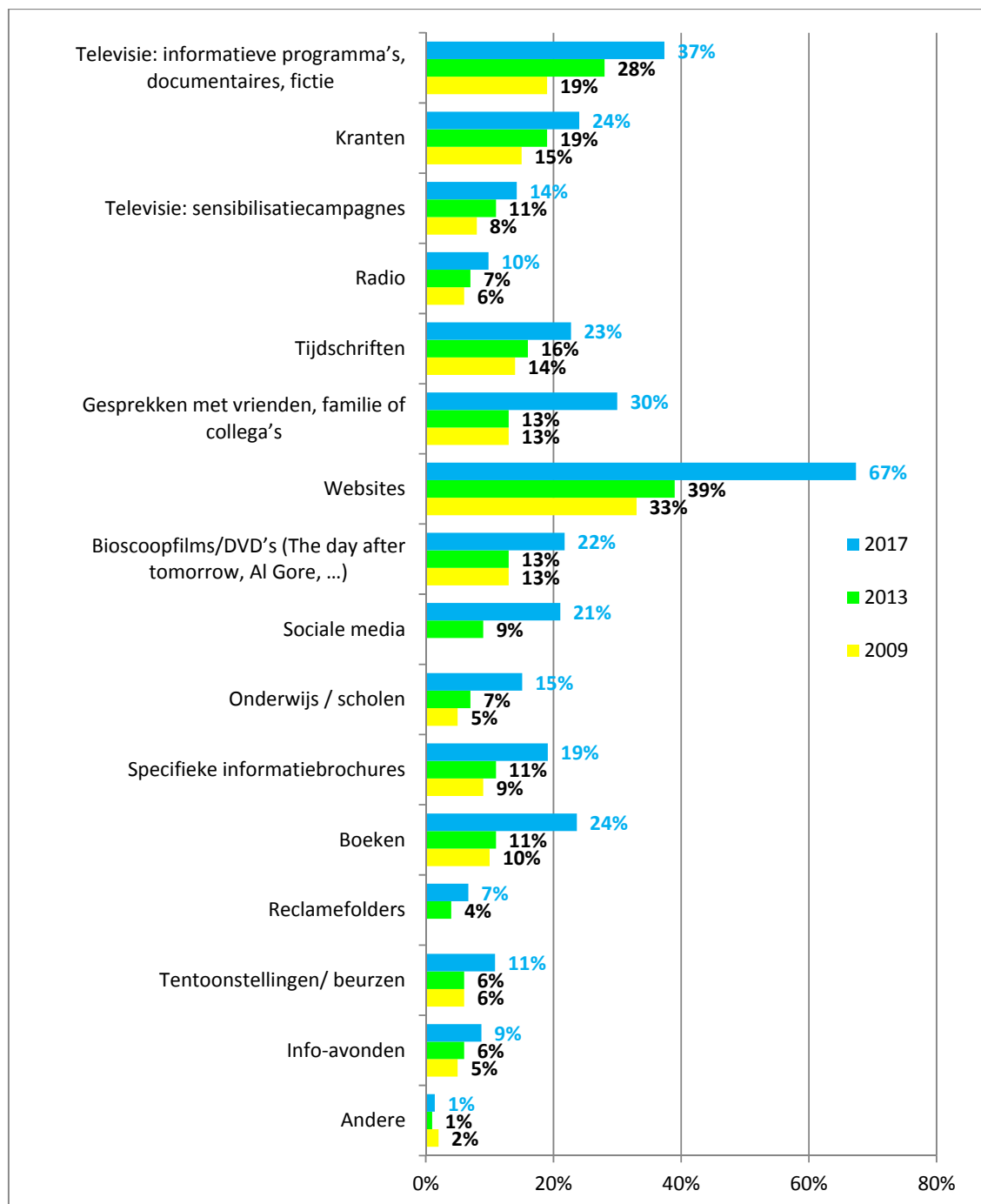
In het algemeen zijn de Belgen voornamelijk passief geïnformeerd via informatieve programma's, documentaires of fictie op TV (75%), en verder kranten (72%) en via sensibilisatiecampagnes op TV (63%). De meeste resultaten zijn vergelijkbaar met die van 2013, maar we merken wel bijna een verdubbeling van de sociale media als ontvangstkanaal (35% t.o.v. 20% in 2013).

Voor de actieve zoektocht naar informatie vormen websites met grote voorsprong het meest actief geconsulteerde kanaal (67% t.o.v. 39% in 2013). Opvallend is ook hier de opkomst van de sociale media (21% t.o.v. 9% in 2013), en het toenemend belang van tal van andere kanalen (persoonlijke gesprekken, scholen, boeken,...). Dit geeft de indruk dat de Belg zich meer actief informeert dan vroeger.

Grafiek 36 – Vraag 9A: Via welke kanalen heeft u informatie ontvangen over klimaatverandering?

Basis: alle respondenten (N=1.540), excl. 'missings'.

Grafiek 37 – Vraag 9B: Via welke kanalen heeft u informatie opgezocht over klimaatverandering?

Basis: alle respondenten (N=1.540), excl. 'missings'.

Bekijken we de significante verschillen per subgroep, dan stellen we vast dat met name de leeftijd een belangrijke predictor is voor de kanalen die worden geconsulteerd (zowel passief als actief). Zo ontvangen Belgen in de jongste leeftijdsgroep (16-35 jaar) minder vaak informatie over klimaatverandering via tijdschriften maar vaker via onderwijs/scholen en bioscoopfilms/DVD's. Websites (samen met de 36-55 jarigen) en onderwijs/scholen raadplegen ze ook bewust meer dan de oudere Belgen om informatie over klimaatverandering te vinden. Het gebruik van de sociale media is het grootst bij de 16-35 jarigen en neemt gradueel af bij een toenemende leeftijd.

Mannen ontvangen meer informatie via kranten, vrouwen meer via tentoonstellingen/beurzen en specifieke informatiebrochures (dit laatste wanneer ze op zoek gaan naar informatie).

Wanneer we verschillen optekenen naar niveau van opleiding, is dit steeds in eenzelfde richting: hoger opgeleide Belgen ontvangen vaker dan lager opgeleide Belgen langs verschillende kanalen informatie over klimaatverandering, zij het met uitzondering van de sociale media en onderwijs/scholen, die beter scoren bij lager opgeleiden. Via websites gaan hoger opgeleiden ook vaker zelf bewust zoeken naar informatie over klimaatverandering, en opnieuw minder vaak via de sociale media. Scholen/onderwijs scoren opnieuw hoger bij de lager geschoolden.

Naar regio zien we dat Walen minder vaak informatie ontvangen via kranten en sociale media, de Brusselaars vaker via tijdschriften en specifieke infobrochures en de Vlamingen vaker via informatieve programma's op televisie.

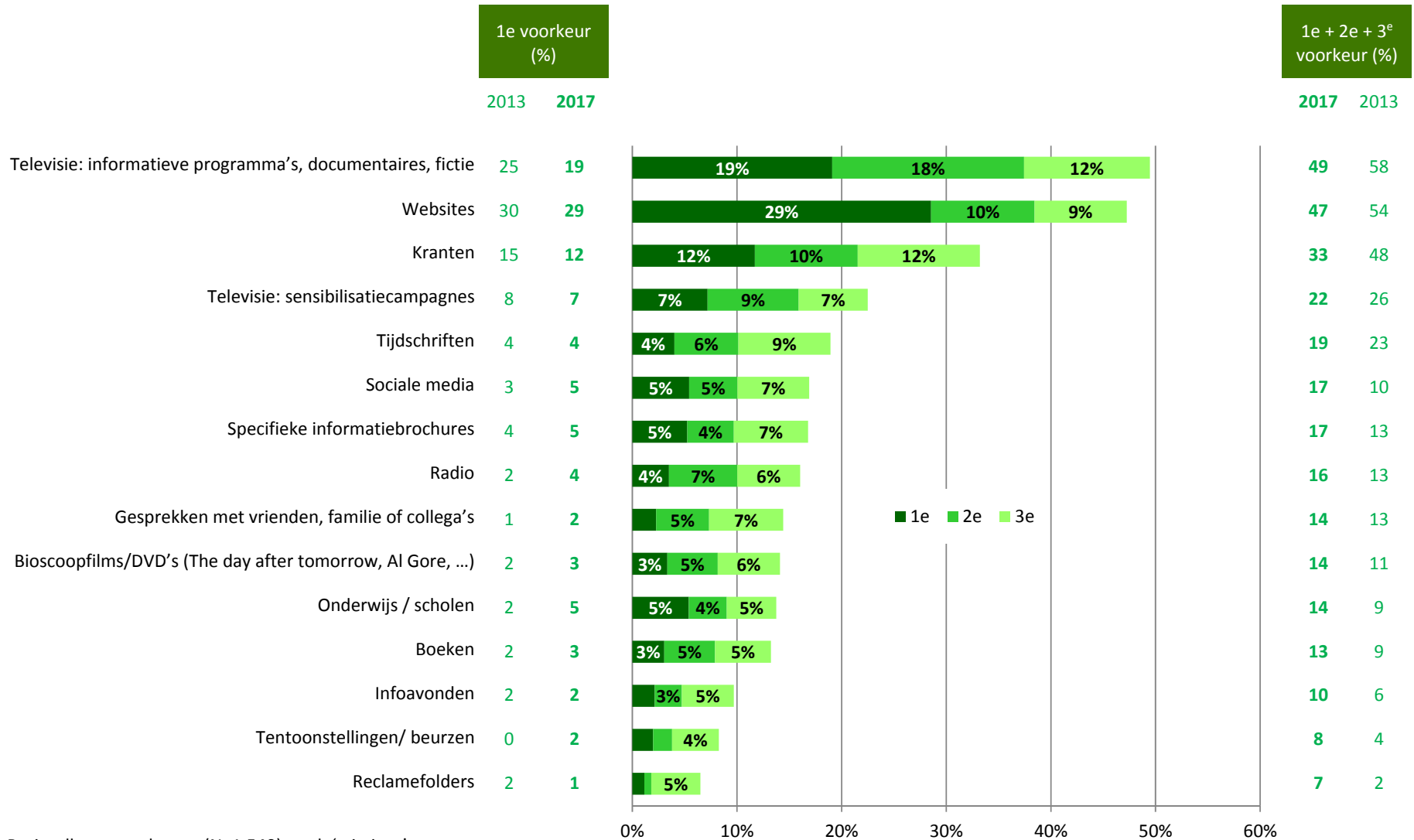
3.6.1.2 VOORKEUR INFORMATIEKANALEN

In navolging van de kanalen die zowel actief als passief worden geconsulteerd, stelden we de vraag via welk kanaal men het liefst informatie opzoekt. Uit de resultaten blijkt dat de volgende drie kanalen zich onderscheiden: informatieve programma's, documentaires of fictie op TV (49%), websites (47%) en kranten (33%). Websites wordt het vaakst aangeduid als kanaal dat het meest de voorkeur geniet (29%).

Infoavonden (2%), tentoonstellingen of beurzen (2%) en reclamefolders (1%) dragen het minste voorkeur weg.

De resultaten zijn zeker qua ranking sterk vergelijkbaar met 2013.

Grafiek 38 –Vraag 9C: Via welk kanaal zoekt u het liefst informatie op?

Basis: alle respondenten (N=1.540), excl. 'missings'.

Terwijl mannen eerder kranten, tijdschriften en websites verkiezen als informatiekanal, geven vrouwen significant vaker de voorkeur aan specifieke informatiebrochures. Verder mag het niet verbazen dat de respondenten binnen de jongste leeftijdscategorie (16-35j) vaker bioscoopfilms of DVD's, websites, sociale media, ook boeken (!) en onderwijs of scholen verkiezen. Ook gesprekken met vrienden, familie of collega's scoren hier hoger. Hun voorkeur gaat minder uit naar sensibilisatiecampagnes op TV.

Hoger opgeleiden geven vaker de voorkeur aan tijdschriften, websites en informatieve programma's op televisie.

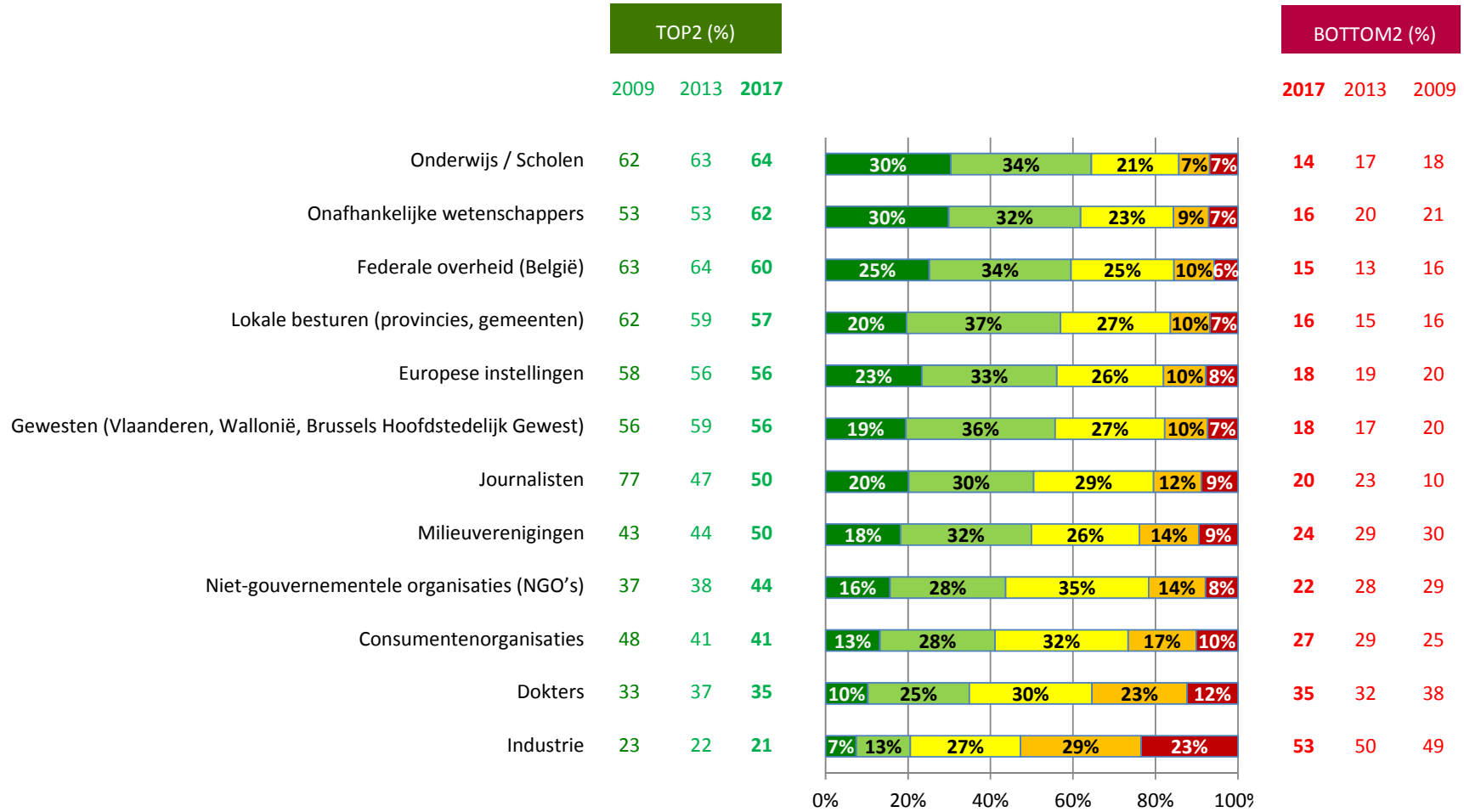
Vlamingen verkiezen vaker kranten, Brusselaars vaker tentoonstellingen/beurzen en boeken terwijl Walen minder vaak de sociale media prefereren.

3.6.1.3 BRONNEN VAN INFORMATIE

Uit het voorgaande kunnen we besluiten welke informatiekanalen best gebruikt worden om informatie over klimaatverandering te verspreiden. Bijkomend stelden we de vraag in welke mate men informatie wenst te ontvangen van bepaalde personen als journalisten of organisaties zoals milieuverenigingen.

Uit de resultaten blijkt dat de onderwijssector samen met de overheden, een zeer gewenste en dus ook geschikte bron van informatie zijn. De Belgen wensen in de eerste plaats informatie van onderwijsinstellingen (64%), onafhankelijke wetenschappers (62%) en de federale overheid (60%). De industrie is opnieuw de laatste bron (21%) waar men zijn oor te luisteren zou leggen om betrouwbare informatie over de klimaatverandering te vinden.

Grafiek 39 – Vraag 10: In welke mate wenst u informatie met betrekking tot klimaatverandering te ontvangen van volgende bronnen?

Basis: alle respondenten (N=1.540), excl. 'missings'.

■ Helemaal gewenst ■ Gewenst ■ Tussen beide ■ Niet gewenst ■ Helemaal niet gewenst

Niet iedereen wenst langs dezelfde weg informatie over klimaatverandering te ontvangen. Zo geven mannen vaker dan vrouwen aan dat ze geïnformeerd willen worden door onafhankelijke wetenschappers en de federale overheid, terwijl vrouwen vaker dan mannen informatie via dokters en milieuverenigingen willen ontvangen.

Jongere respondenten verkiezen vaker het onderwijs en Europese instellingen als informatiebron, terwijl oudere respondenten de voorkeur geven aan onafhankelijke wetenschappers en consumentenorganisaties.

In vergelijking met lager opgeleide Belgen wensen hoger opgeleide Belgen vaker informatie over klimaatverandering te verkrijgen via de meeste kanalen, gaande van milieuverenigingen over NGO's tot journalisten, maar evenzeer van de industrie. Lager opgeleide Belgen vallen op doordat ze nergens vaker dan de andere opgeleiden informatie wensen en dus het minst vragende partij zijn voor informatie.

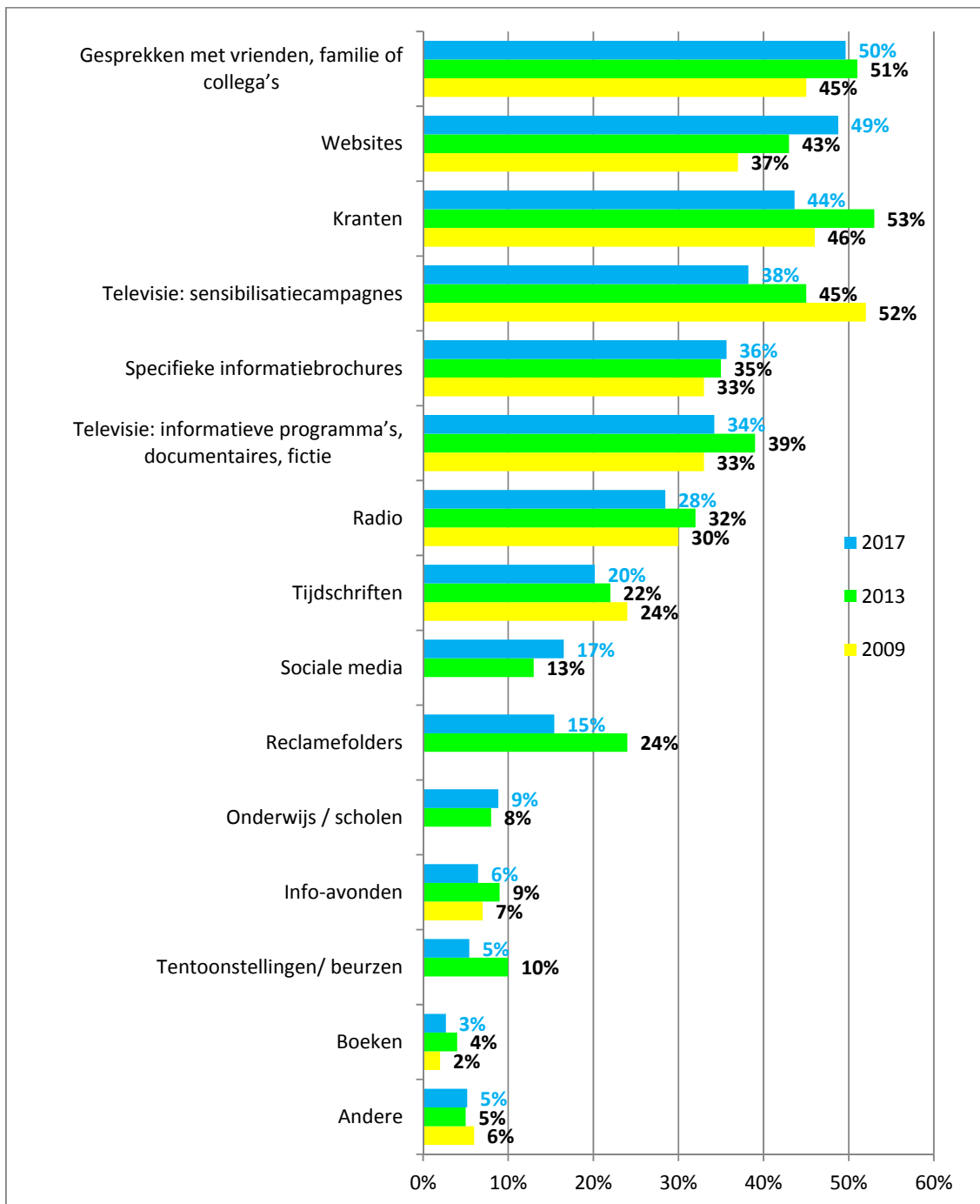
De verschillen tussen de regio's zijn zeer eenduidig: ongeacht de bron wensen Vlamingen minder dan Walen en nog minder dan de Brusselaars informatie te ontvangen over klimaatverandering.

3.6.1.4 INFORMATIE OVER FINANCIËLE STEUN

Mensen kunnen een bepaald kennisniveau hebben over het beleid (bv. het geven van financiële steun voor investeringen in een aantal energiebesparende technieken) dat de verschillende overheden voeren om klimaatverandering tegen te gaan. Het is dan ook interessant om na te gaan hoe men aan dit kennisniveau gekomen is. Via welke kanalen heeft de Belg zich geïnformeerd over de financiële steun (belastingvermindering of premies) toegekend door de overheid?

De meerderheid van de bevroagde Belgen heeft zich over de steunmaatregelen van de overheid geïnformeerd of is hierover geïnformeerd via gesprekken met vrienden, familie of collega's (51%), via websites (49 %) of via kranten (44%). Vooral websites nemen aan belang toe, terwijl sensibilisatiecampagnes op TV daarentegen aan populariteit verder inboeten.

Grafiek 40 – Vraag 25: Indien u op de hoogte bent van deze financiële steun (belastingvermindering of premies) door de overheid toegekend, via welke kanalen heeft u zich hierover dan geïnformeerd?

Basis: alle respondenten die op de hoogte zijn van financiële steun (N=1.353) – excl. 'missings'.

Uit de resultaten van de significantieanalyses blijkt dat de leeftijd van de Belgen een belangrijke parameter is voor de keuze van de informatiekkanalen met betrekking tot de financiële overheidssteun. Terwijl de respondenten ouder dan 55 jaar zich vaker informeren via tijdschriften, reclamefolders, televisie en radio, consulteren de jongeren (16-35 jaar) vaker sociale media en onderwijs/scholen en - net zoals de middelste leeftijdsgroep - websites.

Voorts hebben lager opgeleide Belgen zich vaker dan hoger opgeleide Belgen geïnformeerd via kranten, reclamefolders, televisie, radio, sociale media en onderwijs/scholen. Omgekeerd zien we dat hoger opgeleide Belgen zich meer via websites geïnformeerd hebben dan lager opgeleide Belgen.

Wat betreft de regio zien we dat Vlamingen zich meer informeren dan vooral Walen. Brusselaars nemen een middenpositie in.

4. Besluiten

De federale Dienst Klimaatverandering wenste via een (herhaling van) een publieke enquête¹¹ meer inzicht te bekomen over de kennis van het Belgische grote publiek met betrekking tot de klimaatproblematiek, de subjectieve interpretatie hiervan en de persoonlijke houding en bereidheid er zelf iets aan te doen. Bovendien werd getracht inzicht te krijgen in de evolutie (ten opzichte van 2005/2009/2013) met betrekking tot deze aspecten.

De attitude ten aanzien van klimaatverandering

⇒ **Het milieu is een belangrijke bron van bezorgdheid voor de Belgen.**

Uit dit klimaatonderzoek blijkt dat de Belgen zich – net zoals tijdens de voorgaande edities van de enquête – nergens meer zorgen over maken dan over het milieu. Vier op vijf van de respondenten geeft aan hierover bezorgd of heel bezorgd te zijn. Bovendien wekt het milieu en de milieuproblematiek de interesse bij een grote meerderheid van de Belgen. Dit is een bemoedigend resultaat in het kader van dit onderzoek, ook al heeft het feit dat de vragenlijst de titel ‘klimaatenquête’ draagt een niet te onderschatten invloed op deze hoge positionering van het milieu.

⇒ **Acht op tien Belgen – over alle leeftijdsgroepen heen - zijn (zeer) bezorgd over de klimaatverandering.**

Klimaatverandering geeft bij bijna acht Belgen op tien - significant meer dan in 2013 (plus 8%) - aanleiding tot bezorgdheid. Een opmerkelijke vaststelling is dat de bezorgdheid over milieugebonden problemen leeftijdsgebonden is (de oudere generaties zijn meer bezorgd dan de jongeren), maar dat dit niet geldt voor de klimaatverandering, waar we een hoge bezorgdheid zien over alle leeftijdsgroepen heen.

De kennis met betrekking tot klimaatverandering

⇒ **Klimaatverandering is wel degelijk een probleem.**

Meer dan acht Belgen op tien zijn het oneens met de (ietwat provocerende) stelling dat er geen klimaatverandering is en eveneens meer dan acht Belgen op tien vinden dan ook dat deze problematiek een dringende aanpak verdient. Dit is een significante stijging ten opzichte van 2013.

Daarnaast vindt meer dan twee op drie dat klimaatverandering kan worden tegengehouden door onze manier van leven te veranderen.

¹¹ Deze enquête werd uitgevoerd in het voorjaar van 2017 aan de hand van een schriftelijke bevraging bij 1.540 Belgen

⇒ **De rol van de gezinnen wordt onderschat.**

We stellen vast dat veel Belgen eerder “andere sectoren” (de industrie, het vrachtvervoer en het personenvervoer) met de vinger wijzen als oorzaak voor de klimaatproblematiek dan zichzelf. In vergelijking met deze drie sectoren vindt de Belg dat er slechts een beperkte invloed is van de gezinnen op klimaatverandering en is het volgens hem slechts in beperkte mate aan de gezinnen om inspanningen te leveren om klimaatverandering tegen te gaan. Ten opzichte van de vorige edities zien we wel dat de invloed die men de gezinnen en de landbouw toekent, langzaam stijgt.

⇒ **De menselijke activiteiten met directe impact op het klimaat zijn goed gekend, maar de meer indirecte (verwarming, elektriciteitsverbruik en voeding) zijn beduidend minder goed gekend.**

De grote tot overgrote meerderheid van de Belgen weet dat de uitstoot van broeikasgassen in het algemeen, de uitstoot door de industrie, van auto's, vliegtuigen, vrachtschepen en de ontbossing een (heel) grote impact hebben op het klimaat. De verwarming van gebouwen en het gebruik van spuitbussen worden slechts door iets meer dan één Belg op twee als oorzaak van klimaatverandering aangeduid, terwijl telkens een minderheid een invloed toeschrijft aan het gebruik van elektriciteit of het eten van vlees en van exotisch fruit en groenten.

⇒ **De gevolgen van klimaatverandering zijn steeds beter gekend, maar de geografische verspreiding ervan is dat veel minder.**

De Belg kent bijzonder goed de directe gevolgen van klimaatverandering zoals bijvoorbeeld - en in die volgorde - het afsmelten van gletsjers, het afsmelten van de ijskap in het noorden, de verhoging van de zeespiegel, de toename van hittegolven en van orkanen en stormen, veranderde neerslag of het effect op de biodiversiteit; telkens significant meer dan in 2013. In iets mindere mate heeft dit volgens de Belg een effect op de voedselvoorziening en in geringe mate impact op de verspreiding van ziekten als malaria en gele koorts.

Bovendien geven meer dan zeven Belgen op tien aan dat de oorzaak van klimaatverandering hoofdzakelijk te vinden is in de Westerse industrielanden en de nieuwe opkomende industrielanden. De helft meent dat het de ontwikkelingslanden zijn die de impact het sterkst zullen voelen en nog eens een kwart meent dat alle landen in dezelfde mate het meest de gevolgen zullen ondervinden.

⇒ **Een meerderheid van de Belgen vindt zichzelf redelijk goed geïnformeerd.**

De Belg geeft zichzelf een gemiddelde score van 6,3 op 10 voor wat betreft de mate waarin hij/zij geïnformeerd is over de klimaatproblematiek.

⇒ **De kennis over de financiële steun van de overheid voor investeringen in energiebesparende technieken is behoorlijk tot goed.**

De Belgen zijn redelijk tot zeer goed op de hoogte van de belastingvermindering of premies die ze kunnen ontvangen van de overheid bij wijze van financiële steun voor investeringen in een aantal energiebesparende technieken. Het best bekend zijn de steunmaatregelen voor isolatie en hoogrendementsglas. De resultaten zijn sterk vergelijkbaar met 2013.

Het gedrag met betrekking tot klimaatverandering

⇒ **De Belg vertoont een vrij milieuvriendelijk gedrag op het vlak van zijn mobiliteit, huishouden, woning en aankopen, maar boekt op dit vlak geen verdere vooruitgang meer. De intenties voor verdere verbetering zijn er echter wel.**

Op het vlak van de **mobiliteit, de rijstijl en de aankoop van een nieuwe wagen** gedraagt de Belg zich niet echt meer milieubewust dan vier jaar geleden, eerder soms omgekeerd. Wel heeft drie kwart van de Belgen de intentie om in de toekomst energiezuinige auto aan te kopen. Maar op het vlak van de keuze van de vervoerswijze handelt men minder milieubewust: telkens een minderheid van de ondervraagden gebruikt regelmatig het openbaar vervoer, vermijdt het vliegtuig om op vakantie te gaan of maakt gebruik van carpooling.

Het milieuvriendelijk gedrag uit zich het sterkst in het **huishouden** (bv. afval sorteren, spaartoets op het toilet gebruiken, een douche nemen in plaats van een bad). Minder dan de helft van de ondervraagden kopen regelmatig producten uit de biologische landbouw of eten regelmatig minder vlees. Mogen we echter afgaan op de uitgesproken intenties, dan zal in de nabije toekomst telkens meer dan de helft van de Belgen op dit vlak zijn/haar gedrag wijzigen.

In de **woning** neemt een ruime meerderheid tal van initiatieven om het energieverbruik door verlichting, verwarming en huishoudelektro zo laag mogelijk te houden. Maar zowel het gebruik van groene stroom als van zonne-energie scoren nog vrij laag, zij het dat er een sterke intentie bestaat om hiervan in de nabije toekomst verder werk te maken.

⇒ **Het gebruik van financiële overheidssteun voor investeringen blijft op het behoorlijke niveau van 2013.**

Ongeveer een kwart van de Belgen heeft anno 2017 al gebruik gemaakt van financiële steun voor isolatie en hoogrendementsglas. Eén op vijf maakte al gebruik van een tegemoetkoming voor een condensatieketel.

⇒ **De Belg hecht bij zijn aankopen en investeringen vrij veel belang aan het energieverbruik.**

Bij de aankoop van huishoudelektro of van een verwarmingsketel primeert steeds het energieverbruik boven de kwaliteit en de prijs. Bij de aankoop van een wagen scoren kwaliteit en prijs echter hoger. Het criterium 'energieverbruik' wint bij alle onderzochte producten relatief sterk aan belang (t.o.v. 2013). Globaal genomen lijkt het er ook op dat de consument bewuster omgaat met de aankoop van deze producten. Daarnaast stellen we vast dat vooral bij producten waarmee men denkt de grootste winst te kunnen boeken (zoals beglazing, isolatie en verwarming), het energieverbruik van doorslaggevend belang blijkt te zijn.

⇒ **Een minderheid van de Belgen is tevreden met de eigen initiatieven en met de acties van de overheid.**

In lijn met de vaststelling dat er nog ruimte is voor een meer milieubewust gedrag, vindt slechts één derde van de Belgen dat hij/zij voldoende initiatieven neemt om klimaatverandering tegen te gaan. Dit is hetzelfde cijfer als in 2013. Tegelijkertijd is maar één op vijf van mening dat hij/zij onvoldoende initiatieven neemt. Men rekent hier echter ook op de overheid gezien slechts vier op tien van de Belgen tevreden is over de acties van de overheid om klimaatverandering tegen te gaan.

Het klimaatbeleid

⇒ **Voor een belangrijk deel van de Belgische kiezers zullen standpunten met betrekking tot het probleem van klimaatverandering een invloed hebben op het stemgedrag.**

Bijna de helft van de respondenten – significant meer dan in 2013 - geeft aan bij een volgende verkiezing “zeker rekening te houden” met de standpunten van de partijen op het klimaatvlak.

⇒ **De Europese Unie – en ook België binnen de Europese Unie - moet een voortrekkersrol spelen op het vlak van het klimaatbeleid, maar ook van de Belgische overheid verwacht men maatregelen en acties.**

Meer dan twee Belgen op drie gaan akkoord met de stelling dat de Europese Unie een voortrekkersrol moet spelen in het nemen van maatregelen om klimaatverandering tegen te gaan. Bijna de helft vindt dat België binnen de EU het voortouw moeten nemen. Dit is in beide gevallen een behoorlijke stijging ten opzichte van 2013.

Bovendien menen meer dan twee Belgen op drie (dit is meer dan in 2013) dat binnen België de verschillende overheden meer moeten samenwerken op het vlak van klimaatbeleid. Daarnaast vindt meer dan de helft dat de rol van de federale overheid in het coördineren van het Belgische klimaatbeleid moet worden versterkt. Bovendien vindt de helft van de Belgen een specifieke klimaatwet nodig en bijna de helft dat de organisatie van het Belgisch klimaatbeleid moet worden herzien.

Van de overheid verwacht men in de eerste plaats het geven van subsidies voor producten of activiteiten met een geringere impact op het klimaat. De meerderheid vindt dat de overheid echter ook producten moet verbieden, meer informatie moet verstrekken die een correcte keuze mogelijk maakt, of de wetgeving moet verstrengen. Belastingen heffen op producten die de klimaatverandering in de hand werken, kent wat minder medestanders.

⇒ **De Belg onderschrijft over het algemeen de doelstelling om de omschakeling te maken naar een koolstofarme economie en maatschappij op lange termijn, maar voor een belangrijke groep blijft dit onderwerp een (te) complexe materie.**

Zes op de tien ondervraagden gaan akkoord met de stelling dat voor een dergelijke transitie dringend een Belgische langetermijnstrategie ontwikkeld moet worden, en dat een dergelijke transitie enkel mogelijk is wanneer overheden en de privésector samenwerken. Telkens gaat slechts een zeer kleine minderheid hier niet mee akkoord. Wat de positieve en negatieve effecten ervan op de werkgelegenheid betreft, zijn de meningen verdeeld, met iets meer ondervraagden die denken dat dit een positief effect heeft dan personen die denken dat dit een negatief effect heeft. Een (zeer) belangrijk deel van de bevraagde Belgen (tot één derde !) heeft evenwel geen mening over sommige voorgelegde uitspraken over de omschakeling naar een koolstofarme economie en maatschappij.

⇒ **In een koolstofarme maatschappij moet de energieopwekking voor 100% afkomstig zijn van hernieuwbare bronnen (wind- of zonne-energie) maar is er geen plaats voor kernenergie of steenkool.**

Iets meer dan zes op tien Belgen menen dat – om een koolstofarme maatschappij mogelijk te maken – de energieopwekking voor 100% door middel van hernieuwbare bronnen (wind- en zonne-energie) moet gebeuren. Op de (iets wat provocerende) vraag of de energieopwekking meer gebruik moet maken van kernenergie of moet gebeuren op basis van steenkool in combinatie met de opvang en opslag van de uitgestoten CO₂, dan is een meerderheid daarmee niet akkoord (resp. 54% en 55% tegen, en slechts 15% en 9% akkoord).

⇒ **Het draagvlak voor maatregelen die een extra financiële tegemoetkoming vragen van de geïndustrialiseerde landen, is momenteel eerder klein.**

Telkens minder dan helft van de ondervraagden gaat ermee akkoord dat :

- de rijke industrielanden de grootste inspanningen moeten leveren;
- alle landen inspanningen moeten leveren, rekening houdend met hun financiële draagkracht;
- de geïndustrialiseerde landen de ontwikkelingslanden financieel moeten steunen om de geleden schade te compenseren.

Dat de volledige opbrengst van de veiling van de emissierechten door de Belgische overheden moet toegevoegd worden aan hun budgetten voor klimaatbeleid, is echter een stelling waarmee wel meer dan zes op tien van de Belgen akkoord kan gaan. Een verschuiving van de lasten op arbeid naar een taks op de uitstoot van broeikasgassen kent iets meer voor- dan tegenstanders, één derde staat hier neutraal tegenover.

⇒ **Ook maatregelen die een extra financiële inspanning van het individu vragen, kunnen op relatief weinig voorstanders rekenen, zij het dat de situatie in vergelijking met 2013 aan het keren is.**

De Belg is nog meer terughoudend wanneer het erop aankomt zelf een financiële bijdrage te leveren om de klimaatproblematiek te verhelpen:

- vier Belgen op tien (drie op tien in 2013) zijn bereid een CO₂-taks op vliegtuigtickets te betalen terwijl er ook vier op tien tegen zijn (vijf op tien in 2013);
- één op drie Belgen (één op vijf in 2013) is bereid om enkele procenten meer te betalen voor elektriciteit, gas, stookolie of steenkool en voor benzine of diesel om de gevolgen van het verbruik op het klimaat te helpen bestrijden, maar vier op de tien zijn tegen (zes op tien in 2013).

Informatie en communicatie

⇒ **Passieve informatiegaring gebeurt vooral via de traditionele media (TV, radio, kranten en tijdschriften), voor het actief opzoeken van informatie scoren websites het hoogst.**

Het belang van sociale media als kanaal waarmee men informatie ontvangt en van websites als kanaal om actief naar informatie op zoek te gaan, is sinds 2013 aanzienlijk toegenomen. We stellen wel enkele verschillen vast wat betreft de sociale media (en soms ook het gebruik van websites): dit ligt hoger bij de jongeren, in de steden en grote centra en lager in het Zuiden.

⇒ **De Belg wenst in de eerste plaats geïnformeerd te worden door de verschillende overheden, door de onderwijssector en door onafhankelijke wetenschappers.**

Ongeveer zes op tien van de Belgen wenst informatie met betrekking tot klimaatverandering te ontvangen van de overheden (in volgorde: federaal, lokaal, Europees en gewestelijk), van de onderwijssector en van onafhankelijke wetenschappers. Deze laatste scoren – misschien niet helemaal onverwacht in dit post-truth tijdperk - aanzienlijk beter dan in 2013 (+ 9%).

Significante verschillen ten opzichte van de vorige enquête (2013)

Ten opzichte van de vorige klimaatenquête kunnen we enkele belangrijke (significante) verschillen noteren:

1. De bezorgdheid om en interesse in het milieu zijn opnieuw toegenomen.
2. De Belg is zich meer dan ooit bewust van het optreden van een klimaatverandering, van de gevolgen ervan en van de urgentie om te handelen.
3. Als burger en consument is de Belg zich echter niet echt meer milieubewust gaan gedragen en kijkt hij/zij vooral naar de andere actoren en de overheid.
4. Deze Belg verwacht een voortrekkersrol van de EU en van België in de EU en wenst dat het Belgisch klimaatbeleid terug meer op het federaal niveau komt te liggen.
5. Het belang van de sociale media voor het passief ontvangen van informatie over klimaatverandering en van websites voor het actief opzoeken van dergelijke informatie is sterk toegenomen.